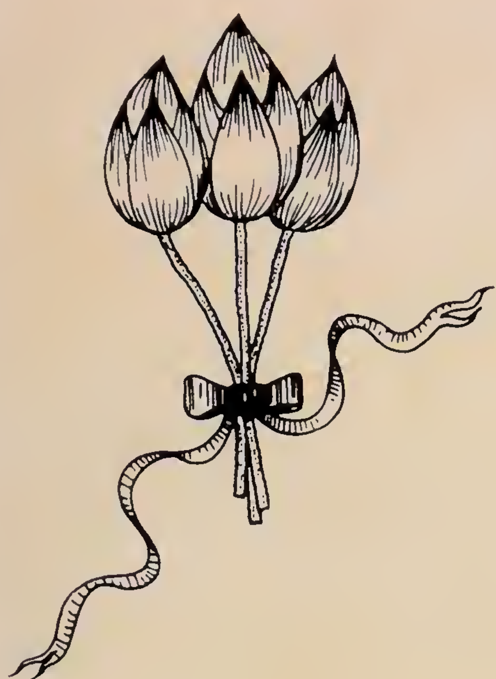
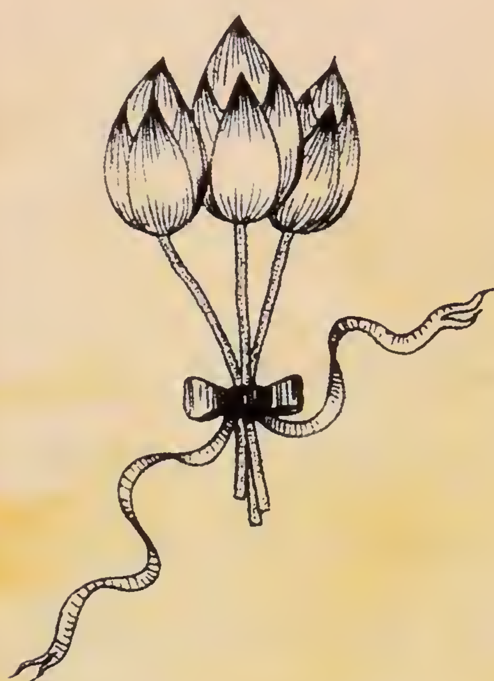

ธรรมสารอนุสรณ์

คณะศิษยานุศิษย์โรงเรียนมหาดเล็กหลวง
และ วชิราวุธวิทยาลัย

จัดพิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ
เสวกตรี หลวงธรรมสารประศาสน์ ว.ม.,ท.ช.,จ.ช.
ณ เมรุวัดสังเวชวิศยาราม พระนคร
๙ ธันวาคม ๒๕๑๑

ธรรมสารอนุสรณ์

คณะศิษยานุศิษย์โรงเรียนมหาดเล็กหลวง
และ วชิราวุธวิทยาลัย

จัดพิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ
เสวกตรี หลวงธรรมสารประศาสน์ ว.ม.,ท.ช.,จ.ช.
ณ เมรุวัดสังเวชวิศยาราม พระนคร
๙ ธันวาคม ๒๕๑๑

ได้รับจาก คุณอุดม สุวรรณรัตน์ ศิริวงศ์

คำปรารภ
ในการจัดพิมพ์หนังสือของคุณครู

พระบาทสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ารัชกาลที่ ๖ ทรงตั้งโรงเรียนมหาดเล็กหลวง ซึ่งเป็นโรงเรียนกินนอนแบบ Boading Public School ขึ้นเป็นโรงเรียนแรกในเมืองไทย เมื่อวันที่ ๒๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๓ ได้ทรงตั้งขึ้นที่โรงเรียนราชกุมารเก่า ใกล้หอพิธีพราหมณ์ในพระบรมมหาราชวังปัจจุบัน ส่วนโรงเรียนมหาดเล็กเก่าที่ได้ตั้งขึ้นในรัชกาลที่ ๕ สำหรับฝึกหัดกุลบุตรออกรับราชการในกระทรวงมหาดไทยเป็นพื้นนั้น เปลี่ยนชื่อเป็น "โรงเรียนข้าราชการพลเรือน" ตั้งแต่วันนั้น ต่อมาถึงวันที่ ๓ มีนาคม ๒๔๕๔ ได้ย้ายโรงเรียนมหาดเล็กหลวงมาตั้งที่สวนกระทิง (ร.ร. วชิราวุธปัจจุบัน)

อันว่าโรงเรียนกินนอนนั้น ย่อมมีความสำคัญอยู่ที่ต้องฝึกฝนจิตใจเด็กให้มีคุณธรรมสูง มีความละอายในการกระทำชั่วจนมิอาจกล้าขว้างลูกระเบิดขวดได้ ครูโรงเรียนกินนอนมีหน้าที่รับผิดชอบอมรมนิสัยเด็กแทนบิดามารดาผู้ปกครองเด็กโดยตลอด มิใช่จะสั่งสอนแต่เพียงวิชาความรู้ซึ่งเปรียบเสมือนเครื่องมือ (Instruction) ในการดำเนินชีวิตเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ จึงทรงเลือกเฟ้นครูที่ดีเยี่ยมจริง ๆ มาสอนศีลธรรมจรรยาและฝึกหัดอบรมเด็กนักเรียนในโรงเรียนมหาดเล็กหลวง ซึ่งส่วนมากเป็นบุตรผู้ดีมีตระกูล เพื่อให้บรรดาผู้ปกครองทางบ้านหายห่วงว่าบุตรของท่านจะไม่เป็นอันธพาลต่อไปในภายหน้าอย่างแน่นอน

ผู้ที่ทรงเห็นว่าเหมาะสมที่สุดก็คือ มหาศิลป์ ปริญญาตร์ ซึ่งเป็นทั้งเปรียญและมหาดเล็กของพระองค์รับราชการในหน้าที่ครูสอนศีลธรรมจรรยา

รวมทั้งภาษาไทยด้วยความสามารถของท่านเป็นเหตุให้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานสัญญาบัตรเป็นเสวกตรีหลวงธรรมสารประศาสน์ในราว ๒ ปีต่อมา

วิธีการสอนอันชาญฉลาดของท่านนั้นเป็นที่สบอารมณ์ของเด็กทุกคนเป็นอย่างมาก ที่ข้าพเจ้าว่าท่านชาญฉลาดในการสอนศีลธรรมจรรยาแก่เด็กนั้นก็คือ ท่านคงจะเห็นแล้วว่า การสอนธรรมะของพระพุทธเจ้าแบบพระเทศน์นั้นไม่ได้ผลแก่เด็กแน่นอน แต่ผู้ใหญ่ยังยากที่จะไม่หลับในขณะฟังพระเทศน์ ท่านจึงใช้วิธีสอนแบบเล่านิทานที่เป็นเรื่องของชาฎกต่าง ๆ มีหลายเรื่องที่ยังฝังอยู่ในความจำของข้าพเจ้าตั้งแต่เมื่ออายุ ๑๓ ขวบจนบัดนี้อายุ ๗๐ ปีแล้ว เพื่อนนักเรียนรุ่นเดียวกันอีกหลายคนก็รับว่ายังจำได้ดี นับว่าท่านได้ฝังศีลธรรมลงในส่วนลึกแห่งจิตใจของบรรดาศิษย์ โดยศิษย์เองไม่รู้ตัว

นอกจากการสอนวิชาศีลธรรมจรรยาตามชั้นเรียนต่าง ๆ แล้วท่านยังมีหน้าที่ปกครองคณะอีกตำแหน่งหนึ่งด้วย วิธีการปกครองคณะของท่านนั้นก็ดูจะไม่ผิดอะไรกันกับบิดาอุปถัมภ์ค้ำชูบุตรของตนเองแท้ ๆ ท่านเล่นหัวหยอกล้อเด็กอย่างที่บิดามีความรักและเอ็นดูบุตรของตนไม่มีผิด ข้าพเจ้ากล้ากล่าวได้อย่างเต็มปากทีเดียวว่าเด็กนักเรียนทุกคนทั้งรักและนับถือท่านมาก ไม่เคยได้ยินเด็กคนไหนเกลียดชังหรือแม้แต่กล่าวคำติเตียน คุณครูหลวงธรรมสาร ฯ เลยแม้แต่ครั้งเดียว

ด้วยเหตุนี้แหละ เมื่อบรรดาศิษย์ทราบข่าวมรณะกรรมของท่านเข้าจึงพากันรู้สึกเศร้าสลดและอาลัยท่านอย่างสุดซึ้ง ต่างก็ปรารภกันว่าการที่จะสนองพระคุณท่านซึ่งล่วงลับไปเสียแล้วเช่นนี้ เห็นจะไม่มีอะไรดีเท่ากับการทำบุญอุทิศส่วนกุศลส่งไปให้ท่าน ซึ่งเปรียบเสมือนส่งพาหนะให้ท่านใช้

เดินทางไปสู่สุขคติตามปรารถนา ก็พอดีทราบข่าวจาก กมล ปริญญาตร บุตรชายท่านว่า เมื่อท่านกำลังป่วยเป็นอัมพาธไปไหนมาไหนไม่ได้นั้น ท่านได้ใช้เวลาของท่านเขียนหนังสือที่เป็นเรื่องแก่นสาร เกี่ยวกับการสอนธรรมะไว้เป็นอันมาก และท่านได้ตั้งใจจะเก็บไว้พิมพ์เป็นวิทยาทานแก่อนุชน นายกมลได้เล่าว่า เคยมีผู้มาขอต้นฉบับไปพิมพ์ในงานวิสาขะบูชาบ้างแล้วหลายครั้งด้วย นายกมลตั้งใจจะจัดพิมพ์เป็นของชำร่วยในงานพระราชทานเพลิงศพคุณพ่อในวันที่ ๙ ธันวาคม ๒๕๑๑ นี้ด้วย บรรดาศิษย์ทั้งหลาย มีหม่อมทีววงศ์ ถวัลยศักดิ์เป็นต้น ต่างก็เห็นพ้องต้องกันว่ารวมทุนกันจัดพิมพ์หนังสือนี้เป็นวิทยาทานตามความประสงค์ของคุณครู เพื่อแจกแก่บรรดาแขกที่มาเผากับส่งไปตามห้องสมุดต่าง ๆ เท่าที่เห็นสมควร

ในนามของศิษย์ผู้กอร์ปด้วยความกตัญญู ต่างก็มั่นใจว่ากุศลซึ่งศิษย์ร่วมกันสร้างครั้งนี้คงจะนำผลไปสู่วิญญาณของคุณครูอย่างปราศจากปัญหาขัดขวางใด ๆ ทั้งสิ้น

พระมหาเทพกษัตรสมุห (เนื่อง สาคริท)

หลวงธรรมสารประศาสน์ (ศิลป์ ปริญญาตร)

ชาตะ วันที่ ๓๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๒๕

มรณะ วันที่ ๒๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๑

ประวัติสังเขป

คุณพ่อหลวงธรรมสารประศาสน์ นามเดิมว่า ศิลป์ นามสกุล ปริญญาตร เกิดเมื่อวันที่ ๓๑ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๒๕ ตรงกับวันเสาร์ เดือน ๔ แรม ๘ ค่ำ ปีมะเมีย จุลศักราช ๑๒๔๔ เกิดที่บ้านหมอนไม้ จังหวัดอุตรดิตถ์ เมื่อพุทธศักราช ๒๔๓๕ ขณะนั้นอายุได้ ๑๐ ปี ได้ลงมาอยู่ที่วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร จังหวัดพระนคร และได้บวชเป็นสามเณรอยู่ณวัดนั้น ได้ศึกษาพระปริยัติธรรม (ภาษาบาลี) กับคุณพระปริยัติธรรมธาดาณสำนักวัดสุทัศน์เทพวราราม พระนคร ในขณะนั้นคุณพระปริยัติธรรมธาดาเป็นอาจารย์แห่งกองราชบัณฑิต กรมอารักษ์ กระทรวงธรรมการ พุทธศักราช ๒๔๔๑ อายุได้ ๑๖ ปี สอบไล่พระปริยัติธรรมได้เป็นเปรียญธรรม ครั้นเมื่ออายุครบที่จะเป็นพระภิกษุได้ในพุทธศักราช ๒๔๔๖ จึงได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุจำพรรษาอยู่ ณ วัดสระเกศราชวรมหาวิหารพระนคร สำหรับในด้านวิชาสามัญได้ศึกษาวิชาภาษาไทย ณ สำนักโรงเรียนกรมหลวงวรเสฐในขณะนั้นตั้งอยู่ ที่วัดปรินายก พระนครจนสอบไล่ได้ในชั้นมัธยมตอนปลาย

สมัยรับราชการ

พุทธศักราช ๒๔๔๗ ได้ลาสิกขาบทและได้สมัครเข้าเป็นครูสอนที่สำนักโรงเรียนกรมหลวงวรเสฐ เนื่องจากในขณะนั้นหาผู้ที่เป็นครูได้ยาก ในปีนี้เองนับว่าเป็นปีแห่งอาชีพครูของคุณพ่อ ต่อมาเมื่อพุทธศักราช ๒๔๔๘ จึงสอบวิชาครูได้รับประกาศนียบัตรครูพิเศษประถม (พ.ป.) และ

ยังคงเป็นครูที่สำนักโรงเรียนกรมหลวงวรเสฐถลอดมา จนถึงพุทธศักราช ๒๓๕๑ ท่านเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดีเสนาบดีกระทรวงธรรมการในขณะนั้น ได้คัดเลือกคุณพ่อให้ไปดำรงตำแหน่งว่าที่ครูใหญ่และได้ดำรงตำแหน่งครูใหญ่โรงเรียนคณิกาผล พลับพลาไชย พระนครในโอกาสต่อมาในปีนี้ทางราชการกรุงเทพ ฯ ได้เริ่มให้มีการทำสำมะโนครัว ตำบลป้อมปราบศัตรูพ่าย คุณพ่อเคยเล่าให้ฟังว่าทำสำมะโนครัวที่ตำบลนี้มีคนอาศัยอยู่มาก เพราะเป็นตำบลใหญ่ตำบลหนึ่ง ที่นับว่าหนักใจมากที่สุดก็คือ มีพวกพ่อค้าชาวจีนที่มีอิทธิพลอาศัยอยู่ที่ตำบลนี้หลายคน แต่ก็สามารถทำได้จนเป็นที่เรียบร้อย คุณพ่อดำรงตำแหน่งครูใหญ่โรงเรียนคณิกาผลอยู่ได้ ๔ ปี จึงได้เข้ารับราชการในโรงเรียนมหาดเล็กหลวง

พุทธศักราช ๒๔๕๔ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ตั้งโรงเรียนมหาดเล็กหลวงขึ้น คุณพ่อได้เข้าดำรงตำแหน่งเป็นอาจารย์โรงเรียนมหาดเล็กหลวง และได้มีโอกาสถวายตัวเข้าเป็นมหาดเล็ก ได้โอนตำแหน่งราชการจากกระทรวงธรรมการเป็นข้าราชการในพระราชสำนัก

พุทธศักราช ๒๔๕๖ ได้รับพระราชทานนามสกุลว่า "ปริญญาตร" และในโอกาสต่อมาคุณพ่อได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้า ฯ ให้ตามเสด็จไปในงานสมโภชน์พระพุทธชินราชจังหวัดพิษณุโลก ต่อมาได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นขุนธรรมสารประศาสน์ และได้พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์มงกุฎสยามชั้นที่ ๕ ชื่อวิจิตราภรณ์ (ว.ม.)

ในขณะนั้นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตั้งกองเสือป่าขึ้น คุณพ่อได้รับพระราชทานยศเสือป่าเป็นนายหมู่ตรี และเมื่อ ๒๑

กุมภาพันธ์ ๒๔๕๖ ได้รับพระราชทานยศเป็นนายหมู่โท พุทธศักราช ๒๔๕๗ ได้รับพระราชทานยศเสือป่าเป็นนายหมวดตรี ประจำกรมนักเรียนเสือป่าหลวง

พุทธศักราช ๒๔๕๘ ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นหลวงธรรมสารประศาสน์ และได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ช้างเผือกชั้นที่ ๕ ชื่อทิพยาภรณ์ (ท.ช.) ส่วนยศทางเสือป่าได้รับพระราชทานเป็นนายหมวดโท จนถึงพุทธศักราช ๒๔๕๙ ได้รับพระราชทานยศเสือป่าเป็นนายหมวดเอกได้รับพระราชทานเงินเดือน ๑๒๐ บาท และได้รับพระราชทานเงินเดือนจนถึง ๑๕๕ บาท ในพุทธศักราช ๒๔๖๓ ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรเป็นเสวกตรีหลวงธรรมสารประศาสน์ สำหรับตำแหน่งยศเสือป่าก็ได้รับพระราชทานเป็นนายกองตรี ตำแหน่งผู้บังคับกองร้อยที่ ๒ กองนักเรียนเสือป่าหลวง ในระหว่างที่คุณพ่อได้รับราชการสนองพระเดชพระคุณล้นเกล้า ฯ รัชกาลที่ ๖ อยู่นั้น คุณพ่อมีโอกาสร่วมแสดงละครบรรดาศักดิ์และโขนบรรดาศักดิ์ เรื่องต่าง ๆ ที่ล้นเกล้ารัชกาลที่ ๖ ทรงโปรดเกล้า ฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งละครเรื่องหลวงจำเนียรเดินทาง คุณพ่อได้แสดงละครเรื่องนี้ด้วยจนเป็นที่พอพระราชหฤทัย ถึงกับทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานเงินจำนวน ๑๐๐ ชั่ง ซึ่งคุณพ่อได้เก็บรักษารูปนี้เอาไว้ให้ลูก ๆ ดูซึ่งเป็นเครื่องเตือนใจอยู่เสมอ คุณพ่อยังคงรับราชการ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวตลอดมา บางคราวที่พระองค์เสด็จแปรพระราชฐาน ณ พระราชวังสนามจันทร์ นครปฐม และมีการฝึกซ้อมรบของกองเสือป่า คุณพ่อก็ได้ตามเสด็จอย่างใกล้ชิดอยู่ตลอดมา จนกระทั่งถึงพุทธศักราช ๒๔๖๙ อันเป็นปีเสด็จสวรรคตของล้นเกล้า ฯ รัชกาลที่ ๖ ข้า-

ราชการในราชสำนักหลายท่านถูกดุนออกให้รับราชการบำนาญ เนื่องจากดุลย์ทางการเงินของท้องพระคลังมีการเปลี่ยนแปลง คุณพ่อจึงออกรับบำ-นาญสังกัดกระทรวงศึกษาธิการตลอดมา รวมระยะเวลารับราชการได้ ๒๒ ปี

สมัยพ้นราชการแล้ว

พุทธศักราช ๒๔๗๖ คุณพ่อได้เข้าทำการสอนที่โรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัย ต่อมาในขณะนั้นพระยาบรมบาทบำรุงดำรงตำแหน่งผู้บังคับการโรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัย ท่านให้ความเมตตาแก่คุณพ่อในระหว่างที่ร่วมงานอยู่กับท่านตลอดมา แต่คุณพ่อก็ได้พยายามทำหน้าที่ในด้านการสอนมิให้บกพร่อง คุณพ่อถือเอาราชการเป็นใหญ่กว่างานใด ๆ ทั้งสิ้น การป่วยการลาจึงมีน้อยที่สุด

ต่อมาในพุทธศักราช ๒๔๗๙ คุณพระพณิชยสารวิเทศดำรงตำแหน่งผู้บังคับการโรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัยคุณพ่อก็ยังคงปฏิบัติหน้าที่ได้เป็นอย่างดีตลอดมาและได้รับความเมตตาจากท่านผู้บังคับการท่านนี้อีก ผลงานของคุณพ่อที่ได้ทำมาระหว่างท่านผู้บังคัวการท่านนี้ คือควบคุมและฝึกหัดนัก-เรียนในสมัยนั้นให้แสดงละคร เก็บเงิน สร้างหอนาฬิกา ของโรงเรียน วชิราวุธ คุณพ่อ ทำงานด้วยความอุตสาหะประกอบกับมีความ กตัญญูกตเวทีต่อท่านผู้มีพระคุณ ถึงแม้ว่าโรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัยจะถูกภัยทางอากาศจากสงครามจำเป็นต้องย้ายไปอยู่ที่บางปะอิน คุณพ่อก็ยังคงติดตามวชิราวุธวิทยาลัยและศิษย์ของคุณพ่อไป ทั้ง ๆ ที่คุณแม่และลูก ๆ ยังอยู่ ที่กรุงเทพ ฯ ก็ตาม บางคราวที่คุณพ่อมีโอกาสมาเยี่ยมลูก ๆ คุณ พ่อจะให้สติแก่ลูก ๆ อยู่เสมอให้อดทน และต่อสู้ กับความยากจนในขณะที่สงครามกำลังดำเนินอยู่ สิ่ง

ต่าง ๆ เหล่านั้นนับว่าเป็นบทเรียนของชีวิตลูก ๆ เป็นอย่างดี ถ้าหากลูก ๆ กลัวภัยทางอากาศอันเกิดจากสงครามทุกครั้ง คุณพ่อมักจะไปนำของดีต่าง ๆ จากเจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราชวัดสุทัศน์มาให้แก่ลูก ๆ ทุกคน ตลอดจนสิ่งคุ้มครองบ้านกันลูกระเบิด ทำให้ลูก ๆ อุ่นใจไม่กลัวภัยเท่าใดนัก

สำหรับท่านเจ้าคุณภะรตราชา ท่านผู้บังคับการปัจจุบัน ท่านก็ให้ความเมตตากรุณาแก่คุณพ่ออยู่เสมอมา นับว่าเป็นบุญของคุณพ่อ คุณแม่และลูก ๆ เป็นอันมากที่คุณพ่อมีเจ้านายที่ให้ความเมตตากรุณาตั้งแต่ต้นจนกระทั่งคุณพ่อไปทำการสอนที่โรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัยเกือบจะไม่ไหว เนื่องจากไขข้อที่ขาไม่ค่อยเป็นปกติดังแต่ก่อนเมื่อต้นปี พ.ศ. ๒๕๐๔ ต้องใช้ไม้เท้าช่วยพยุงตัว คุณพ่อเคยยื่นใบลาออกต่อท่านผู้บังคับการ แต่ท่านก็ให้ความเมตตากรุณาแก่คุณพ่อยังไม่ให้ลาออก ยังคงทำการสอนต่อมาอีก จนกระทั่งคุณพ่อไม่สามารถจะไปได้ และเห็นว่าจะทำการสอนไม่ได้เท่าที่ควรจึงขอลาออกจากวชิราวุธวิทยาลัยเมื่อ ๓๑ มกราคม ๒๕๐๖

ปัจฉิมกาล

ในภาคปลายชีวิตของคุณพ่อ คุณพ่อต้องเสียกำลังบริเวณขาลงไปคงไปไหนมาไหนได้เฉพาะระยะใกล้ ๆ และภายในบ้านเท่านั้น บางครั้งก็ต้องอาศัยไม้เท้าช่วย หรือมีคนจูงไป ส่วนร่างกายด้านอื่น ๆ ยังคงแข็งแรง ในยามว่างคุณพ่อจะใช้เวลาด้วยการเขียนหนังสือเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับธรรมะเท่าที่เคยได้ศึกษามา บางครั้งก็ได้ค้นคว้าจากตำราที่คุณพ่อได้สะสมเอาไว้ มีหนังสือเบญจศีลเบญจธรรมของกระทรวงศึกษาธิการ นวโกวาทสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส จรรยาแพทย์ของเจ้าพระยา

พระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว. เบี้ย มาลากุล) พระราชนิพนธ์เทศนาเสือป่าและปลุกใจเสือป่า พระบรมราโชวาทต่าง ๆ ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ และหนังสือสอนจรรยาโรงเรียนนายร้อยซึ่งรวบรวมโดยพระธรรมนิเทศทวยหาร (อยู่ อุดมศิลป์) นอกจากนี้ก็ได้ใช้หนังสือธรรมะและสุภาษิตต่าง ๆ อีก ได้นำมาเรียบเรียงเสียใหม่ให้ผู้อ่านเข้าใจง่าย บางตอนก็เพิ่มเติมเนื้อหาให้เหมาะแก่กาลสมัย คุณพ่อได้พิมพ์แจกเป็นวิทยาทานแก่พุทธศาสนิกชนทั่วไปโดยไม่คิดค่าตอบแทนใด ๆ และจัดพิมพ์แจกในวันวิสาขบูชาเป็นประจำทุกปีตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๔๙๕ เป็นต้นมา และในปี ๒๕๑๑ นี้ ท่านก็ได้เรียบเรียงเอาไว้คือเรื่อง "สัตตสัทธรรม" แต่ท่านได้ป่วยกระเสาะกระแสะมาจึงไม่ได้จัดพิมพ์ขึ้น หนังสือต่าง ๆ ที่คุณพ่อจัดพิมพ์แจกนั้นมีพุทธศาสนิกชนสนใจชอบอ่าน มีผู้มาขอไปอ่านกันอยู่เสมอมิได้ขาด บางรายก็มาขอไปพิมพ์เป็นบรรณาการแจกในงานศพอยู่เสมอ มาในระยะหลัง ๆ นี้คุณพ่อมีสุขภาพไม่ค่อยดี เนื่องจากมีอายุมากแล้ว มีอาการเจ็บปวดและเมื่อยที่กล้ามเนื้อขาทั้งสองข้าง ต้องให้หมอนวดมานวดขาอยู่เป็นประจำ บางคราวมีอาการปวดและกระตุกทำให้นอนไม่หลับคุณพ่อต้องทนกับความทุกข์ทรมานอยู่ตลอดมา แต่ถึงกระนั้นก็ยังคงทำบุญอยู่เสมอมิได้ขาด ความชรากับความเจ็บได้ทำลายคุณพ่ออยู่ตลอดมาจนกระทั่งเดือนสิงหาคม คุณพ่อเริ่มนอนไม่ค่อยหลับ รับประทานอาหารน้อยลงกว่าเดิมมาก อาการอ่อนเพลียและเป็นลมมีบ่อยครั้ง ได้ให้แพทย์ทำการรักษาอยู่ตลอดมา บางครั้งก็ดีขึ้นบ้างเล็กน้อยแต่ไม่เหมือนเดิม คงมีแต่ทรุดหนักลงเรื่อย ๆ เพราะเป็นธรรมดาผู้มีอายุสูงจะให้มีกำลังเหมือนก่อนย่อมเป็นไปไม่ได้ จนในที่สุดถึงวันเสาร์ที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๑๑ เวลา ๑๗.๓๐ น. คุณพ่อเป็นลมมีอาการกระตุกและหมดสติ แพทย์ได้ให้การ

รักษาอย่างสุดความสามารถ แต่อาการกลับทรุดลงอย่างรวดเร็ว และได้สิ้นลมด้วยอาการอันสงบ ท่ามกลางความอาลัยของลูก ๆ และญาติทุกคน

เครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่ได้รับ

๑. เหรียญบรมราชาภิเษก รัชกาลที่ ๖

๒. เหรียญราชรุจิ ฯ รัชกาลที่ ๖

๓. เหรียญรัตนาภรณ์ชั้นที่ ๔ รัชกาลที่ ๖

๔. ตรามงกุฎชั้นที่ ๔ "จตุรถาภรณ์มงกุฎไทย"

๕. ตราช้างเผือกชั้นที่ ๔ "จตุรถาภรณ์ช้างเผือก"

๖. แหนบพระบรมนามาภิไธย ย่อ ว.ป.ร.

๗. เสมาและเข็มกลัดอักษร "ร.ว. ๖" ทองคำ

๘. แหนบเสือป่าหลวงโลหะเงิน

หมายเหตุ ประวัติสังเขปนี้ ข้าพเจ้าบันทึกจากสมุดบันทึกที่คุณพ่อได้เขียนลงไว้ ประกอบกับคำบอกเล่าที่คุณพ่อยังมีชีวิตอยู่ รวมทั้งประสบการณ์ของข้าพเจ้าเองด้วย หากยังมีส่วนบกพร่องและผิดพลาดอยู่อย่างหนึ่งอย่างใดแล้วได้โปรดให้อภัยด้วย

กมล ปริญญาตร

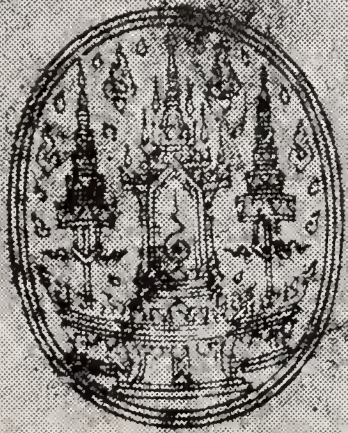
๑๔๖ ตรอกวัดอินทรวิหาร บางขุนพรหม พระนคร

หลวงธรรมสารประศาสน์มีบุตรและธิดา คือ

๑. นางกัลยาณี อรัณยภูติ
๒. นายโกวิท ปริญญาตร (ถึงแก่กรรม)
๓. นางกัณหา แจ้งแสงอรุณ
๔. นางชาดา โล่ห์สุวรรณ
๕. นางลักษณา สินชัย (ถึงแก่กรรม)
๖. นางสิริลักษณ์ โพธิเกษม
๗. นายกมล ปริญญาตร
๘. น.ส. นงลักษณ์ ปริญญาตร (ถึงแก่กรรม)
๙. นายรำเพึงศักดิ์ ปริญญาตร
๑๐. นางจันทรา ประสิทธิศักดิ์
๑๑. นายศุภพัฒน์ ปริญญาตร
๑๒. นายสุวัธน์ ปริญญาตร

สวมครุยวชิราวุธวิทยาลัย

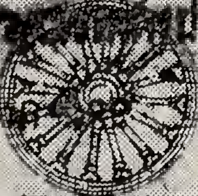

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม

ให้เลื่อนขุน[illegible]ประศาสน์

เป็นหลวง[illegible]ประศาสน์ มีราชการในโรงเรียนมหาดเล็กหลวง

ถือศักดินา [illegible] ทำราชการตามตำแหน่งตั้งแต่บัดนี้ไป

จงเว้นการควรเว้น หมั่นประพฤติการควรประพฤติ

สมควรแก่ตำแหน่งยศประศาสน์ ตามอย่างธรรมเนียม

ราชการที่มีมา [illegible]ให้มี[illegible]เจริญ[illegible]

ตั้งแต่วันที่ [illegible] พระพุทธศักราช ๒๔๕๘

เป็นวันที่ ๑๗๖๔ ในรัชกาลปัจจุบันนี้ [illegible]

[illegible]

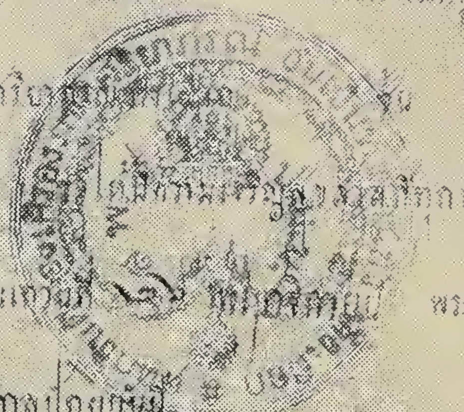

สมเดจพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ เอกอรรคมหาบุรุษยุตมขัตติย
สิทธิประเทศมหาสมมตวงศ์ เสถียรพงศอริยสกุล วรขัติยราชนิกโรดม จาตุรันต
บรมมหาจักรพรรดิสังกาศ บรมธรรมิกมหาราชาธิราชบรมนาถบพิตร พระมงกุฎ
เกล้าเจ้าแผ่นดินสยาม ผู้เปนเจ้าเปนใหญ่ของเครื่องราชอิสริยาภรณ์อันเปนที่เชิด
ชูยิ่ง ช้างเผือก

ขอประกาศแก่ท่านทั้งหลายทั้งปวง ผู้ซึ่งจะได้พบประกาศนิยบัตรนี้ให้ทราบว่า

ท่าน หลวงธรรมสารประสาทน์ (ศิลป์ ปริญญาการ)

สมควรจะรับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ได้ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม
พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ช้างเผือก ชั้น ๔ ชื่อ จัตุรถาภรณ์
เปนเกียรติยศสืบไป ขอให้มีความเจริญแลสวัสดิ์ทุกประการเทอญ

พระราชทานแต่วันที่ ๑๖ พฤศจิกายน พระพุทธศักราช ๒๔๖๖
เปนปีที่ ๑๔ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

กระทรวงธรรมการ

~~วันที่ ๑๘ เดือน กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๒๘~~

คำสั่งที่ ๑๔/๑๒๘

ให้นายศิลป์เปรียญว่าที่ครูใหญ่โรงเรียนคณิกาผล เลื่อนขึ้นเป็นครูใหญ่โรงเรียนคณิกาผล ตั้งแต่บัดนี้ไป.

วันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๒๘

(เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี)

ว่าที่เจ้ากรม[illegible]

วชิราวุธวิทยาลัย

วันที่ ๒๖ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๗๗

คุณหลวงเขมมาจารประศาสน์

ขอแสดงความพอใจที่ คุณหลวง ได้กระทำการระหว่างปีการศึกษาตลอดปี ไม่มีขาด ไม่มีป่วย และไม่มีลา เลย ได้นำความชอบอันนี้เสนอต่อ นายก ฯ แล้ว

พระยาภะรตราชา

ผู้บังคับการ

คำไว้อาลัยของคุณพระประทัตสุนทรสาร
อาลัยคุณหลวง

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้สถาปนากรมโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ขึ้นเพื่อจัดการควบคุมโรงเรียนมหาดเล็กหลวงกรุงเทพ ฯ โรงเรียนราชวิทยาลัยและโรงเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่ ให้เป็นไปตามพระราชประสงค์ของพระองค์ ในสมัยนั้นกิจกรรมของกระบวนการ 'เสือป่า' ถึงแม้ว่าจะมิใช่การงานของรัฐบาลโดยตรงก็จริง แต่ก็เป็นกิจจานุกิจที่ข้าราชการการพลเรือนทั้งหลายต้องมีส่วนเข้าร่วมด้วย ทั้งนี้เพื่อประพฤติกนให้เป็นไปตามพระราชนิยมขององค์พระประมุขแห่งชาติไทย อันทรงไว้ซึ่งสมบูรณาญาสิทธิราช

นักเรียนและครูทุกคนในกรมโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ ต้องเป็นสมาชิกเสือป่าของกรมนักเรียนเสือป่าหลวงรักษาพระองค์ นักเรียนมหาดเล็กหลวงกรุงเทพ ฯ สังกัดกองร้อยที่ ๑ และกองร้อยที่ ๒ นักเรียนราชวิทยาลัย กองร้อยที่ ๓ และนักเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่ สังกัดกองร้อยที่ ๔

ในเวลานั้น คุณหลวงธรรมสาร ฯ มียศเสือป่านายหมวดเอก (เท่ากับร้อยเอก) และเป็นผู้บังคับกองร้อยที่ ๒ ผู้เขียนมียศเสือป่าเพียงนายหมู่เอก (เท่ากับสิบเอก) และเป็นผู้บังคับหมวด ๔ ในกองร้อยที่ ๔ เมื่อต้นปี พ.ศ. ๒๔๖๓ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ย้ายผู้เขียนจากโรงเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่ ไปเป็นผู้ช่วยผู้บังคับการโรงเรียนมหาดเล็กหลวงกรุงเทพ ฯ และให้เป็นผู้บังคับหมวด ๑ ในกองร้อยที่ ๒ ของกรมนักเรียนเสือป่าหลวงรักษาพระองค์ ผู้เขียนจึงต้องอยู่ใต้บังคับบัญชา

ของคุณหลวงธรรมสาร ฯ โดยตรง แต่ทางราชการโรงเรียนคุณหลวงก็ต้องเป็นผู้รับคำสั่งของผู้เขียน ถึงกระนั้นก็ดีนายหมวดเอกหลวงธรรมสาร ฯ และนายหมู่เอกหลวงประทัตสุนทรสาร ก็มิได้เคยมีเรื่องขุ่นข้องหมองใจกันจนแม้แต่ครั้งเดียว ต่างคนต่างก็ยอมรับคำสั่งของซึ่งกันและกันโดยดี และปฏิบัติหน้าที่ไปเต็มตามความสามารถของแต่ละคน

ในบรรดาครูบาอาจารย์โรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ จำนวนหลายสิบคน คุณหลวงเป็นครูคนหนึ่งในจำนวน ๓—๔ คน ที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าทรงรู้จักและโปรดปราน แต่คุณหลวงก็มิได้เคยแสดงกิริยาวาจาเย่อหยิ่งต่อครูผู้อื่นเลย

คุณหลวงธรรมสารฯ แม้มิได้อยู่ในสมณะเพศมากพรรษา และมิได้เป็นมหาเปรียญหลายๆ ประโยค ก็ยังมีความรู้สึกซึ้งใจในแก่นของพุทธศาสนา ผู้เขียนได้ความรู้หลักธรรมะจากการสนทนากับคุณหลวงมามิใช่น้อย

ในวิชาชีพก็เช่นเดียวกัน คุณหลวงก็เพียงเป็นแต่ครู ป.ป. มิได้มีปริญญาต่อท้ายชื่ออย่างยืดยาว แต่คุณหลวงก็มีความรู้จริงในวิชาที่คุณหลวงต้องสอน ยิ่งไปกว่านั้น คุณหลวงยังตั้งใจสอนโดยมิได้เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย นักเรียนทั้งน้อยและใหญ่จึงเกรงกลัวและเคารพรักใคร่ และให้สมญาว่า "คุณตา" ครูเช่นนี้หายาก

คุณหลวงได้มีชีวิต อันเรียกได้ว่าเกินขัยธรรมดา และก็ได้ใช้ชีวิตอันนานไว้ในการสั่งสอนอบรมเยาวชนของชาติไว้เต็มตาม ความสามารถของตน จึงเป็นที่น่าสรรเสริญยิ่งนัก แต่ก็เป็นธรรมดาของมนุษย์ทุกคนที่เกิดมาแล้วก็ต้องตายไป ตายแล้วก็ต้องไปเกิดอีก เวียนตายเวียนเกิดอยู่เรื่อยไปจนกว่าจะสิ้นกรรม

ผู้เขียนรู้จักและคุ้นเคยกับคุณหลวงมาเป็นเวลาเกือบห้าสิบปี ไม่เคยเห็นและไม่เคยได้ยินว่าคุณหลวงได้ก่อกรรมทำเข็ญให้แก่ผู้ใด แต่ได้ปฏิบัติตนถูกต้องตามโลกียธรรม ดังเช่นสาธุชนทั้งหลายผู้เขียนยจึงเชื่อมั่นว่าผลแห่งกุศลกรรมที่คุณหลวงได้บำเพ็ญไว้ในชาตินี้ จะเป็นปัจจัยให้คุณหลวงถึงสุคติโลกสวรรค์ ถ้าหากไม่เข้าถึงสวรรค์ ก็จะไปเกิดเป็นมนุษย์ที่มีอายุ วรรณะ สุขะ พละ และมีปฏิภาณ ธนสารสมบัติตามนัยแห่งจุฬากัมมวิภังคสูตร ที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงแสดงไว้ ซึ่งกรรมและผลแห่งกรรมนั้นแล

ประทัตสุนทรสาร

(พระประทัตสุนทรสาร)

๑ พฤศจิกายน ๒๕๑๑

คำไว้อาลัยของ พลตรี หม่อมทวีวงศ์ถวัลยศักดิ์

บรรดาครู ๆ โรงเรียนมหาดเล็กหลวง (วชิราวุธวิทยาลัย) ทั้งหมด ข้าพเจ้ารักนับถือและสนิทสนมที่สุดก็คือ คุณหลวงธรรมสารประศาสน์ ทั้งนี้นอกจากท่านเป็นครู สอนธรรม จรรยาแก่ พวกเรา แล้วท่านยังเป็นผู้ กำกับคณะเด็กเล็ก ซึ่งเวลานั้นแบ่งออกเป็นสองห้องคือ พวกรุ่นเล็กอยู่ห้องคุณยาย (หม่อมพยอม) โตหน่อยอยู่ห้องที่นายก่องเป็นหัวหน้าห้องสำหรับตัวข้าพเจ้านั้นอยู่ในพวกรุ่นโตจึงต้องอยู่ห้องนายก่อง แต่ภายหลังย้ายไปเป็นหัวหน้าห้องเด็กเล็ก ข้าพเจ้าอยู่ในคณะเด็กเล็กด้วย ห้องคุณยายมีหน้าที่ดูแลเด็กๆ เย็นๆ ถือธงนำไปอาบน้ำในสระน้ำคอยระวังไม่ให้จมน้ำ และถ้าเด็กคนใดเจ็บไข้ได้ป่วยก็ช่วยเหลือดูแล ตลอดจนชำระความเมื่อเด็กรังแกหรือทะเลาะกัน จึงมีเรื่องที่ต้องติดต่อกับคุณหลวงธรรมสาร ประศาสน์เป็นการ ส่วนตัว อยู่ เสมอคุณ หลวงธรรม สารประศาสน์มี หน้าที่สอน วิชา ธรรมจรรยาดังที่ข้าพเจ้ากล่าวแล้วข้างต้น ตารางสอนของท่านเป็นเวลาที่พวกเราเข้าเรียนหลังอาหารกลางวัน คือเป็นชั่วโมงที่นักเรียนส่วนมากง่วงนอน แต่ท่านมีวิธีสอนที่จะไม่ให้เราง่วง คือท่านจะเริ่มสอนธรรมะก่อน แล้วนักเรียนจะต้องขอร้องให้ท่านเล่านิทาน และท่านจะทำเป็นตามใจแล้วก็เล่านิทาน ซึ่งข้าพเจ้ามาคิดได้ภายหลังว่าท่านเตรียมนิทานมาเล่าไว้ล่วงหน้าแล้วทุกทีนิทานที่ท่านเล่านั้นเป็นเรื่องในชาดกบ้าง เรื่องที่มีคติธรรมเจือปนอยู่บ้าง ด้วยวิธีนี้เด็ก ๆ จะรู้สึกว่าวิชาที่ท่านสอนธรรมจรรยานั้นเป็นเรื่องที่พวกเด็กๆ ขอร้องให้ท่านสอนโดยวิธีเล่านิทานเด็กก็ตั้งใจฟังโดยไม่รู้ สึกตัวว่าคติธรรมต่าง ๆ นั้นได้ซาบซึมเข้าไปอยู่ในตัวเด็กอย่างแน่นแฟ้นลูกศิษย์ของ

ท่านจึงมีความซื่อสัตย์สุจริตมีความกตัญญูกตเวทีละเว้นความชั่ว ต่าง ๆ ที่ได้เคยฟังผลร้ายที่ปรากฏอยู่ในนิทานที่ท่านเล่าให้ฟัง

คุณ หลวงธรรมสารประศาสน์ เป็นทั้งครู ทั้งเพื่อนและทั้งพ่อ ของเด็ก ๆ ให้ความอบอุ่นสนิทสนมเมตตากรุณา เล่นคุยอย่างไม่ถือตัว เด็กๆ ทั้งรักและนับถือโดยทั่วกัน

เมื่อออกจากโรงเรียนแล้ว ข้าพเจ้าไม่ค่อยได้ติดต่อกับท่านในทางส่วนตัว แต่ทุก ๆ ปี เวลาโรงเรียนบำเพ็ญพระราชกุศลน้อมเกล้า ฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ในวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ข้าพเจ้าได้มีโอกาสพบและเข้าไปคารวะท่าน และทุกครั้งท่านจะต้องพูดอย่างนี้เสมอ "สบายดีหรือพ่อคุณ ครูติดตามความเป็นอยู่ของคุณอยู่เสมอ ยินดีด้วยที่คุณมีความเจริญรุ่งเรือง ขอให้เป็นสุข ๆ ยิ่งๆ ขึ้นไปเถิด"

คุณหลวงธรรมสารประศาสน์ท่านให้ความเมตตากรุณาแก่สานุศิษย์ของท่านโดยที่ท่านไม่ได้หวังอะไรตอบแทนเลย ขอคุณความดีของท่านจงเป็นกุศลสนองให้วิญญาณได้ประสบสุขในสัมปรายภพด้วยดีทุกประการ.

พลตรี หม่อมทวีวงศ์ถวัลยศักย์

(*พลตรี หม่อมทวีวงศ์ถวัลยศักดิ์*)

บ้านถนนสุทธิสาร

วันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๑๑

คำไว้อาลัยของ พณฯ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

ข้าพเจ้ามีความเสียใจอย่างยิ่ง เมื่อได้ทราบว่าหลวงธรรมสารประศาสน์ได้ถึงแก่กรรมเสียแล้ว ถึงแม้ว่าท่านอายุ ๘๕ และการสิ้นชีวิตนั้นไม่มีใครจะหลีกเลี่ยงได้ ข้าพเจ้าก็อดที่จะเศร้าโศกมิได้ เพราะท่านเป็นครูของข้าพเจ้าที่โรงเรียนมหาดเล็กหลวง และข้าพเจ้ารักใคร่นับถือท่านมาตั้งแต่ข้าพเจ้ายังเป็นนักเรียนอยู่จนถึงบัดนี้ เมื่อประมาณสี่ปีมาแล้ว ข้าพเจ้าได้สืบหาบ้านท่านจนพบรู้สึกว่าท่านอยู่ในวัยชราแล้ว ไปไหนไม่สะดวก แต่ก็ไม่เห็นมีโรคภัยไข้เจ็บอะไร และเสียงของท่านยังแจ่มใสอย่างเดิม ท่านเคยสอนวิชาจรรยาแก่ข้าพเจ้า

บทกลอนที่สั้นที่สุดที่ข้าพเจ้าเคยเขียน มีอยู่ดังนี้

"การศึกษาคือสิ่งที่เหลืออยู่
เมื่อลืมเรื่องที่ครูได้สั่งสอน"

ข้าพเจ้าคิดว่าจะนำมาใช้ในที่นี้ได้ คุณหลวงธรรมสารได้สอนจรรยาว่าอย่างไรบ้าง ข้าพเจ้าก็ลืมรายละเอียดเสียแล้ว แต่ในการที่ข้าพเจ้าและนักเรียนเพื่อน ๆ ของข้าพเจ้ารักสิ่งที่ดีและรังเกียจสิ่งที่ชั่วในบัดนี้นั้น อาจเป็นสิ่งที่เหลืออยู่ตามความหมายในบทกลอนนั้นก็ได้

คุณหลวงธรรมสารประศาสน์สอนอยู่ที่โรงเรียนมหาดเล็กหลวง ซึ่งเปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัย ๕๒ ปี นักเรียนจำนวนมากที่เป็นศิษย์ของท่าน คงจะเติบโตเป็นคนดีไปแล้ว ขอให้ท่านประสบสุคติในสัมปรายภพด้วยเทอญ.

ปิ่น มาลากุล

๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๑

คำไว้อาลัยของ พณฯ ประธานวุฒิสภา
รำลึก
ถึง
พระคุณ คุณครู หลวงธรรมสารประศาสน์

นายกมล ปริญญาตร บุตรชาย คุณครู คุณหลวงธรรมสารประศาสน์ได้มาแจ้งแก่ผมว่า ในเวลาอันไม่ช้านี้จะได้มีการพระราชทานเพลิงฯ ท่านบิดาผู้ล่วงลับจะใคร่ได้คำไว้อาลัยในหนังสือแจกในงานครั้งนี้จากสานุศิษย์ของท่าน และโดยที่เธอกับผมวัยต่างกันมากจึงมิได้มีโอกาศรู้จักกัน แต่เธอได้ทราบจากท่านผู้ใหญ่ พณฯ หม่อมทวีวงศ์ ถวัลยศักดิ์ และ พณฯ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ซึ่งเคยเป็นศิษย์ท่านมา ว่ามีผมอีกคนหนึ่งซึ่งเคยเป็นศิษย์ของท่านรุ่นราวคราวเดียวกัน ผมให้มีความเต็มใจที่จะได้สนองพระคุณท่านในวาระสุดท้ายแห่งชีวิตของท่านเช่นนี้ และตั้งแต่จากโรงเรียนมาก็เป็นเวลานานเกือบ ๕๐ ปีแล้ว ครูกับศิษย์ต่างพลัดพรากกันไปตามวิถีชีวิตไม่ค่อยได้พบปะกันเลย แต่ยังจดจำชีวิตในโรงเรียนครั้งกระนั้นได้อยู่

เมื่อผมได้รับพระมหากรุณาธิคุณของล้นเกล้าฯ ในพระบรมโกษรัชกาลที่ ๖ ให้เป็นนักเรียนหลวงในพระบรมราชูปถัมภ์เข้ารับการศึกษา อบรมในโรงเรียนมหาดเล็กหลวงกรุงเทพฯ ซึ่งโปรดเกล้าให้ก่อสร้างด้วยพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ เป็นโรงเรียน กิน-นอน ได้ราวสัก ๑๐ ปี มีนักเรียนประมาณสองร้อยกว่าคน ซึ่งส่วนมากเป็นบุตรข้าราชการ และโอรส

ของเจ้านายบ้าง ส่วนคณะอาจารย์ประจำมีทั้ง ครูไทย ครูอังกฤษ ครูฝรั่งเศส และครูพิเศษของตามตารางสอนเป็นชั่วโมงในอาทิตย์อีกด้วย ซึ่งรวมกันแล้วเป็นจำนวนไม่น้อย

คุณครู หลวงธรรมสารประศาสน์ เป็นครูสอนภาษาไทยประจำของโรงเรียนอยู่ก่อนแล้ว พวกเราที่รุ่นราวคราวเดียวกันได้รับการศึกษาภาษาไทยจากท่านตลอดทั้งศีลธรรม จรรยามรรยาท อันควรแก่การอบรม ท่านเป็นครูที่ใจดีเหมือนพระ มีแต่ความเมตตาและหวังดี มีอัชฌาสัยต่อพวกเราอย่างมาก อันด้วยความไมตรีจิตรของท่านฉะนี้ เป็นเหตุให้พวกเรามีความเคารพ ยำเกรง รัก บูชา ท่านอยู่เสมอ จริงอยู่ครูบาอาจารย์แต่ละท่านย่อมมีจริยาวัตร์และวิธีปฏิบัติการสอนก็ดี การอบรมก็ดี ผิดแผกกันไปบ้าง บางท่านก็ดุมากจนเข้าหน้าไม่ติด บางท่านก็เฆี่ยนเอาบ้างไม่พึ่งคำแก้ตัวเสียเลยครั้นเมื่อพวกเราเติบโตขึ้นตามวัย และนึกถึงความหลังแล้ว จึงได้มีความสำนึกและเข้าใจเจตนารมณ์ของคุณครูทุกท่าน จะเป็นกรณีใดก็ตามก็ล้วนแต่มีความหวังดี เจตนาดีต่อศิษย์เป็นที่ตั้ง อยากเห็นศิษย์มีความเจริญรุ่งเรืองในชีวิตข้างหน้าของตน เมื่อศิษย์ได้ดีท่านก็ดีใจด้วยเท่านั้น

ฉะนั้น จึงต้องถือได้ว่า "อันพระคุณของครูบาอาจารย์นั้น เหมือนหนึ่ง บิดา มารดาบังเกิดเกล้า" เมื่อเราพอมีเดียงสา บิดา มารดา ก็ส่งมาให้ท่านอบรม สั่งสอนบัดนี้ คุณครู หลวงธรรมสารประศาสน์ ผู้เคยมีพระคุณอย่างสูงได้ล่วงลับไปแล้วตามโลกวิสัยซึ่งไม่มีผู้ใดจะล่วงพ้นไปได้

ผม ในฐานะเคยเป็นศิษย์ ขอเดชะบุญกุศลแห่งกรรมดี ที่คุณครูหลวงธรรมสารประศาสน์ ได้ประกอบไว้แต่เมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่ จงเป็นผลดลบรรดาลให้วิญญาณของท่านได้ประสพความผ่องแผ้วทุก ประการในสัม-ปรายภพ

พ.อ.

(นายวรการบัญชา)

อาลัยรักคุณพ่อ

คุณพ่อนอกจากจะเป็นพ่อบังเกิดเกล้าของลูก ๆ แล้ว ในขณะเดียวกันคุณพ่อก็ทำหน้าที่เป็นครูของลูก ๆ ไปด้วย กล่าวคือคอยอบรมสั่งสอนทั้งในด้านความประพฤติ ตลอดจนด้านวิชาการ คุณพ่อได้ฝึกหัดให้ลูก ๆ เป็นผู้รู้จักประพฤติชอบในกิจการทุกด้าน ดังนั้นที่ลูก ๆ ได้มีหลักฐานมั่นคงทั้งในด้านความเป็นอยู่ก็ดี ความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่ราชการก็ดี ตลอดจนสิ่งที่ดีงามอันเป็นสมบัติติดตัวลูก ๆ อยู่นี้ ก็เป็นเพราะการให้การอบรมสั่งสอนของคุณพ่ออย่างใกล้ชิดตลอดมา

ในโอกาสที่ลูก ๆ จะบำเพ็ญกุศลให้คุณพ่ออันเป็นสุดที่รักของลูก ๆ ด้วยอาศัย ผลบุญที่คุณพ่อได้สร้างสมไว้ ขณะที่คุณพ่อยังมีชีวิตอยู่ ร่วมด้วยผลแห่งความกตัญญูกตเวทีที่ลูก ๆ มีต่อคุณพ่อ ขอจงช่วยส่งดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ของคุณพ่อซึ่งเป็นที่รัก และเคารพของลูก ๆ ไปสู่สุคติในสัมปรายภพด้วย เทอญ

ด้วยความเคารพรักอย่างสุดซึ้ง

ลูก ๆ.

คณะครูอาจารย์ ร.ร. มหาดเล็กหลวง รุ่นแรก พ.ศ. 2454

แถวยืน (นับจากซ้าย) หลวงธรรมสารประศาสน์ (ครู) หลวงอักษร (สมุหบัญชี) พระยาปรีชานศาสน์ (อาจารย์) พระภัณฑกิจวิจารณ์ (สถานที่) พระนิพันธ์ (อาจารย์) พระทัณฑรักษ์พิทักษ์ (พัสดุ) หลวงหัดดรุณพล (อาจารย์วิชาทหาร)

แถวนั่งเก้าอี้ พระยาภะรตราชา (อาจารย์ฝ่ายวิชาการ) มร. จีเอส ชิเวล (อาจารย์) พระยาชัยนันท์ (อาจารย์มหาดเล็ก) เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (กรรมการจัดการ) เจ้าพระยารามราฆพ, (กรรมการ) พระโอวาทวรกิจ (อาจารย์ใหญ่)

แถวนั่ง หลวงธรรมพาทประจิตร (ครู) พระอนุสาสน์ดรุณรัตน์ (ครู) พระพิทักษ์มานพ (หัวหน้าพนักงาน) หาชื่อไม่ได้ พระพิทักษ์พิศาล (หัวหน้าคณะ)

การหาที่พึ่งของมนุษย์

ทำไมมนุษย์ จึงต้องหาที่พึ่ง? เพราะมนุษย์ มีความกลัว จึงต้องหาที่พึ่ง

ตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์ มนุษย์ในชมพูทวีป (**อินเดีย**) มีการนับถือสิ่งต่าง ๆ เป็นที่พึ่งมากมายหลายอย่าง แต่สิ่งที่มนุษย์เอาเป็นที่พึ่งนั้น เมื่อเวลาได้ล่วงไป ๆ ก็ค่อยๆเปลี่ยนไป ตามความคิดของมนุษย์เป็นยุค ๆดังจะได้กล่าวต่อไปนี้

ยุคนับถือธรรมชาติเป็นที่พึ่ง

ในประเทศอินเดียตามประวัติศาสตร์โลก เรียกพวกมนุษย์ที่อยู่ในประเทศอินเดียสมัยดึกดำบรรพ์ว่า ทราวิฑ (Dravid) ครั้นต่อมาพวกอริยัน (**อริยะ**) ได้อพยพเข้าไปตั้งภูมิลำเนาอยู่ในอินเดีย พวกอริยันเรียกทราวิฑว่ามิลักขะบ้าง ที่จับเป็นชะเลยหรือจับพวกที่โง่เง่าเอามาใช้เป็นบ่าวเรียกว่า ทัษยุ หรือทาส แต่ในพระราชนิพนธ์เทศนาเสือป่าของพระมงกุฎเกล้าทรงเรียกพวกทราวิฑว่า มนุษย์ผิวดำหรือแขกดำ และว่ามีอยู่ทั่ว ๆ ไป พวกทราวิฑนี้ยังไม่มีความเจริญ และก็ไม่มีมนุษย์ชาติใดที่จะนำความเจริญเข้าไปเผยแพร่ พวกทราวิตจึงนับถือธรรมชาติคือนับถือ ฟ้า ลม พายุ เมฆ ไฟ ภูเขา ถ้ำชะเงื้อมผา ต้นไม้ใหญ่และป่าใหญ่ กับสิ่งอื่น ๆ อีกมากมายหลายอย่าง ตามแต่เขาเห็นว่าจะเป็นที่พึ่งได้ ที่เขานับถือและกลัวสิ่งธรรมชาติเหล่านี้ก็เพราะว่าเขาได้ยินเสียงฟ้าร้อง เห็นฟ้าผ่า เห็นสายฟ้าแลบ ซึ่งน่าหวาดเสียวสะดุ้งกลัวอย่างที่สุดก็ต้องหาที่หลบภัยเช่นถ้ำชะเงื้อมผา และอื่น ๆ เป็นที่พึ่ง การหาที่พึ่งที่หลบภัยและความกลัวนี้ เป็นสัญชาตญาณของสัตว์ทั่ว ๆ ไป เขาคิดว่าธรรมชาติต่าง ๆ นั้น อาจบันดาล

ให้มนุษย์และสัตว์ เป็น หรือ ตาย ได้ เขาจึงกลัวเกรงและต้องเคารพนับถือธรรมชาตินั้น ๆ เป็นที่พึ่ง เวลากลัวก็กล่าวคำอ้อนวอนและขอโทษบ่นเพ้อไปตามประสาของเขา

ยุคนับถือผีเป็นที่พึ่ง

ครั้นสมัยได้ล่วงไป ๆ อีกหลายร้อยปี พวกทราวิฑค่อยมีความเจริญขึ้นบ้าง จึงเกิดมีมนุษย์เจ้าปัญญาคิดเห็นว่าสิ่งธรรมชาตินั้น ๆ ไม่มีฤทธิ์ไม่มีเดชอะไร นอกจากจะมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์สิงอยู่จึงจะบันดาลได้ เขาเรียกสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นว่า ผี (ภาษ) (พวกอิยิปต์เรียกสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ไม่เห็นตัวว่าเทวะ) เวลาเกิดโรคภัยไข้เจ็บก็โทษว่า ผี ทำ แล้วก็กล่าวคำวิงวอนบ้างขอขมาโทษบ้าง เพื่อให้ผีกรุณาและให้ช่วยป้องกันโรคภัยไข้เจ็บด้วย เขาอยากจะเอาใจผีเขาคิดว่ามนุษย์ชอบอะไรผีก็คงชอบเหมือนกัน เมื่อเขาได้เนื้อมา (มนุษย์ยุคนี้คงกินเนื้อดิบ) เขาก็แบ่งเนื้อไปให้ผีกินบ้างเรียกว่าบวงสรวงหรือเซ่น แต่เมื่อเขาเอาเนื้อไปวางไว้เฉย ๆ เนื้อก็ไม่หมดไป เขาจึงโยนเนื้อเข้ากองไฟ ๆ ไหม้เนื้อหมดกลิ่นตลบไป เขาเลยถือเอาเป็นลัทธิว่า ผีกินได้แล้ว และนับถือไฟว่าเป็นทูตของผี ถ้าอยากจะมีสุขก็เอาเนื้อโยนเข้ากองไฟ แล้วก็กล่าวสรรเสริญคุณผี หรือบนบานผีจะได้ช่วย

ยุคนี้การหาที่พึ่งของมนุษย์ มีการนับถือผีเป็นที่พึ่งเพิ่มขึ้นอีก พวกที่นับถือธรรมชาติก็ยังมีอยู่

ยุคนับถือโลกบาลเป็นที่พึ่ง

ในตำนานกล่าวว่าก่อน พุทธกาลประมาณ ๔๐๐๐ ปี พวกอริยันได้มาเป็นเจ้าเป็นใหญ่ในชมภูทวีป (อินเดีย) พวกอริยันมีความเจริญและมีครูอาจารย์ในการบูชาและทำพิธีมาแล้ว

แต่ก่อนที่พวกอริยันจะมีการนับถือสิ่งที่เป็นที่พึ่งของเขานั้นท่านอาจารย์เป็นนักสังเกตการ และสังเกตดินฟ้าอากาศจะวิปริตอย่างไรได้ดีมาก ท่านอาจารย์สังเกตเห็นต้นไม้ ถ้าฤดูไหนมีแสงแดดดีฝนดีดวงตะวันแจ่มใส พฤกษชาติต่างๆ ก็งอกงามออกดอกออกผลดี และต้นไม้ที่อยู่ข้างภูเขาก็ชูยอดออกหาแสงแดด พวกอริยันจึงนับถือดวงตะวันเป็นที่พึ่งและเคารพเรียกดวงตะวันว่า สวิตฤ สวิตตระ และนับถือฝนว่าเป็นเจ้าแห่งน้ำเรียกว่า วรุณะ นับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เรียกว่าอินทระ และนับถือสิ่งที่ทำลายชีวิตมนุษย์และสัตว์เรียกว่ามฤตยู (มัจจุ) หรือ ยมะ และเลยตั้งให้ท่านทั้ง ๔ นี้เป็นเจ้าในทิศทั้ง ๔ ,รียกว่า โลกบาล ครั้นพวกอริยันได้มาพบวิธีเซ่นผี และนับถือไฟว่าเป็นทูตของผีก็เห็นดีด้วย ท่านอาจารย์จึงเอาลัทธิเผาเนื้อเข้าผสมกับวิธีบูชา และวิธีกล่าวสรรเสริญคุณโลกบาล รวมเป็นลัทธิเดียวกัน เรียกว่า "ไสยเวท" ท่านที่ทรงจำวิธีจัดทำเครื่องบูชาได้ถูกต้องและกล่าวคำสรรเสริญคุณโลกบาล และจัดทำวิธีเผาเนื้อเซ่นผีได้เรียกท่านอาจารย์ผู้นั้นว่า "พราหมณะ" ท่านพราหมณาจารย์ก็เที่ยวแสดงลัทธิไสยเวทมีคนนับถือแผ่ไปทั่วชมพูทวีป จึงเกิดเป็นศาสนาพราหมณ์ขึ้น

ยุคนับถือพระพรหมเป็นที่พึ่ง

เมื่อศาสนาพราหมณ์มีขึ้น ผู้ที่อยากเป็นพาราหมณ์ (ผู้มีบาปอันลอยแล้ว) ก็เล่าเรียนต่อจากอาจารณ์ท่องจำหัดทำพิธีตามลัทธิไสยเวทมีมากขึ้น ท่านที่เป็นคณาจารย์และศาสนาจาร ์คิดสงไสว่าสิ่งต่างๆ เช่นดวงตะวันพระจันทร์ พระอัคนี พระพาย พระพิรุณ (วรุณะ) และโลกรวมทั้งสรรพสัตว์และสรรพสิ่งต่างๆ นี้ จะเกิดขึ้นเองไม่ได้ต้องมีผู้สร้าง แต่ใครจะเป็นผู้สร้างหนอ? ท่านคณาจารย์ท่านศาสนาจารย์และศิษย์เป็นอันมาก

จึงไปถามท่านที่เป็นพฤฒาจารย์แห่งตน ๆ ท่านพฤฒาจารย์เหล่านั้นจึงบอกว่า พระผู้ประเสริฐ อยู่บนสวรรค์เป็นผู้สร้าง ท่านเหล่านี้จึงมาว่า ก็พระผู้ประเสริฐนั้นใครเป็นผู้สร้างเล่า ? ท่านพราหมณ์พฤฒาจารย์ไม่กล้าตอบ จึงขอผลัดว่าจะไปทำพิธีถามดูแล้วจะบอกให้ทราบ ท่านพฤฒาจารย์จึงประชุมหารือกัน มีท่านมหาพฤฒาจารย์คนหนึ่งฉลาดมากท่านจึงคิดเอาสิ่งที่ไม่มีตัวไม่มีตนเป็นผู้สร้าง เพื่อจะตัดปัญหาให้หมดไปท่านมหาพฤฒาจารย์คนนั้นจึงเอาพระธรรมซึ่งไม่มีตัวไม่มีตนเป็นผู้สร้าง (ความคิดของท่านอาจารย์สมัย ๖๐๐๐ ปี น่าสรรเสริญมาก)

ท่านมหาพฤฒาจารย์จึงเทศน์เรื่องสร้างโลกในที่ประชุมว่า แรกเริ่มเดิมทีเมื่อยังไม่มีโลก เป็นที่ว่างเปล่าอยู่หลายร้อยล้านปี พระธรรมจึงค่อย ๆ มาประชุมกันเข้าเป็นก้อนกลมเหมือนไข่ "พระผู้ประเสริฐ" ก็เกิดขึ้นในไข่นั้น ท่านมหาพฤฒาจารย์ตั้งชื่อพระผู้ประเสริฐนั้นว่า "พระพรหม" หรือ "พระสยม" แล้วพระพรหมจึงบันดาลให้ไข่นั้นแตกออกเป็น ๒ ซีก ๆ บนเป็นโลกสวรรค์ ซีกล่างเป็นโลกมนุษย์ พระพรหมไปประดิษฐานอยู่บนโลกสวรรค์ แล้วพระองค์จึงสร้างดวงตะวันเรียกว่าสวิตระ สร้างดวงดาวและสร้างฝนเรียกว่า วรุณะ สร้างพระพายเรียกว่าอายุสร้างพระเพลิงเรียกว่าอัคนีแล้วสร้างสรรพสัตว์และสรรพสิ่งต่าง ๆ จน เต็มโลกแล้วพระพรหมทรงบันดาลให้สรรพสัตว์และสรรพสิ่งต่าง ๆ แม้แต่โลก ให้เป็นไปตามพระลิขิตทุกประการ ท่านคณาจารย์ท่านศาสนาจารย์และศิษยานุศิษย์ทั้งหมดก็เกิดความเลื่อมใสเชื่อถือ หมดความสงสัยการสร้างโลกตั้งแต่นั้นมาพวกมนุษย์ในยุคนี้เกิดนับถือพระพรหมหมองค์เดียว แต่พวก นับถือผีนับถือโลกบาลก็ยังมีอยู่

ในยุคนี้มีการนับถือพระพรหมเป็นที่พึ่ง สำคัญกว่าพระใดๆ หมด (เมื่อการสร้างโลกเป็นดังนี้ มันกลายเป็นพราหมณ์สร้างพระพรหม ไม่ใช่พระพรหมสร้างพราหมณ์)

ยุคมีรูปพระพรหมเป็นที่พึ่ง

ครั้นต่อมา กาลสมัยได้ล่วงไปๆ อีกหลายศตวรรษมนุษย์ค่อยมีความคิดเขยิบขึ้น ท่านที่เป็นคณาจารย์มีความคิดเห็นว่า สิ่งที่เคารพและยึดถือเอาเป็นที่พึ่งนั้น มีแต่ นาม ไม่มีรูป สิ่งที่ไม่เห็นด้วยตาจิตใจไม่ใคร่แน่วแน่ควรจะมีรูปไว้ให้เห็น จะได้ยึดเหนี่ยวเอาเป็นที่พึ่งจะดียิ่งๆ ขึ้น ท่านอาจารย์จึงคิดสร้างรูป พระพรหม ขึ้นไว้เป็นที่พึ่งที่เคารพ ถ้าจะทำกิจการใดๆ ก็บูชาและกล่าวคำสรรเสริญ ขอพรที่พระพรหมองค์เดียวก็พอ เพราะพระพรหมเป็นผู้สร้างและเป็นใหญ่กว่าใครหมด

มนุษย์ยุคนี้ มีรูปพระพรหมไว้เป็นที่พึ่งและเคารพองค์เดียว

ยุคมีเทวรูปต่างๆ เป็นที่พึ่ง

ครั้นต่อมาอีกหลายร้อยปี เกิดมีศาสนาจารย์มากคณะ มากนิกายขึ้น พวกที่นับถือโลกบาลก็เห็นว่าเทพเจ้าต่างๆ ก็อยู่บนสวรรค์ และก็ได้ประทานความสุขให้แก่มนุษย์ไม่น้อยเหมือนกันเช่นพระสวิตระ (พระ-อาทิตย์) เป็นเจ้าแห่งแสงสว่าง และเป็นโลกบาลที่สำคัญที่สุด ส่วนพระ-จันทร์ก็ให้แสงสว่างในกลางคืน ให้ความสดชื่นแก่มนุษย์และสัตว์พระอัคนี (ไฟ) ให้แสงสว่างแทนพระอาทิตย์ทั้งกลางวันและกลางคืนและป้องกันภัยแก้หนาวแก้โรคได้ พระวรุณะเป็นพระเจ้าแห่งน้ำฝน ทำให้พืชพันธุ์ธัญญาหารงอกงามมนุษย์และสัตว์ได้เลี้ยงชีพ และยังมีเทวะอื่นๆ อีก ควรมีรูปไว้เคารพและเป็นที่พึ่ง จะได้ช่วยกันหลายๆ แรง แล้วท่านอาจารย์ก็

สร้างรูปไว้เคารพและเป็นที่พึ่งมากองค์ ขึ้น มีรูปแปลก ๆ กันตามลักษณะของเทพเจ้านั้น ๆ เช่นรูปพระเพลิง (ไฟ) ก็ทำสีกายแดง ส่วนรูปพระ—กาฬ (เจ้าผี) ก็ทำหน้าตาถมึงทึงตัวดำถือกระบองเหล็ก ถ้าองค์ไหนมีฤทธิ์มากก็เพิ่มแขนขึ้นอีก ๒ แขนเป็น ๔ กร ไหน ๆ ก็ได้สร้างรูปขึ้นแล้วท่านอาจารย์ก็เลยสร้างคัมภีร์กล่าวถึงวงศ์ ตระกูลกำเหนิด และประวัติกับพรรณนาถึงฤทธิ์เดชให้วิเศษไปองค์ละอย่าง ๆ เพื่อปลูกศรัทธาหรือขู่มนุษย์ให้กลัวเกรง ถ้าใครผ่าผืนก็ถูกพระเจ้านั้น ๆ ลงโทษ เรียก เทวทัณฑ์ หรือ พรหมทัณฑ์ ถ้าพระราชาพระองค์ใดประพฤติถูกต้องตามพระโองการ ก็ได้พระนามว่า พรหมทัต ครั้นต่อ ๆ มาตอนท้ายท่านคณาจารย์ต่างก็อวดดีกันขึ้นคือ พวกที่นับถือพระพรหมเป็นพระเจ้าองค์เดียว ก็ยังคงถือมั่นว่าพระพรหมเป็นใหญ่ว่าใครหมด และพระเป็นเจ้าเหล่านั้น พระ—พรหมเป็นผู้สร้างขึ้นนับถือพรหมองค์เดียวก็พอ แต่พวกนับถือพระองค์เดียวมีน้อยกว่า สู้พวกนับถือพระเจ้าหลายองค์ไม่ได้ถึงกับต้องอพยพหนีออกจากอินเดีย ไปตั้งภูมิลำเนาอยู่ที่ประเทศพาเลสไตน์ (Palestine) ที่เรียกว่าพวกยิว (อริยัน) อยู่จนทุกวันนี้

ในยุคนี้ศาสนาพรหมณ์ ได้แตกแยกออกเป็นหลายคณาจารย์และหลายนิกาย ต่างคณะต่างนิกายก็มีลัทธิแปลก ๆ กัน และต่างก็มีพระเป็นเจ้าที่ใหญ่ยิ่งเพิ่มขึ้นอีกหลายองค์ เช่น พระพิษณุ พระศิวะ พระนารายน์ เป็นต้น

ยุคมีคัมภีร์ไตรเพท

ครั้นต่อมาอีกหลายร้อยปีเกิดมีลัทธิถือดวงวิญญาณของบรรพบุรุษผู้ที่เป็นศาสนิก เพิ่มขึ้นอีกลัทธิหนึ่ง ท่านพราหมณาจารย์ถือว่า ดวงวิญญาณ

พวกศาสนิกเมื่อล่วงลับไปแล้วไปอยู่กับเทพเจ้าบนสวรรค์ ถ้าลูกหลานอยากติดต่อหรืออยากจะส่งอาหารและสิ่งใด ๆ ไปให้ ต้องเผาไฟทำตามลัทธิไสยเวท ตัวท่านอาจารย์เป็นออฟพีศกลางให้พระเพลิงเป็นเทวทูตตามเคย

เพื่อให้พิธีเผาเครื่องสังเวยและคำวิงวอนสรรเสริญให้เป็นระเบียบแบบแผน ท่านอาจารย์พราหมณ์ชื่อไอตเรยพราหมณะ จึงรวบรวมคำวิงวอน (ขอขมาโทษ) และคำยอ (สรรเสริญ) คำสารภาพโทษ (ล้างบาป) จากลัทธิไสยเวท ซึ่งท่านโบราณาจารย์ที่ใช้ท่องจำต่อ ๆ กันมาตั้งแต่ยุคแรก ๆ หลายพันปีแล้วนั้นรวมเป็นคัมภีร์ขึ้น และและแก้ไขเพิ่มเติมให้เหมาะตามกาลตามสมัยมีผิดเพี้ยนคลาดเคลื่อนเก้นเปล่งเสียงดังออกจากปากเรียกว่า สวด คำ สารภาพ คำสรรเสริญและคำขอพร เรียกว่า มนตร์ หรือ เวท แต่งเป็นโคลงต่าง ๆ กันเป็นคัมภีร์แรกเรียกว่า คัมภีร์ฤคเวท ในคัมภีร์ฤคเวทนี้ ท่านได้แถลงหน้าที่ของพราหมณ์ว่าจะต้องสวดบทใดในพิธีใดไว้อย่างแจ้งชัด (การสวดมนตร์ในพิธีต่าง ๆ ของไทยก็ได้อย่างมาจากนี้) คัมภีร์ฤคเวทนี้เป็นคัมภีร์แรกของไสยศาสตร์พราหมณ์

คัมภีร์ ที่ ๒ เรียกว่า คัมภีร์ยัชรเวท คัมภีร์นี้ท่านอาจารย์พราหมณ์ชื่อสตปถพราหมณะเป็นผู้แต่ง ได้เอาอรรถจากคัมภีร์ฤคเวทขยายออก คัมภีร์ยัชุรเวทนี้เป็นคัมภีร์สำหรับพราหมณ์ผู้ลงมือเชือดทำกิจบูชายัญสวด (พวกอิสลามยังทำอยู่)

คัมภีร์ ที่ ๓ เรียกว่า คัมภีร์สามะเวท คัมภีร์นี้ไม่ปรากฏว่าผู้ใดแต่ง เป็นคัมภีร์สำหรับท่านพราหมณ์เสียงดี ๆ สวดเป็นทำนองฉันในพิธีบางพิธี (สวดสรรภัญญะหรือสวดอินทวิเชียรและวสันตดิลกของไทยก็ได้มาจากคัมภีร์นี้)

รวมพระเวททั้ง ๓ คัมภีร์นี้เรียกว่า ไตรเพท หรือ ไตรเวท เป็นปิฎกสำหรับศาสนาพราหมณ์ ผู้ที่นับว่าเป็นพราหมณ์ต้องเรียนจบไตรเพท ส่วนคัมภีร์ที่แต่งขึ้นภายหลังอีกหลายคัมภีร์ เช่นคัมภีร์อาถรรพเวทและคัมภีร์อุปนิษัทไม่นับเข้าในพวกคัมภีร์ไตรเพท เรียกว่าคัมภีร์เวทางคะหรือเวทางคศาสตร์

การทำพิธีเผาเครื่องสังเวยและเครื่องบูชาไปถวายพระเป็นเจ้า หรือให้ดวงวิญญาณนั้นในยุคนี้เรียกว่า บูชายัญเมื่อศาสนาพราหมณ์ได้เจริญขึ้น ท่านอาจารย์พราหมณ์มีคนนับถือมากและได้ลาภสักการะมากขึ้น แม้พระราชาทั่วชมพูทวีปก็ต้องเคารพนับถือพราหมณ์ผู้เป็นศาสนา จารย์ อย่าง เคร่งครัด ในคัมภีร์กล่าวว่าถ้าใครไม่เคารพพราหมณ์จะตกนรกหมกไหม้หลายกัป ฯลฯ ทำให้พราหมณ์มีอำนาจมากถึงแบ่งชั้นวรรณะมนุษย์ออกเป็น ๔ ตระกูลได้ ตระกูลพราหมณ์เป็นตระกูลสูงสุด ท่านพราหมณ์ได้เป็นที่ปรึกษาและเป็นพระอาจารย์ของพระราชา มียศเรียกว่า ปุโรหิต ลัทธิหรือประเพณีต่าง ๆ ท่านศาสนาจารย์เป็นผู้บัญญัติขึ้นให้เหมาะสมแก่ความต้องการ และได้ขยายพิธีบูชายัญให้ใหญ่โตเพื่อให้ขลังและเพื่อให้เกิดลาภสักการะมากยิ่งขึ้น พิธีบูชายัญมีตั้งแต่ขั้นต่ำขึ้นไปถึงขั้นสูงสุด พิธีบูชายัญขั้นสูงสุดเรียกว่า บุรุษเมธ คือการฆ่ามนุษย์และสัตว์บูชาพระเป็นเจ้า ท่านอาจารย์สรรเสริญพิธี บุรุษเมธ นี้ว่า เป็นมหากุศลอันล้ำเลิศไม่มีกุศลใด ๆ จะเสมอได้ พระเป็นเจ้าจะรับดวงวิญญาญของผู้ที่ถูกฆ่าทำพิธีไปเป็นพรหมด้วย จะได้เสวยสุขอยู่บนสวรรค์หลายกัปหลายกัลป์ นับเป็นบุญลาภอันล้ำเลิศไม่เสียทีที่ได้เกิดมา ตัวท่านเจ้าของพิธีจะได้รับพรจาก

พระเป็นเจ้าจะได้สมปรารถนาทุกประการ และจะได้เป็นจักรพรรดิ์ตายแล้วจะได้ไปเป็นพรหมเสวยสุขอยู่ชั่วนิรันดร ถ้าสตรีใดได้ทำพิธีแล้วโดดเข้ากองไฟตายไปตามผัว ก็นับเป็นบุญเลิศจะได้ไปบนสวรรค์อยู่กับผัว

ลัทธิคว้านท้อง (ฮาราคีรี) ของยี่ปุ่น ลัทธิขว้นศีร์ษะของพวกเจ้าเซน และลัทธิกงเต๊กน่าจะได้อย่างมาจากพิธีบูชายัญ?

ยุคบูชายัญนี้ตามราชธานีมีแต่กลิ่นเผาศพ ฟุ้งตลบไปตลอดวันตลอดคืน กระดูกมนุษย์และกระดูกสัตว์ได้กองทับถมอยู่ตามลานหน้าเทวาลัย หรือตามชายหาดและริมฝั่งแม่พระคงคาอย่างน่าสยดสยอง

ครั้นต่อมาท่านอาจารย์พราหมณ์จะคิดอย่างไรไม่ทราบ? จึงบัญญัติให้ญาตินำเอากระดูกและเถ่าถ่านห่อด้วยผ้าขาวเอาไปลอยในแม่พระคงคา เพื่อพระคงคาจะได้ล้างบาปมลทิลให้เจ้าของกระดูกบริสุทธิ์ยิ่ง ๆ ขึ้น เลยเป็นลัทธิลอยพระ

ครั้นถึงสมัยพุทธกาล ลัทธิบูชายัญนี้พระศาสดาของเราทรงห้ามพุทธบริษัทไม่ให้ทำ ทรงบัญญัติศีลข้อ ๑ คือ "ปาณาติปาตาเวรมณี" ขึ้นเพื่อป้องกัน ส่วนพิธี บุรุษเมธ คือฆ่ามนุษย์บูชายัญกับพิธี อัศวเมธ คือฆ่าม้าอุปการบูชายัญ ซึ่งเป็นพระราชพิธีของพระเจ้าราชาธิราชทรงทำนั้นพระองค์ทรงประทานพระธรรม ๑๐ ประการเรียกว่า ทศพิธราชธรรม ให้เป็นธรรมสำหรับพระราชาปฏิบัติแทนพิธี บุรุษเมธ และพิธี อัศวเมธ มนุษย์และสัตว์ได้รอดพ้นจากฆาตกรรมอันเป็นฆาตกรรม อย่างไม่หาคติได้เป็นอันมาก

ส่วนของที่จะให้ ผี เรียกว่า เครื่องเซ่น ท่านอาจารย์พราหมณ์เปลี่ยนเป็นไม่ต้องเผา เพราะพวก ผี อยู่ตามพื้นดินใส่กระทงหรือภาชนะกระเบื้อง นำไปทิ้งไว้หลังบ้านหรือทาง ๓ แพร่งห่าง ๆ บ้านหรือตามโคนไม้ก็ได้ เรียกว่าเสีย กบาล ลัทธิเซ่นผีนี้มีมาตั้งแต่ยุคแรกหลายพันปี แล้วก็ยังมีอยู่จนทุกวันนี้ ในประเทศไทยตามชนบทยังมีอยู่

ยุคปฏิบัติศีลและพรตเป็นที่พึ่ง

ครั้นกาลสมัยได้ล่วงไป ๆ อีกหลายศตวรรษ มนุษย์มีความคิดที่จะหาที่พึ่งยิ่งเจริญขึ้น จึงมีท่านพราหมณ์เจ้าปัญญาคิดเห็นว่า การบูชายัญยังไม่พอ เพราะมนุษย์ที่จะถูกเข้าพิธีน้อยคนนัก และโดยมากมักเป็นพิธีของพระราชา ท่านอาจารย์พราหมณ์คิดอยากจะให้มนุษย์ได้ไปสวรรค์กันมาก ๆ ท่านเจ้าความคิดนั้นก็เทศน์ว่า "ถ้าจะให้พระเป็นเจ้าโปรดต้องยอมสละความสุขของตน แม้จะเสียเลือดเนื้อบ้างก็ควรยอมถวายพระเป็นเจ้าเถิด" การยอมสละความสุขส่วนตัวถวายพระนั้นคือ ออกจากบ้านไปบำเพ็ญพรต (ไม่ใช่ตบะ) ในป่าบ้าง ไปที่แม่พระคงคาบ้าง ฯลฯ เลิกการกินดีนอนดีและกิจการต่าง ๆ เสีย บริโภคถั่วงาและมูลผลาหาร เว้นของสดคาว (เห็นจะอย่างกินเจ?) มีข้อละเว้น (ศีล) คืออดอาหารถวายพระ ๑ วันบ้าง ๓ วันบ้าง ๗ วันบ้างเป็นพรหมจรรย์บ้าง ฯลฯ และมีการปฏิบัติ (พรต) ต่าง ๆ กันเช่นทำพิธีบูชากูณฑ์ (บูชาไฟ) สวดมนตร์หรือพระเวทหยอดน้ำมันหอมหรือโรยจุณจันทน์กฤษณากำยานลงไปใน กองไฟให้พระเพลิงนำไปถวายพระเป็นเจ้า ตั้งความเพียรบำเพ็ญไป ๆ จนกว่าจะสมประสงค์ (พระเจ้าโปรด) หรือจนเต็มศรัทธา หรือตามกำหนด

บางทีออกบำเพ็ญเพื่อชำระล้างบาปเป็นครั้งคราวและคราวละเท่าไรก็ได้ (ได้ยินว่าพระราชาเสด็จออกบำเพ็ญศีลและพรตทุก ๆ ปี) ถ้าตายในการบำเพ็ญศีลและพรตก็ดีหรือได้บำเพ็ญแล้ว (ได้บวชแล้ว) ตายก็ดีจะไปเกิดเป็นพรหมยุคนี้เรียกว่ายุคมีศีลและพรตเป็นที่พึ่ง

ลัทธินิยมศีลและพรตนี้ ทางพุทธศาสนาเรียกว่า สีลพัตต์ คือ เป็นศีลและเป็นพรตนอกพุทธศาสนา นับเข้าในสังโยชน์ ศีลและพรตในศาสนาพรหมณ์นี้ ผู้บำเพ็ญมีเจตนาจะให้พระเป็นเจ้าช่วย การบำเพ็ญศีลและพรตอย่างนี้ถ้าบำเพ็ญสูงหรืออุกฤษฎ์ไป ก็เป็นตบะ (การทรมานกาย) แต่การบำเพ็ญศีลวัตรทางพุทธศาสนา ผู้บำเพ็ญมีเจตนาจะทำกายวาจาใจให้บริสุทธิ์ให้หมดกิเลส ไม่ใช่ทำให้พระเจ้าโปรด

ยุคบำเพ็ญตบะถึงขั้นทุกกรกิริยาสำเร็จเป็นพระอรหันต์

ครั้นต่อมาก่อนพระพุทธกาลประมาณ ๖๐๐ ปี มนุษย์ในชมพูทวีปยุคนี้ มีความคิดสูงมาก ท่านอาจารย์พราหมณ์มีความคิดเห็นว่า การปฏิบัติบูชาคือรักษาศีลและบำเพ็ญพรตนั้นยังไม่ถูก ที่ถูกผู้ที่จะได้เป็นพรหมต้องเป็น คนบริสุทธิ์ การปฏิบัติศีลและพรตเป็นแต่เพียงสงบอารมณ์สำรวมกายวาจาไปชั่วครั้งคราวเท่านั้น ยังไม่บริสุทธิ์จริง ท่านพราหมณาจารย์จึงคิดค้นดูตัวของท่านอาจารย์เอง ก็ได้ความว่า ยังมีความกำหนัด (ราคะ) ความโกรธ (โทสะ) ความลุ่มหลง (โมหะ) อยู่ความชั่วร้ายทั้ง ๓ นี้เป็นเครื่องเศร้าหมอง (กิเลส) ผู้ที่จะเป็นคนบริสุทธิ์ไม่ควรให้มีความชั่วร้ายเลวทรามอย่างนี้เกิดขึ้นในตน แล้วท่านอาจารย์ก็ค้นต่อไป จับต้นเหตุได้ว่า กิเลสเหล่านี้เกิดจากร่างกายสมบูรณ์เพราะกินอาหารอิ่มหนำนอนหลับสนิท จึงเกิดตัณหาราคะขึ้น ท่านอาจารย์เหล่า

นั้นจึงเลิกการกินการนอนเสียมีการทรมานกายด้วยวิธีต่าง ๆ เพื่อให้กิเลสเร่าร้อนเหือดแห้งไป (เผากิเลส) เช่นยืนตีนเดียวเหนี่ยวกิ่งไม้กินลม อดอาหารกินแต่น้ำกับลม บางนิกายเห็นว่ามือเป็นสื่อสำคัญทำให้เกิดกิเลสดีนัก เลยกำมือเสียจนเล็บทะลุหลังมือ บางนิกายนอนบนทรายกลางแดดจัด ๆ บางแห่งก็ย่างตัว บางพวกนอนแช่น้ำ บางพวกประจานความกำหนัดคือเปลือยกายเสีย เรียกพวกนี้ว่า ฑีฆัมภร (นุ่งห่มฟ้า) หรือเรียกว่า ชีเปลือย และยังมีแบบอื่น ๆ อีกมาก ล้วนแต่อาการอย่างเผ็ดร้อนทั้งนั้นเพื่อจะให้กิเลสแห้ง ลัทธิต่าง ๆ นี้เป็นแบบปฏิบัติทั่ว ๆ ไป ถ้าท่านอาจารย์องค์ใดทรมาณกายอย่างร้ายแรงแสนสาหัสไม่มีใครทำได้ถึง เรียกว่า ทุกกรกิริยา แปลว่า **การกระทำที่มนุษย์จะทำได้ด้วยอยาก** ถ้าใครทำถึงขั้น ทุกกรกิริยา นับว่าผู้นั้นสำเร็จเป็น **อรหันต์** ตายไปเป็นพรหมเสวยสุขในสวรรค์หลายแสนกัป การทรมานกายด้วยวิธีต่าง ๆ เพื่อให้กิเลสแห้งเรียกว่า ตบะ

การบำเพ็ญตบะถึงขั้นทุกกรกิริยานี้ มีมาจนถึงสมัยพุทธกาลมีมากในแคว้นราชกฤษ์พระศาสดาของเราก็ทรงบำเพ็ญถึงขั้น นี้เหมือน กัน แต่ไม่สำเร็จ ทรงเรียกลัทธินี้ว่า อัตตะกิละมัตถานุโยคคือการประกอบความเพียรหาทุกขเวทนามาใส่ตัวเปล่า ๆ

ยังมีคณาจารย์อีกพวกหนึ่งคิดเห็นว่า การทรมานกายหรือทุกกรกิริยานี้ไม่ถูกใช้ไม่ได้ ไม่เป็นการที่จะทำให้กิเลสแห้งหรือหมดได้ เพราะกิเลสเกิดที่ จิต และ จิต นี้สำคัญมาก ใครจะผูกจะมัดจะบังคับจะทรมานด้วยวิธีใด ๆ ไม่ได้ที่ถูกต้องเอาใจมันคือ มันชอบอะไรต้องหามาบำเรอให้มัน

อิ่มอยู่เสมอมันจึงจะ สงบ สิ่งที่ จิต ชอบมากที่สุดคือ รูปสวยๆ เสียงเพราะๆ และหวานๆ กลิ่นหอมชื่นใจรสอร่อย ขอถูกขอจับแต่สิ่งที่นุ่มนิ่มเต่งตึง (กามคุณ) เมื่อ จิต มันอิ่มด้วยของต้องประสงค์แล้ว จิตก็สงบ ความสุขก็เกิดขึ้น ถ้าตายด้วย จิตสงบ ตามวิธีนี้ ก็ไปเป็นพรหม

ลัทธิบำเรอจิตด้วยกามคุณนี้ ก็มีมาถึงสมัยพุทธกาลเหมือนกัน พระศาสดาทรงเรียกลัทธินี้ว่า กามสุขัลลิกานุโยคคือการประกอบความเพียรให้ตนเข้าไปพัวพันด้วยกาม ลัทธินี้เป็นเครื่องบ่มราคะ

ลัทธิ อัตตะกิละมัตถานุโยค และ กามะสุขัลลิกานุโยค ทั้ง ๒ ลัทธินี้ ในศาสนาพราหมณ์ยังถือกันแพร่หลายอยู่ แต่พระศาสดาทรงห้ามภิกษุให้เลิกจากลัทธิทั้ง ๒ นี้เสียจึงจะปฏิบัติธรรมได้

ยุคบำเพ็ญฌาน

มีท่านพราหมณ์คณาจารย์อีกพวกหนึ่ง มีความคิดสูงกว่าพวกที่กล่าวแล้วนั้น ท่านคณาจารย์พวกนี้เห็นว่าลัทธิบำเพ็ญตบะและลัทธิบำเรอจิตด้วยกามคุณนั้น ไม่เป็นเครื่องหมดกิเลส ถ้าจะให้หมดกิเลสต้องบังคับจิตให้นึกคิดอยู่ที่สิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ปราศจากกามคุณ ให้จิตแน่วอยู่ที่สิ่งนั้นจนเป็นสมาธิ กิเลสก็หมดไป ท่านพราหมณาจารย์พวกนี้หลีกเข้าป่าเอาธาตุทั้ง ๔ คือ ดิน. น้ำ. ไฟ. ลม. อย่างใดอย่างหนึ่งเป็นที่หมายเรียกว่า กสิณ ตาเพ่งอยู่ที่ กสิณนั้น ท่านพวกนี้จิตใจเข้มแข็ง ตั้งความเพียรบำเพ็ญอย่างแรงกล้าไม่ลดละจนจิตเป็น สมาธิ ได้ รูปฌาน กิเลสก็ระงับไปชั่วขณะนั้น เมื่อออกจากฌานนานๆ กิเลสก็เริ่มเกิดอีก ถ้าอยากจะให้กิเลสระงับก็เข้าฌาน ถ้าอยู่ในฌานนานเท่าใดกิเลสก็สงบไปนานเท่านั้น

จิตต์บริสุทธิ์ท่านอาจารย์พราหณ์พวกนี้มีอำนาจจิต (Will Power) มาก อาจเหาะเหินเดินอากาศได้ หรือจะปลุกเศกเป่า สาป แช่ง อาจบังคับดินฟ้าอากาศและดวงดาวต่าง ๆ ได้แต่ถ้าเหาะไปพบรูปหล่อล่อเข้า หรือเสียงหวาน ๆ เข้าก็พลัดตก ฌานแตก เคยมีบ่อย ๆ เรียกท่านพวกนี้ว่า ฤาษีบ้าง ดาบสบ้าง โยคีบ้าง หรือมุนีบ้าง ในยุคนี้ท่านอาจารย์พราหมณ์ชื่อ โคปถพราหมณะ ได้แต่งคัมภีร์ อาถรรพเวท ขึ้นคัมภีร์หนึ่ง คัมภีร์อาถรรพเวทนี้เป็นตำหรับเกี่ยวแก่การใช้อำนาจจิต เศกเป่า สกด สูญรักษาโรค ขับผีเข้า เจ้าสิง ทำเสน่ห์ทำคุณ เสดาะเคราะห์ เรียกผี เชิญเจ้าเข้าทรง ลงเลขยันต์ที่เรียกว่าประเจียด ตะกรุด พิศมร ฝังรูปฝังรอยกลบบัตรสุมเพลิงแก้เสนียดที่เรียกว่า "อาถรรพ์" เป็นตำหรับทั้งทำทั้งแก้ปัจจุบันเรียกว่า ลัทธิโยคี ตัวผู้ทำเรียกท่านอาจารย์ มีปรากฏอยู่เต็มบ้านเต็มเมือง อาจแผลงฤทธิ์ให้เห็นบ้าง ทำเป็นปริศนาบ้าง

แต่ท่านที่ได้ถึง "อรูปฌาน" ท่านไม่ชอบสำแดงฤทธิ์เดช เพราะท่านมีกิเลสเหลือน้อย ท่านชอบแต่เข้าฌาน ไม่ให้กิเลสเกิดเพื่อเสวยสุขในฌาน และชอบสั่งสอนศิษย์เท่านั้นเช่นท่านอาจารย์อาฬารดาบสและอุทกะดาบสพระอาจารย์ ของพระสิทธัตถะเป็นต้น

ยุคอุปนิษัท

ยุคอุปนิษัทนี้ ก่อนพุทธกาลไม่กี่ร้อยปีนัก ท่านพราหมณาจารย์ได้ช่วยกันค้นคัมภีร์ไตรเพท(ท่านที่เป็นพราหมณาจารย์ต้องเรียน จบไตรเพททุกคน)และคัมภีร์เวทางคะ รวบรวมและแก้ไขข้อปฏิบัติแต่งเป็นคัมภีร์ขึ้นใหม่อีกคัมภีร์หนึ่ง เรียกว่า คัมภีร์อุปนิษัท พวกนิกายอุปนิษัทถือคัมภีร์

นี้เป็นหลักปฏิบัติสำคัญ ใช้เล่าเรียนกันแพร่หลาย ในคัมภีร์อธิบายไว้ว่า พวกโยคีที่บำเพ็ญกสิณจนจิตเป็นสมาธิได้สำเร็จรูปฌานและอรูปฌาน กิเลส คือ ราคะ โทสะ โมหะ ก็ระงับไป แต่เมื่อจากฌานแล้วกิเลสก็กลับอีกยังไม่หลุด พ้นไปได้ถึงเจริญฌานไปจนตาย ไปเกิดเป็นพรหมเสวยสุขอยู่ หลายหมื่น กัปเสียเวลามากที่สุด พอหมดบุญก็ต้องกลับมาเกิดในโลกอีก เพราะยังมี กิเลสติดตัวอยู่อีก กิเลสตัวนี้ละเอียดมากติดแนบแน่นอยู่กับ "จิต" มันทำ ให้เวียนตายเวียนเกิดอยู่ในโลกไปอีกไม่มีที่สุด ท่านพราหมณ์นิกายอุปนิษัท นี้กำลังคิดค้นหาทางหลุดพ้นจากกิเลส อย่างเอาใจใส่ทุกวิถีทางมาหลายร้อย ปีแล้วแต่ก็ยังไม่พบนิโรธะคามินีปฏิปทา คือทางปฏิบัติที่จะให้กิเลสดับมอดได้

เท่าที่กล่าวนี้ จะเห็นได้ว่ามนุษย์มีความพยายามคิดจะหาที่พึ่ง เพื่อ ได้ช่วยให้หลุดพ้น แต่ก็เป็นความคิดความเห็นที่เกิดขึ้นตามอารมณ์ จน ลัทธิต่าง ๆ เหล่านี้ได้ไหลเข้ามาปะปนในพระพุทธศาสนา จนไม่รู้ว่าอย่าง ไหนพุทธ อย่างไหนพราหมณ์ แต่ก็น่าสรรเสริญที่ท่านอาจารย์พราหมณ์ เหล่านั้น ท่านได้พยายามคิดค้นกันมาจนได้ถึงขั้นสูงสุดคือขั้น ฌาน และ บางยุคบางสมัยมีผู้สำเร็จเป็นพระปัจเจกโพทธ์ก็มี แต่ก็ไม่ช่วยให้สัตว์โลกหลุด พ้นไปได้ ท่านพราหมณ์ทั้งหลายกำลังอวดความสำเร็จและลัทธิกันอยู่ หลาย นิกายท่านอาจารย์ที่มีชื่อมีผู้นิยมมาก ๖ คน ๑. บูรณกัสสป ๒. อชิตกัมพล ๓. มักปลีโคสาล ๔. สญชัยเวลัฏฐ(อาจารย์พระสาริบุตร) ๕. นิคันถนาฏบุตร ๖. ปกุธกัจจายนะ เรียกว่าอาจารย์ทั้ง ๖ ก็พอถึงสมัยพระบรมศาสดาจารย์ ของเราทั้งหลายได้อุบัติขึ้นในโลก พระองค์ทรงศึกษาลัทธิต่าง ๆ และทรง บำเพ็ญตบะถึงขั้นทุกกรกิริยาอย่างสูงสุดอยู่ ๖ปี ก็ไม่เป็นผลสำเร็จพระองค์ หันมาปฏิบัติทาง "จิต" ซึ่งพระองค์ได้เคยศึกษามาตั้งแต่พระชนม์ได้ ๗ ขวบ

จากสำนักท่านอาจารย์อาฬาดาบสและอุทกะดาบส ทรงตั้งอานาปานะ เป็นกรรมฐานครั้น ณ วันพุธเพ็ญเดือน ๖ (วิสาขะ)ในประถมยามได้เอกัตคตา ทรงพิจารณาสังขาร ได้วิปัสสนาญาณ จิต ข้ามขึ้นพ้นโคตรภูอวิคตปัจจัย พระองค์ก็ได้ พุทธะ คือ ดวงปัญญาตรัสรู้ เมื่อพระองค์ได้ พุทธะ แล้วก็ได้ ความรู้ คือ วิชา รู้แจ้งเห็นจริงของสภาวะธรรมทั้งหลาย ความไม่รู้ คือ อวิชา ก็หมดไป พระองค์ข้ามขึ้นพ้นโลกเป็นโลกุตระแล้วพระองค์ทรงประมวลซึ่งโลกทั้งหมื่นแสนจักรวาล มาพิจารณาดู ก็รู้ว่า โลกรวมทั้งสัตว์และวัตถุธาตุทั้งหมดไม่มีธาตุแท้เลย ที่เห็น โลกเป็นสัตว์เป็นวัตถุอยู่นี้ เพราะสิ่งต่าง ๆเป็นปัจจัยแห่งกันและกันประสมถูกส่วนก็ เกิด ขึ้นทางปรมัตถสัจเรียกสิ่งต่าง ๆนี้ว่า สังขาร สังขาร นี้มี ๒ อย่างคือ สังขารที่เห็นได้ถูกต้องได้ เรียกว่ารูปอย่างหนึ่ง สังขารที่เห็นไม่ได้ถูกต้องไม่ได้นาม อีกอย่างหนึ่งเรียกว่าทั้ง "รูป" ทั้ง "นาม" ต่างก็เป็นปัจจัยแห่งกันและกัน ทำให้เกิดเป็นสังขาร(รูป)ขึ้นทางอริยสัจเรียกการเกิดว่า ชาติ เมื่อเกิดเป็นสังขารแล้วถ้าเป็นวัตถุ ก็ไม่มีวิญญาณถ้าเป็นสัตว์ วิญญาณก็เกิดขึ้นในสังขารนั้นแล้วก็มี นามธาตุ อื่น ๆเมื่อเกิดเป็นรูปขึ้น แล้วค่อย ๆเปลี่ยนสภาพ จากเดิมไป เรียกว่า ชรา ตั้งแต่เกิดเป็น ชรา ทางปรมัตถสัจเรียกว่า "อนิจจัง" แปลว่า "ไม่เที่ยง"

เมื่อสังขารเปลี่ยนจากสภาพเดิมแล้ว ใช่ว่าจะเปลี่ยนแปลกไปเท่านั้นก็หามิได้ ซ้ำเสื่อมเสียคุณภาพไปด้วยการเสื่อมไป ๆของคุณภาพนี้ ทางอริยสัจเรียกว่า พยาธิ เมื่อสังขารเสื่อมคุณภาพลงด้วยพยาธิแล้วก็จะคง

ทนอยู่อย่างเดิมไม่ได้ ลักษณะที่ "คงทนอยู่ไม่ได้" นี้และทางปรมัตถสัจ เรียกว่า "ทุกขัง" แปลว่า "เป็นทุกข์หรือคงทนอยู่ไม่ได้"

เมื่อสังขารเปลี่ยนแปลกไปเป็น อนิจจัง และเสื่อมคุณภาพไป เป็น ทุกขัง เป็นไปอย่างนี้ทุกทีๆ ที่สุดสังขารก็แตกสลาย ทางอริยสัจ เรียกว่า "มรณะ" เมื่อสังขารแตกสลาย จะหาตัวหาตนที่แท้จริงไม่ได้เลยทางปรมัตถสัจเรียกว่า "อนัตตา" แปลว่า ไม่มีตัวตนพระองค์ทรงเห็นโลกคือสรรพสัตว์และสรรพสิ่งต่างๆย่อมมีทุกข์คือ ชาติ ชรา พยาธิ มรณะ ประจำอยู่ทุกตัวตนเป็นเชื้อมาประสมกันถูกส่วนก็ เกิด เป็น สังขาร อีก ถึงที่สุดก็ดับไปอีก เกิดแล้วก็ดับ เกิด–ดับ เกิด–ดับ ซ้ำๆ ซากๆอยู่อย่างนี้ไม่มีที่สุด ใช่ว่าเกิดแล้วก็ดับไปตามธรรมดาก็หามิได้ ทิ้งความอาลัยอันสุดซึ้งแสนที่จะทนทานไว้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องกับสังขารที่ดับไปนั้น ให้ได้รับทุกข์แสนสาหัสแม้พระอริยะยังเกิดธรรมสังเวช พระองค์ทรงเรียกความจริงอันนี้ว่าทุกขสัจคือทุกข์จริงๆ พระองค์ให้กำหนดรู้ไว้แต่ผู้ที่ไม่เกี่ยวข้องกับสังขารที่ดับไปนั้น ก็นั่งดูหน้าเฉยตาเฉยยิ่งกว่านั้น กลับหยิบเอาเหตุการของสังขารที่ดับนั้น สนุกสนานไปเลยก็มีไม่น้อย

อีกประการหนึ่งโลกคือ สังขารทั้งหลายนี้ยังได้แสดงลักษณะอันแท้จริงของมันอีก ๓อย่างคือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ลักษณะทั้ง ๓ อย่างนี้มีปรากฏอยู่ที่สรรพสัตว์และสรรพสิ่งทั้งหลายทุกๆ วินาทีและมีปรากฏอยู่ชั่วนิรันดรเตือนตาเตือนใจอยู่เสมอเรียกว่าไตรลักษณ์

การที่สมณะพราหมณะและมนุษย์ทั้งหลายยังยึดถือว่าเป็น นิจจัง สุขัง อัตตา (อัตมัน) อยู่นั้นก็เพราะ ความไม่รู้ ที่เรียกว่า

อวิชา ครอบงำอยู่ พระองค์รู้ชัดดังนี้ จึงได้มีพระมหากรุณาที่จะช่วยสัตว์ให้หลุดพ้นจาก อวิชา ให้มี วิชา พระองค์จึงได้นำพระอริยสัจจ์ มาบอกแก่สมณะพราหมณะและมนุษย์ทั้งหลายให้รู้ความจริงของโลก และพระองค์บอกทางศึกษาที่จะได้เล่าเรียนให้รู้แจ้งเห็นจริง (ตรัสรู้) ให้ไว้เป็น ๓ ขั้นคือขั้นต้นเรียกว่า "สีลศึกษา" ขั้นกลางเรียกว่า "สมาธิศึกษา" ขั้นสูงสุดเรียกว่า "ปัญญาศึกษา"

นี่แหละท่านทั้งหลายพระพุทธศาสนาที่นับว่า เลิศกว่าศาสนาใด ๆ นั้น เพราะ ๑ พระพุทธเจ้าไม่มีอวิชาเข้าครอบงำพระองค์มีวิชารู้แจ้งเห็นจริง ซึ่งสภาวะของโลกเป็น อนิจจังทุกขัง อนัตตา ซึ่งไม่มีศาสดาใด ๆ รู้มาก่อนเลย ๒ พระองค์สอนให้ปฏิบัติขั้นศีลก่อน แล้วปฏิบัติขั้นสมาธิและขั้นปัญญาต่อไป และไม่ต้องหวังผลจากผู้อื่น ด้วยเหตุนี้ สมณะและพราหมณะทั้งหลายจึงถวายพระนามว่า "โลกวิทู ผู้รู้ซึ่งโลก" และเป็น "พระสัมมาสัมพุทโธ ผู้ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองถูกต้องดีแล้ว" ดังนี้ แต่ถึงกระนั้นการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ และการทำพิธีซึ่งเป็นลัทธินอกพระพุทธศาสนา ในกลุ่มพุทธศาสนิกชนก็ยังมีไม่น้อย

จึงเห็นได้ว่า "การหาที่พึ่งของมนุษย์" ค่อย ๆ เขยิบเปลี่ยนขึ้น ๆ จนถึงยุคพุทธกาลเป็นยุคที่สูงสุด ถ้าจะมีลัทธิใด ๆ เปลี่ยนแปลงอีก ก็ไม่เปลี่ยนสูงขึ้นไปกว่าลัทธิพระพุทธศาสนาเป็นแน่ แต่พอสิ้นพระพุทธศาสนาก็จะค่อย ๆ เปลี่ยนลง ๆ จนถึงต่ำที่สุดแล้วก็จะค่อยหมุนเวียนเปลี่ยนขึ้น ๆ จนถึงยุคบำเพ็ญฌาณเท่านั้นที่เป็นยุคสูงสุด แล้วค่อย ๆ เปลี่ยนลงอีกเป็นวัฏฏะ (หมุนเวียน) ดังนี้เสมอไป นาน ๆ พระพุทธเจ้าจึงจะอุบัติขึ้นในระหว่างวัฏฏะนั้น ๆ สักครั้งหนึ่ง เพื่อฉายแสง "อมตธรรม"

คือ "ที่พึ่งอันเกษม" ให้มนุษย์อันกำลังตกอยู่ในกระแสแห่ง "อวิชา" ที่จะต้องว่ายเวียนไปอีกตลอดกาลยึดยาวนานไม่มีกำหนด ให้เป็น "ที่พึ่ง" เป็นครั้งคราว เมื่อพระพุทธเจ้าอุบัติขึ้น พระธรรมคำสอนก็มีขึ้นพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติธรรมก็มีขึ้น เป็นพระรัตนตรัยคือแก้ว ๓ ประการ จึงเป็นการสมควรอย่างยิ่งที่ท่านผู้เป็น พุทธสาสนิกชน จึงควรต้องรีบหา "ที่พึ่ง" เสีย พระบรมศาสดาเสด็จดับขันธปรินิพานไปถึง ๒๔๙๖ ปีเข้านี่แล้ว พระองค์ประทานพระธรรมถือ ไว้ให้เป็น "ที่พึ่ง" แก่พวกเรา ก็สิ่งใดเล่าที่จะเป็น "ที่พึ่ง" อันประเสริฐยิ่งกว่า "พระรัตนตรัย" ไม่มี

ด้วยเหตุนี้ในการบำเพ็ญกุศลใด ๆ ในพระพุทธศาสนาท่านจึงให้ทำความเคารพพระรัตนตรัยว่า "นโมตัสสะภะคะวะโต ฯลฯ" หรือ "อรหังสัมมาสัมพุทโธ ฯลฯ" ก่อนแล้วกล่าวคำปฏิญาณเอาพระรัตนตรัยเป็น "ที่พึ่ง" ว่า

พุทธังสะระณังคัจฉามิ ข้าพเจ้า "ถึง" พระพุทธเจ้าเป็น "ที่พึ่ง"
ธัมมังสะระณังคัจฉามิ ข้าพเจ้า "ถึง" พระธรรมเป็น "ที่พึ่ง"
สังฆังสะระณังคัจฉามิ ข้าพเจ้า "ถึง" พระสงฆ์เป็น "ที่พึ่ง"

แล้วจึงสวดมนต์ภาวนาหรือรักษาศีลฟังธรรมต่อไป แต่การ "ถึง" พระพุทธ์ พระธรรม พระสงฆ์เป็น "ที่พึ่ง" นั้นคือ "ถึง" อย่างไร? และเป็น "ที่พึ่ง" ได้อย่างไร? เชิญท่านอ่านต่อไปนี้

พระรัตนตรัย

แสดงพระรัตนตรัยเป็นรูปธรรมคือเป็นสมมุติสัจจ์

““พระรัตนตรัย” คืออะไร? พระรัตนตรัยคือพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์

คำว่า “รัตนตรัย” แยกออกเป็น ๒ คำคือ “รัตนะ” คำหนึ่ง “ตรัย” อีกคำหนึ่ง “รัตนะ” แปลว่า “แก้ว” ตรัย แปลว่า “สาม (๓)” รวมคำว่า “รัตนตรัย” แปลว่า “แก้ว ๓ ดวง” ได้แก่ พระพุทธ์ พระธรรม พระสงฆ์

นักปราชญ์ท่านเห็นว่าในโลกนี้ ไม่มีสิ่งใดที่จะมีคุณค่าล้ำเลิศยิ่งกว่าแก้ว ท่านจึงยก พระพุทธ์ พระธรรม พระสงฆ์ เป็น “แก้ววิเศษ” บ้าง เป็น “ยาวิเศษ” บ้าง เช่นบาลีว่า สักกัตต วาพุทธะรตนังโอส ถังอุตตะมังวะรัง ฯลฯ ดังนี้เป็นต้น และยังเป็นของวิเศษอื่น ๆ อีก

พุทธรัตนะ แก้วคือพระพุทธะ

“พระพุทธะ” คือใคร? “พระพุทธะ” คือเอก อัครมหาวิรบุรุษที่ได้ “ตรัสรู้ความจริงอันประเสริฐ” เรียกว่า อริยสัจ” ด้วยพระองค์เอง ซึ่งไม่มีศาสดาใด ๆ จะตรัสรู้ได้แล้วพระองค์นำพระธรรมนั้นเที่ยวสอนมนุษย์ทั่วไป ท่านที่ได้ตรัสรู้ความจริงแล้วเที่ยวสั่งสอนดังนี้เรียกว่า “พระพุทธ”

พระพุทธะมีคุณวิเศษอย่างไร? และมีคุณแก่พวกเราอย่างไร?

พระพุทธ มีคุณ วิเศษในพระองค์ท่านเหลือที่จะพรรณนา นักปราชญ์ท่านยกเฉพาะพระคุณอันวิเศษที่สำคัญในพระองค์ท่าน มี ๙ อย่าง

เรียกว่า พุทธคุณ เมื่อท่านสาธุชนจะรำลึกถึงพระพุทธเจ้า ก็จงสวดพุทธคุณดังต่อไปนี้

คำสวด	คำแปล
อิติปิโสภควา	พระผู้มีพระภาคเจ้านั้นดีดังนี้
๑. อรหัง	พระองค์ไม่มีกิเลส
๒. สัมมาสัมพุทโธ	ตรัสรู้ถูกต้องดีแล้วด้วย พระองค์เอง
๓. วิชชาจรณสัมปันโน	ถึงพร้อมด้วยวิชาและจารณะ
๔. สุคะโต	เสด็จไปดี (ถึงพระนิพพาน) แล้ว
๕. โลกะวิทู	รู้ซึ่งโลก (รู้ธรรมดา)
๖. อนุตตะโรปุริสะทัมมะสาระถิ	เป็นผู้ฝึกหัดคนไม่มีใครสู้
๗. สัตถาเทวมนุสสานัง	เป็นครูของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย
๘. พุทโธ	เป็นผู้ตรัสรู้แล้ว (รู้ความจริง)
๙. ภควา	ทรงแจกพระธรรมแก่ประชุมชน

ดังนี้เป็นพระคุณวิเศษที่มีในพระองค์ท่าน

ส่วนพระคุณอันยิ่งใหญ่ที่มีแก่พวกเรานั้นคือ อนุตตะโรปุริสะทัมมะสาระถิ และสัญญาเทวะมนุสสานัง ภะคะวา ตามความว่า พระองค์ได้ตรัสรู้ธรรมวิเศษแล้วพระองค์ยังมีพระมหากรุณา แก่พวกเราเที่ยวทรงสอนพระธรรมให้พวกเรารู้และปฏิบัติจะได้ พ้นทุกข์ พ้นจากความ เป็นสัตว์และได้รู้จัก ดีรู้จักชั่ว พระคุณอันนี้เป็นพระคุณอันยิ่งใหญ่ ที่พวกพุทธ

ศาสนิกชนจะลืมเสียไม่ได้ ถ้าพระองค์ไม่ทรงสอนไว้ พวกเราคงไม่รู้จักบาปบุญคุณ และโทษ อาจทำความชั่วด้วยความหลงว่าเป็นดีจะไม่รอดพ้นจากสังสารทุกข์ได้

จบพระพุทธรัตนะ

ธัมมรัตนะ แก้วคือพระธรรม

พระธรรม คืออะไร ? พระธรรม คือดังนี้

๑. พระธรรม คือคำสอนของพระพุทธเจ้า (ธรรมคือคุณากร)

๒. พระธรรม คือคุณความดีที่ทรงผู้ปฏิบัติไม่ให้ตกไปในที่ชั่ว

๓. พระธรรม คือความดีที่ทำผู้ปฏิบัติให้รอดพ้นจากทุกข์

๔. พระธรรม คือข้อปฏิบัติที่ทำ จิต ให้บริสุทธิ์

๕. พระธรรม คือความประพฤติที่ไม่เบียดเบียนตนและผู้อื่น

ธรรม เป็นของมีประจำโลก ธรรม มีอยู่ในโลกไม่มีสิ้นไม่มีเสื่อม และมีอยู่เพื่อปราบ อธรรม ถ้าสมัยใดยุคใดมีพระพุทธเจ้าอุบัติขึ้นพระองค์ได้ตรัสรู้ ธรรม แล้วนำมาสอนพวกเราให้รู้ให้ปฏิบัติ เพื่อจะได้หลีกออกจาก อธรรม ถ้าสมัยใดยุคใดไม่มีพระพุทธเจ้าอุบัติขึ้น สัตว์โลก (พวกเรา) ก็ตกอยู่ในอำนาจ อธรรม ฝ่ายเดียว แม้แต่มีพระพุทธเจ้าอุบัติขึ้นและมีพระพุทธศาสนาอยู่อย่างทุกวันนี้ สัตว์โลกที่ยังไม่เห็น ธรรม ไม่รู้ธรรม ยังจมอยู่ในอำนาจ อธรรม อีกมากมายเหลือที่จะนับคณนาประดุจขนโคกับเขาโคฉะนั้น

อธรรม คืออะไร? อธรรม มีความหมายหลายอย่างดังนี้

๑. อธรรม คือสิ่งที่ตรงข้ามกับ ธรรม และเป็นบ่อเกิดแห่งความชั่วร้ายต่าง ๆ

๒. อธรรม คือความชั่วร้ายต่างๆ ที่เรียกว่า กิเลส หรือ มาร หรือ ธรรมดาฝ่ายต่ำ ได้แก่ โลภะ โทสะ โหมะ

๓. อธรรม คือสิ่งที่เป็นภัยและอันตรายแก่สาธารณชน

๔. อธรรม คือความประพฤติอันไม่พึงปรารถนาของมนุษย์

๕. อธรรม คือสิ่งที่ทำตนและผู้อื่นให้เดือดร้อน

ธรรม กับ อธรรม ให้ผลไม่เหมือนกัน

ธรรม ให้ผลเป็นสุขอันแท้จริง อธรรมให้ผลเป็นทุกข์และเดือดร้อน เพราะฉะนั้น ผู้ที่อยากจะพ้นทุกข์จงปฏิบัติแต่ ธรรม เว้นจาก อธรรม เสีย

พระธรรม เป็นของดี นักปราชญ์ท่านพรรณนาความดีของพระธรรม ไว้ ๖ ข้อ เรียกว่า ธรรมคุณ ถ้าท่านสาธุชนอยากรู้ว่า พระธรรม คืออย่างไร ก็จงสวดบท ธรรมคุณ ดังต่อไปนี้.

คำสวด	คำแปล
๑. สวากขาโต คะวะตาธัมโม	พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้วดีจริง ๆ
๒. สันทิฏฐิโก	ผู้ปฏิบัติจะเห็นได้เอง
๓. อกาลิโก	ให้ผลทุนเวลาที่ปฏิบัติ
๔. เอหิปัสสิโก	พระธรรมจะท้าว่า ท่านจงมาดูเถิด
๕. โอปะนะยิโก	ควรน้อมพระธรรมเข้ามาไว้ในใจเสมอ
๖. ปัจจัตตังเวทิ	

ตัพโพวิญญูหิ ผู้วิญญูชนจะรู้ได้เฉพาะตัว

พระธรรม ที่พระผู้มีพระภาคทรงสอนไว้ ตั้งแต่ได้ตรัสรู้จนถึงวันปรินิพพาน เป็นเวลาที่พระองค์ทรงทำการสอนอยู่ ๔๕ ปี พระธรรมจึงมีมาก เพราะพระองค์ทรงสอนพระธรรมตามมาตรฐานของบุคคล ตั้งแต่พระมหากษัตริย์ลงมาถึงยาจกและมหาโจร ไม่เลือกชั้นวรรณะไม่เลือกเพศ ไม่เลือกวัย และธรรมแต่ละข้อก็ให้พอเหมาะสมแต่ละบุคคลและธรรมแต่ละบทแต่ละหมวด ก็ให้เหมาะสมแต่ละคณะแต่ละบริษัท ตามแต่บุญบารมีที่มีต่าง ๆ กัน และตามกาละเทสะจึงได้มีพระธรรมหลายข้อหลายบทและหลายหมวด เมื่อรวมเข้าแล้ว ก็คือ ศีล สมาธิ ปัญญานี้เอง ครั้นเมื่อพระศาสดานิพพานแล้ว ท่านสังคีติกาจารย์รวบรวมพระธรรมได้ถึง ๘๔๐๐๐ พระธรรมขันธ์ แต่พวกเราเป็นปุถุชนย่อมมีภาระมากจะท่องจำ หรือจะเล่าเรียนให้จบแล้วจึงปฏิบัติ เห็นจะเกินกำลังและเสียเวลามาก จึงต้องเลือกเรียนเลือกจำเลือกปฏิบัติแต่เฉพาะบทตามสมควรแต่ "ยอด" ของพระธรรม หรือ "หัวใจ" พระธรรมที่พระศาสดาทรงยกว่า เลิศกว่า ใหญ่กว่าสำคัญกว่า ธรรมทั้งหลาย และเป็นธรรมให้ถึงความสำเร็จนั้นมีอยู่ข้อเดียว ธรรมข้อนั้นคือ สติ สติ นี้แหละเป็นธรรมเครื่องให้เกิดธรรมอื่น ๆ สตินี้แหละเป็นเครื่องป้องกันความผิดพลาดทุกอย่าง และป้องกันความไม่สำเร็จได้ด้วย เพราะฉะนั้น สติ จึงเรียกว่าอัปมาทธรรม คือความไม่ประมาท สติ นี้แหละเป็น หัวใจของผู้จะปฏิบัติธรรมผู้ที่รักษาศีลก็ดี ผู้ปฏิบัติธรรมก็ดี ต้องมี สติ อยู่เสมอจึงจะสำเร็จ สติ เป็นธรรมคุม จิต ให้ถึง สมาธิ สติ เป็นยานที่จะพาท่านข้าม

ขึ้นสู่โลกุตระถ้าขาด สติ ก็อย่าหวังเลยซึ่งความสำเร็จ เพราะฉะนั้นท่านพุทธเวไนย (ผู้ตามพระ) ทั้งหลาย ถ้าท่าน จะทำ จะพูดจะคิดสิ่งใด ๆ ทั้งทางโลกและทางธรรม จะทำสมถะหรือวิปัสสนา ต้องมี สติ คุมอยู่ด้วยเสมอ ท่านจึงจะไม่ผิดหวัง อย่าลืม สติ! สติ! สติ!

พระธรรมเป็นที่พึ่งแก่มนุษย์อย่างไร!

พระธรรม เป็นที่พึ่งแก่มนุษย์คือ ถ้าผู้ใดปฏิบัติ ธรรม หรือรักษาธรรม ธรรม ย่อมเป็นที่พึ่งและรักษาผู้ปฏิบัติดังนี้

๑. ผู้ปฏิบัติธรรม ย่อมเกิดความสุขใจ เพราะรู้สึกว่าได้ตั้งตนไว้ในที่ชอบแล้ว ย่อมไม่หวาดหวั่นต่ออันตรายใด ๆ และอิ่มใจว่าเกิดมาไม่รกโลกคือไม่ได้ทำความชั่วใด ๆ ไว้

๒. ผู้ปฏิบัติธรรม ย่อมเป็นที่ไว้วางใจและเป็นที่เคารพ แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องด้วย จะทำการงานใด ๆ ย่อมสำเร็จ

๓. ธรรม เป็นเครื่องเชื่อมความสามัคคี อันเป็นกำลังของชาติ ของหมู่ ของบริษัท และของครอบครัวให้มั่นคง

๔. ธรรม ย่อมทำชาติ ทำคณะและทำบุคคลให้เจริญ

๕. ธรรม ย่อมรักษาผู้ปฏิบัติไม่ให้ตกไปในที่ชั่ว (ถึงสวรรค์เสมอ)

๖. ธรรม ย่อมทำประโยชน์และความประสงค์ของผู้ปฏิบัติให้สำเร็จ

๗. ธรรม ย่อมป้องกันผู้ปฏิบัติให้ทำความชั่วในที่ลับและที่แจ้ง

๘. ธรรม ย่อมทำมนุษย์ให้ผิดกับสัตว์

จบธัมมรัตนะ

สังฆรัตนะ แก้วคือ พระสงฆ์

พระสงฆ์ คือใคร ? พระสงฆ์ คือหมู่พระอริยสาวกของพระผู้มีพระภาค พระสงฆ์ นี้มีคุณความดีในตัวท่านเป็นพวก ๆ ไม่เหมือนกัน เมื่อสาธุชนจะรำลึกถึงคุณความดีของพระสงฆ์ ก็จงสวดบทสังฆคุณตั้งแต่ "สุปฏิปันโนภะคะวะโตสาวะกะสังโฆ" จนถึง "ปุญญักเขตตังโลกกัส" สาติ

ในสังฆคุณนี้ ท่านแบ่งคุณของพระสงฆ์ออกเป็น ๒ ตอน คือ ตอนต้นท่านพรรณนาถึงคุณความ ดีที่ มี อยู่ในพระสงฆ์ต่าง ๆ กันเป็นชั้น ๆ ดังนี้

๑. ชั้นพระโสดา

สุปฏิปันโน ภะคะวะโต สาวกะสังโฆ	พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค ปฏิบัติดีแล้ว

๒. ชั้นพระสกิทาคามิ

อุชุปฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ	พระสงฆ์สาวกของพระ ผู้มีพระภาค ปฏิบัติตรงตามธรรมวินัย

๓. ชั้นพระอนาคามิ

ญายะปฏิปันโนภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ	พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค ปฏิบัติเพื่อรู้ธรรมที่จะออกจากทุกข์

๔. ชั้นพระอรหัต

สามีจิปฏิปันโนภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ	พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค ปฏิบัติสมควรยิ่ง

ดังนี้ เป็นคุณความดีในองค์พระสงฆ์ท่าน ที่มีต่างๆ กันและท่านอริยสงฆ์ทั้ง ๔ ชั้นนี้ มีชั้นละ ๒ บุคคล เป็น ๔ คู่ รวมเป็น ๘ บุคคลดังนี้

คู่ที่ ๑ คือ { โสดามรรค บุคคล / โสดาผล บุคคล

คู่ที่ ๒ คือ { สกิทาคามิมรรค บุคคล / สกิทาคามิผล บุคคล

คู่ที่ ๓ คือ { อนาคามิมรรค บุคคล / อนาคามิผล บุคคล

คู่ที่ ๔ คือ { อรหัตตมรรค บุคคล / อรหัตตผล บุคคล

ท่าน ๔ พวกเท่านี้นั้นเรียกว่า สงฆ์ นอกจากท่านทั้ง ๔ พวกนี้ฉะเพาะในพระพุทธศาสนาเรียกว่า ภิกษุ บ้าง สมณะ บ้าง บรรพชิต บ้าง เวลาภิกษุพร้อมกันตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไปนั่งได้หัตถบาส (๑ ศอก) เพื่อทำกิจของ สงฆ์ จึงจะเรียกว่า สังฆกรรม ฉะเพาะในเวลาทำกิจนั้นเท่านั้น ทุกวันนี้สมมุติเอา ภิกษุ เป็น สงฆ์ เรียกว่า "สมมุติสงฆ์" บางทีเรียกว่า "ภิกษุสงฆ์" เพราะคำว่า "สังฆะ" แปลว่า "หมู่" หรือ "พวก" ภิกษุสงฆ์ ก็คือ "หมู่ภิกษุ"

แต่คำว่า "สงฆ์" ในสังฆรัตนะนี้ หมายฉะเพาะ หมู่พระอริยสาวก ๔ พวก นั้นเท่านั้น และมีเรียก สงฆ์ หรือ สังฆะ ในพระพุทธศาสนาแห่งเดียว

ในตอนที่ ๒ ต่อไปนี้ เป็นคุณของพระสงฆ์ที่เป็นประโยชน์แก่โลก (พวกเรา) ดังนี้

๑. อาหุเนยโย พระสงฆ์เป็นผู้ควรรับของที่พวกเรานำไปบูชา

๒. ปาหุเนยโย พระสงฆ์เป็นที่ประชาชนควรต้อนรับ

๓. ทักขิเณยโย พระสงฆ์เป็นผู้ควรแก่ทักขิณาทาน (ปัจจัย ๔)

๔. อัญชะลีกะระณีโย พระสงฆ์เป็นผู้อันบุคคลควรกราบไหว้

๕. อนุตตะรังปุญญัก พระสงฆ์เป็นที่นาบุญอันเลิศ
เขตตังโลกัสสะ ของโลก (พวกเรา)

ทั้ง ๕ ข้อที่กล่าวนี้ เป็นคุณของพระสงฆ์ที่เป็นประโยชย์แก่พวกเรา ถ้าใครได้ทำแก่พระสงฆ์ข้อใดข้อหนึ่งหรือทั้ง ๕ ข้อ ก็จะได้ผลานิสงส์มาก เพราะสงฆ์ทั้ง ๔พวกนี้ท่านมีศีลอันบริสุทธ์อย่างแท้จริง

จบสังฆรัตนะ

พระรัตนตรัยคือ พระพุทธ์ พระธรรม พระสงฆ์ ที่กล่าวนี้ ได้กล่าวเป็น รูปธรรม คือสมมุติ ให้พระพุทธ์ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นรูปเป็นร่างขึ้น

พระพุทธ ก็สร้างเป็นรูปขึ้นด้วยโลหะก็มี ก่อด้วยอิฐปูนก็มี แกะปั้นและเขียนตีพิมพ์เป็นรูปพระขนาดต่าง ๆ และปางต่าง ๆ ตามชอบใจ ว่าได้บุญ บ้างก็สร้างพระตามวันเกิดก็มีเรียกว่า พระพุทธรูป แล้วกราบไหว้บูชาว่าได้บุญ ? เวลากราบไหว้บูชาก็กล่าวคำ (คาถาบูชาพระ) ว่า "ขอถวายเทียนถวายธูป ถวายรูปถวายทรง ดอกไม้บรรจงธูปเทียนชวาลา ขอสติปัญญาเหมือนพระมโหสธ ขอให้น้ำใจอด (อดทน) เหมือนพระเตมีย์ ขอให้มั่งมีเหมือนพระเจ้ากรุงสญชัย ข้าปรารถนาอันใดขอให้สำเร็จ พุทธะบูชามหาเตชะวันโต ธรรมะ บูชามหาปัญโญ

สังฆะบูชามหาโภคะวะโห ติโลกะนา ถังอภิปูชะยามิ" ดังนี้บ้างก็บนบาน สารกล่าว บ้างก็ขอลาภ บ้างก็เสดาะเคราะห์ คล้ายพระพุทธรูปนั้นเป็นเจ้าพ่อหรือปู่เจ้าสมิงพรายฉะนั้นมักจะค้ากำไรในการทำบุญทุกอย่าง

(การสร้างรูปไว้เคารพนี้ ชาติกรีกได้เคยสร้างสืบ ๆ กันมา ครั้นเมื่อประมาณ พ.ศ. ๑๐๐ พระเจ้าอเล็กซานเดอร์ได้มาเป็นเจ้าเป็นใหญ่ในประเทศอินเดีย พวกกรีกเกิดมานับถือพระพุทธศาสนาขึ้น จึงได้สร้างพระพุทธรูปขึ้นไว้เคารพเป็นครั้งแรก แต่การสร้างพระพุทธรูปหรือเทวรูปในสมัยนั้นสร้างด้วยหินสลักเป็นรูป ผู้สร้างมักเป็นผู้มีอำนาจมาก ได้แสดงศิลปะและฝีมือช่างของเขาไว้อย่างเต็มที่ เขาไม่สร้างด้วยโลหะหล่อหรือปั้นซึ่งเป็นของทำได้ง่าย แต่ชาวอินเดียทางภาคตะวันออก ถือว่า "การสร้างรูปพระผู้วิเศษ" เป็นบาปหนัก เพราะไม่ใช่ตัวจริง ทำขึ้นลวงโลก เขาจึงสร้างเป็นรูปพระแท่นแทนบ้าง สร้างเป็นรูปรถแทนบ้างสร้างเป็นรูปล้อรถแทนบ้าง และก็สร้างด้วยหินสลักเหมือนกัน ครั้นต่อมาพราหมณ์ได้มาเป็นเจ้าเป็นใหญ่ในประเทศขอม ได้สร้างเทวรูป และพระพุทธรูปขึ้น เราคงได้อย่างมาและได้เปลี่ยนรูปพรรณสัณฐานตามความนิยม และคิดว่าหินอาจหักง่ายหรือหาช่างยากจึงหล่อด้วยโลหะ)

ส่วนพระธรรมนั้น ถ้ามีเสียงเป็นภาษาบาลีหรือในใบลาน ก็เอาเป็นพระธรรมและใครจะแต่งขึ้นอีกเท่าไรก็ได้ขอให้เป็นภาษาบาลีก็เป็นพระธรรมทั้งสิ้น เพราะพระธรรมไม่มีลิขสิทธิ์ที่พิมพ์พระธรรมเป็นเล่มสมุดดูไม่ใคร่ขลังเท่าใบลานถ้ายิ่งเป็นตัวหนังสือขอมยิ่งวิเศษไปเลย ต่างก็ท่องจำและสวดแต่ไม่เรียกว่า สวดธรรม กลับเรียกว่า สวดมนต์ แต่ถ้าเดิน

สวดหรือนอนสวดว่าไม่ได้บุญ ซ้ำปรับเอาเป็นบาปไปเสียด้วย หาว่าไม่เคารพ (ดูหมิ่นพระธรรม) การสวดที่นับว่าได้บุญจริง ๆ นั้น ต้องนั่งพับเพียบประนมมือสำรวมกายให้เรียบร้อย ท่านว่าได้บุญนักยิ่งสวดได้มากยิ่งสวดได้นานยิ่งได้บุญมากขึ้น แต่ไม่รู้ว่าอย่างไรบางท่านถือว่า "นะโมพุทธายะ" เป็นพระธรรม ปลุกเสกทำน้ำมนตร์รดเพื่อให้พระธรรมช่วยก็มีไม่น้อย

เรื่องพระพุทธรูปเรื่องสวดมนตร์ ภาวนา ปลุกแบบพระองค์

พระสงฆ์เล่า ก็เอาท่านที่ปลงผม (โกนหัว) นุ่งเหลืองเป็นพระสงฆ์หมด แล้วยอมและยกย่องให้เป็นเลิศในความรู้ในการพูดในการแสดงธรรมและในการพระพุทธศาสนาทุกอย่าง (ติพระบาปมาก) ถ้าพระพูดแล้วเป็นเชื่อหมด ถ้ามีใครค้าน เขาตอบว่า "พระท่านว่า" ท่านอุบาสิกาถือเคร่งมาก แต่นับถือเป็นวัด ๆ เป็นองค์ ๆ ตามความพอใจ

เรื่องการนับถือพระที่กล่าวมานี้ ท่านอาจารย์พราหมณ์ทำให้ตั้งแต่สุโขทัย เป็นประเพณีมานานแล้ว และเป็นความจำเป็นที่ต้องเอาสิ่งสมมุตินี้เป็นเครื่องนับถือ ถ้าไม่เช่นนั้นก็ไม่มีอะไรที่จะช่วยให้จิตมั่นถ้าจะว่า "ถึง" พระรัตนตรัยเป็น "ที่พึ่ง" ก็นับว่า "ถึง" และเป็น "ที่พึ่ง" ได้โดยนึก ๆ เอา เพื่อให้อารมณ์เปลี่ยนจากทุกข์อย่างนี้ไปยึดเอาทุกข์อีกอย่างหนึ่งมาแก้ แล้วก็ถือเอาว่าเป็นสุขไปได้ครั้งหนึ่ง ๆ เพราะพระพุทธ์พระธรรมพระสงฆ์ ที่กล่าวนี้เป็นสมมุติสัจจ์คือเป็นความจริงอย่างสมมุติตามโลกีวิสัยของปุถุชน.

จบการแสดงพระรัตนตรัย เป็น "รูปธรรม" เพียงเท่านี้

แสดงพระรัตนตรัยเป็นนามธรรมคือเป็นปรมัตถสัจจ์

คำว่า "พุทธัง ธัมมัง สังฆัง" นี้ เป็น "นามธรรม" คือมีแต่ "ชื่อ" ไม่มีรูปไม่มีร่าง และเป็นฝ่ายโลกุตรธรรม กล่าวตามปรมัตถสัจจ์คือกล่าวตามความจริงอย่างยิ่งแล้ว ทั้ง ๓ อย่างนี้มีนัยดังนี้

พุทธะ ได้แก่ ดวงปัญญาพิเศษที่ตรัสรู้ความจริงอันประเสริฐ ที่เรียกว่า อริยสัจจ์

ธัมมะ ได้แก่ ความจริงคือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ที่เรียกว่า "ไตรลักษณ์"

สังฆะ ได้แก่ ความบริสุทธิ์วิเศษ ที่เรียกว่า วิสุทธิศีล

พุทธะ คือ ดวงปัญญาพิเศษอันความบริสุทธิ์นี้ย่อมมีอยู่ในท่านที่เป็นมนุษย์แล้วทุกคน มากบ้าง น้อยบ้าง ตามแต่บุญบารมีของผู้นั้น

ธัมมะ คือ ความจริง อันความจริงนั้นมันได้แสดงลักษณะไว้ ๓ อย่างคือ.

๑. อนิจจลักษณะ มีลักษณ์ไม่เที่ยงคือเป็นของเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ.

๒. ทุกขลักษณะ มีลักษณ์ไม่คงทนยั่งยืน ย่อมเสื่อมโทรมสิ้นไปเสมอ.

๓. อนัตตลักษณะ มีลักษณะไม่ใช่ของแท้ เป็นของผสมทั้งนั้นไม่มีตัวตนอันแท้จริง และไม่อยู่ในอำนาจใด ๆ เลย.

ลักษณะทั้ง ๓ อย่างนี้เรียกว่า "ไตรลักษณ์" เป็นความจริงของโลก ความจริงของลักษณะทั้ง ๓ นี้เรียกว่า "ธรรมะ" หรือ "ธรรมดา" และความจริงทั้ง ๓ นี้ได้ปรากฏการอยู่ทุกวินาทีชั่วนิรันดร ท่านที่มีดวงปัญญา (พุทธะ) ย่อมรู้ย่อมเห็นลักษณะทั้ง ๓ นี้ประจักษ์แก่ตัวท่านเสมอ

สังฆะ คือ ความบริสุทธิ์อันวิเศษ อันความบริสุทธิ์นี้ย่อมมีแก่ผู้ที่ละกายทุจจริต ละวจีทุจจริต ละมโนทุจจริต จะบริสุทธิ์มากหรือน้อยนั้นแล้วแต่การที่ละได้

ข้าแต่ท่านพุทธเวไนยทั้งหลาย การศึกษาหรือการปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย พระองค์ทรงสอนไว้มีเป็น ๓ ขั้นคือ ขั้นต้นได้แก่ ศีล ขั้นกลางได้แก่ สมาธิ ขั้นสูงได้แก่ ปัญญา แต่ธรรมทั้ง ๓ ขั้นนี้เป็นของเนื่องกันคือมีอย่างหนึ่งแล้วก็เป็นปัจจัยให้อีกอย่างหนึ่งเกิดขึ้นตามๆ กัน ดังจะกล่าวต่อไปนี้

ขั้นต้นคือ ศีล

บุคคลไม่เลือกชั้นวรรณะ ไม่ว่าหญิงไม่ว่าชายไม่ว่าไพร่ผู้ดีมีหรือจน ถ้าอยาก "ถึง" พระรัตนตรัยเป็น "ที่พึ่ง" แล้ว ย่อมถึงได้ทุกคน ขอให้มี ศรัทธามั่น ในพระพุทโธวาดเถิด อย่าเที่ยวหลงเชื่อไปอื่นเลย พระศาสดาทรงรู้ดีว่าพวกเรามีบุญบารมีไม่เท่ากัน พระองค์มีพระมหากรุณาที่จะให้พวกเราได้ถึงพระรัตนตรัยจริง ๆ พระองค์จึงทรงเลือกข้อปฏิบัติที่เหมาะสมแก่พวกเรา แต่พวกเรานี่แหละจะมีความสัตย์สุจริตแค่ไหน

เท่านั้น พระองค์เป็นพระสัพพัญญูรู้ว่าในร่างกายของมนุษย์มี ใจ เป็นใหญ่ ใจ เป็นของสำคัญยิ่ง พอ ใจ คิด กายหรือวาจาก็ทำตามทันที การห้าม ใจ หรือบังคับ ใจ นั้นเป็นของยากนัก เพราะฉะนั้นพระองค์ จึงสอนแต่เพียงให้หัด สำรวม กายกับวาจา คือ อย่าทำอย่าพูดให้ผู้อื่นเดือดร้อน หรือ อย่าเบียดเบียฬผู้อื่นด้วยกายวาจา ให้ได้ดีเป็นพื้นไว้ก่อน เพราะหัดกายกับวาจาหัดง่ายกว่าหัด ใจ ถ้าใจสั่งให้ทำความชั่วใด ๆ ระวังกายกับวาจาไม่ให้ทำตาม ความเดือดร้อนหรือความชั่วร้ายก็ไม่เกิดมีขึ้นกับใคร ๆ ได้ การมี สติ ระวังกายกับวาจา ให้ดีอยู่เสมอนี้แหละเรียกว่า ศีล ศีลทั้ง ๕ ข้อที่พระศาสดาทรงบัญญัติไว้นั้นก็ทรงหวังจะไม่ให้เบียดเบียฬซึ่งกันและกัน ด้วยกายด้วยวาจาจะได้อยู่เย็นเป็นสุขทั่วกัน

ด้วยเหตุนี้ พระศาสดาจึงทรงสอน ศีล ให้เป็นข้อปฏิบัติเบื้องต้นซึ่งเหมาะแก่พวกเราจะปฏิบัติได้ เพราะ ศีล เป็นข้อปฏิบัติทางกายกับวาจาเท่านั้น ขออย่าได้ลืม ศีล เสีย จะไปที่ไหนจะอยู่ที่ไหนขอให้มีสติ ระลึกถึง ศีล ไว้เสมอ เมื่อท่านมี ศีล แล้ว ธรรมต่างๆ ที่เป็นฝ่ายมโนกรรม (ทางใจ) เช่น ขันติความอดทน ทมะ ความข่มใจไว้ได้ หิริอายเขา โอตตัปปะกลัวเสียหาย จาคะยอมแพ้ยอมเสียสละให้ได้ สัจจะไม่ยอมให้เสียสัตย์และเสียศีล ก็เกิดมีขึ้นเมื่อมั่นอยู่ในศีลแล้วกัลยาณธรรมคือเมตตากรุณาและธรรมอื่น ๆ ก็เกิดขึ้น เพราะศีลกับธรรมเป็นของเกิดคู่กัน

ศีลเป็นปัจจัยให้เกิดสมาธิ

ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคท่านกล่าวว่า สมาธิ จะเกิดได้ต้องมี ศีล เป็นพื้นก่อน ถ้าจะทำ จิต ให้เป็นสมาธิจะต้องสำรวมกายวาจาให้เป็นปรกติเสียก่อน สมาธิ จึงจะเกิดถ้าร่างกายยังกระสับกระส่ายอยู่ จะภาวนาไป เท่าไร สมาธิ ก็ไม่เกิด อีกประการหนึ่ง ศีล เป็นกรรมฐานองค์หนึ่งเมื่อ จิต ยึด ศีล เป็นกรรมฐานบำเพ็ญไปๆ ก็เกิด สมาธิ ได้ เช่น เมื่อท่านปรารภจะทำ สมถะ หรือ วิปัสนา ท่านต้องนั่งในท่าสบาย สันหลังตรง มือ, เท้า, หน้า, วางให้พอเหมาะเป็นปรกติ นี่เรียกว่าสำรวมกายวาจาเป็น ศีลทางกาย แล้ว เมื่อนั่งได้ที่ดีแล้วเอาศีลเป็นกรรมฐานใช้สติคุม จิต ให้ จิต ไปตั้งอยู่ที่ ศีล ศีล ศีล ฯลฯ (สีลานุสสติ) ทุกลมหายใจเข้าออก เมื่อ จิตตั้งอยู่ที่ศีล เรียกว่า วิตก เมื่อ จิต ตั้งดิ่งอยู่ที่ ศีล ระวังอารมณ์ไม่ให้วอกแว็กไปจาก ศีล เรียกว่า วิจาร (ไม่ใช่วิจารณ์)

ขั้นกลาง คือสมาธิ

เมื่อท่านนักศึกษาเอา ศีล เป็นกรรมฐาน (ที่ตั้ง) จนจิตเป็นวิตกดังกล่าวแล้ว จิต ก็บริสุทธิ์ท่าน ก็มี วิสุทธิศีล ในขณะนี้ท่านได้เข้าสู่ทาง (มรรค) เป็นสังฆะคือขั้นวิสุทธิศีลแล้ว เมื่อ จิต เป็นวิตก, วิจาร, แน่วอยู่ ปีติและสุขก็เกิดขึ้น จิต กำลังเสวย วิตก วิจาร ปีติ สุข ดิ่งอยู่ ก็จะเข้าถึง อุปจารสมาธิ เมื่อ จิต ตั้งดิ่งอยู่ในองค์ฌานยิ่งขึ้น ก็จะเข้าถึงสมาธิ

ยังมีวิธีทำ "จิตให้เป็นสมาธิ" อีกอย่างหนึ่ง ที่ท่านสัปปุรุษได้เคยทำกันอยู่เสมอ คือการสวดมนต์ ท่านสวดมนต์เพื่อจะเอาบุญจะได้บุญอย่างไร? ภาษาท่านก็ไม่รู้เรื่องที่สวดก็ไม่รู้ว่าเรื่องอะไร ว่าคล่องปากเหมือนนกแก้วนกขุนทอง ขอให้เข้าใจเสียใหม่ตามนี้จึงจะได้บุญ การสวดมนต์สวดบทไหน ๆ ก็สู้สวดบท พุทธคุณ ไม่ได้นับเป็น พุทธานุสสติ เป็นองค์กรรมฐานวิเศษมากเมื่อนมัสการพระแล้วสวด อิติปิโส ไปจนจบภควาติ ขอให้สวดช้า ๆ มี สติ กำหนดทุก ๆ คำหรือทุก ๆ วรรคถ้าจำคำแปลที่หน้า ๒๔ ได้ กำหนดไปด้วยยิ่งดี เมื่อจบแล้วก็ตั้งต้นใหม่อีก หรือจะสวดวรรคหนึ่งวรรคใดก็ได้ ข้อสำคัญให้ "ตั้งใจ" กำหนดอยู่ที่วรรคนั้นๆ อย่าให้ จิตส่ายไปอื่น นับว่าภาวนา พุทธานุสสติ ถ้า จิต ดิ่งอยู่ที่อรหัง" หรือ "พุทโธ" ฯลฯ ก็นับว่าเข้าฌานและเข้าถึง สมาธิ เหมือนกัน ถ้า จิต แน่วอยู่ได้นานก็ยิ่งดี.

แต่การจะทำ "จิต" ให้ดิ่งอยู่ที่กรรมฐานกว่าจะได้วิตก วิจาร และถึงสมาธินั้น แต่ละขั้น ๆ ก็กินเวลาแรมปีผู้แรกฝึกต้องตั้ง สัจจะ ว่า จะทำทุกวันและตรงเวลาเสมอ การทำครั้งหนึ่ง ๆ ไม่ควรให้น้อยกว่า ๑๕ นาทีที่แรก ๆ ต้องหาเสนาสนะที่สงัดและสบายด้วย ที่กล่าวนี้เป็นทางสมถะ.

อีกวิธีหนึ่งเป็นทางวิปัสสนาคือท่านให้ใช้ "สติ" คุม จิต ทุกระยะจิต จะคิดอะไรให้รู้สึกว่า คิดเรื่อง...หนอ. ตาเห็นก็ไม่รู้ว่าเห็น...หนอ. รักหนอ. เกลียดหนอ. เดินหนอ. นั่งหนอ. ฯลฯ เรียกว่า "สติปัฏฐาน" คือ "ตั้งสติคุมจิต" เรื่อยไป ยิ่งตามให้ละเอียดได้มากยิ่งดี เพื่อทำ "จิต" ให้เป็น "อัปนาสมาธิ" (การบำเพ็ญวิปัสนา มีสำนักปฏิบัติอยู่ที่วัดมหาธาตุและที่วัดระฆัง เชิญไปศึกษาดู)

ท่านทั้งหลายการทำกุศลในพระพุทธศาสนาที่เป็น มหากุศลอันสูงสุดไม่มีอะไรจะยิ่งไปกว่า "สจิตตะปะริโยทะปะ นัง คือ การทำจิตให้หมดกิเลส" ไม่มีเลย แม้ทำได้ชั่วขณะจิตหนึ่งเท่านั้น ท่านสรรเสริญว่าเป็นมหากุศลอันล้ำเลิศประเสริฐกว่ากุศลใด ๆทั้งสิ้น เป็นความจริง! เพราะพระพุทธเจ้าทั้งหลายท่านสอนให้พวกเราทำ "จิต" ให้หมดกิเลส(สำเร็จ) ซึ่งเป็นความมุ่งหมายอันแท้จริงของพระพุทธศาสนาเวลาทำสมถะหรือวิปัสนาอยู่นั้น ถ้าจิตเข้าสู่องค์ฌานแล้วกิเลสก็หมดไปเป็น "จิตบริสุทธิ์" เป็น "จิตพระอริยะ" จึงว่าเป็นมหากุศลอันยิ่งใหญ่ ถ้าทำได้นาน ทำได้บ่อยครั้งจะสำเร็จมากน้อยแค่ไหนก็ตาม ก็เป็นการเพิ่มบารมีให้มากขึ้นทุกที

ท่านทั้งหลายจะทำบุญอย่างไร ? ท่านจะทำบุญด้วยอะไร ? จิตของท่านจะหมดกิเสส แม้เฉพาะในเวลาที่ทำนั้นไม่มีเลย มีแต่การทำกรรมฐานอย่างเดียวเท่านั้น.

ขั้นสูงคือปัญญา

เมื่อท่านได้ปฏิบัติจนเข้าถึงสังฆะดังกล่าวแล้ว ท่านจงรักษาศีลเป็นสมุจเฉท และบำเพ็ญกรรมฐานให้ยิ่ง ๆขึ้นก็จะเกิดวิปัสนาปัญญาจะเห็นแจ้งรู้จริงซึ่งธรรมมะ ท่านก็จะเข้าถึงภูมิสุตพุทธะหรืออนุพุทธะ ดังนี้แหละจึงจะสมกับคำว่า พุทธัง ธัมมัง สังฆัง สระณังคัจฉามิ ข้าพเจ้า "ถึง" พระพุทธ์ พระธรรม พระสงฆ์เป็น "ที่พึ่ง" ดังกล่าวไว้ข้างต้นนั้นแล

ความจริง พุทธัง ธัมมัง สังฆัง นี้เป็นพระองค์เดียวกันและเป็นของมีอยู่ในตัวท่านแล้ว ขอท่านจงปลุกตัวท่านด้วย ๑. ทำกายวาจาใจให้บริสุธิ์ด้วยศิล จนถึง สังฆะ ก่อน แล้ว ๒. ทำจิตใจให้เป็น สมาธิ เมื่อ จิต

เป็นสมาธิ ก็เกิดปัญญา คือ พุทธะ ๓. ก็รู้แจ้งเห็นจริง(ตรัสรู)ซึ่งไตรลักษณ์ คือ ธรรมะ ดังนี้ พระรัตนตรัยก็เกิดปรากฏขึ้นในท่าน ท่านถึงพระรัตนตรัยแล้ว กิเลสต่าง ๆก็จะค่อย ๆหมดไป กุศลธรรมก็จะเกิดมีขึ้นแทน

พุทธัง ธัมมัง สังฆัง นี้เรียกตามหลักศาสนาก็คือ สีล สมาธิ ปัญญา นั้นเอง และพุทธัง ธัมมัง สังฆัง นี้ไม่ใช่อยู่บนฟ้าหรืออยู่ในป่าหิมพานต์ หรือประดิษฐานอยู่บนสวงสวรรค์ชั้นใด ๆก็หามิได้ อยู่ที่ตัวท่านพุทธเวไนยนั้นเอง เพราะฉะนั้นขอท่านอย่าสละสิทธิ์และเข้าใจผิดว่าการถึงพระรัตนตรัยเป็น ที่พึ่ง นั้น ไม่ใช่เป็นของสำหรับท่านหรือเป็นของยากเกินไป ถ้ายากเกินจนมนุษย์ปฏิบัติไม่ได้พระศาสดาคงไม่สอนเป็นแน่ แต่ก็ไม่ง่ายจนคนที่รู้แต่ปากไม่ปฏิบัติก็สำเร็จได้ ขอท่านจงรักษาศีลให้มั่นบำเพ็ญกรรมฐานจนเกิดปัญญาเห็นธรรม ก็จะสมกับพุทธวาจาที่ตรัสไว้ว่าผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นตถาคต ดังนี้ วันนี้ยังไม่เห็นวันต่อ ๆไปคงจะได้เห็นบ้าง ถึงจะเห็นไม่นานเพียงขณะจิตหนึ่งก็นับเป็นบุญลาภอันประเสริฐ พยายามบำเพ็ญไป ๆ คงจะได้เห็นอีกเมื่อท่านได้เห็นพระตถาคตบ่อย ๆจิตที่ร้ายก็จะกลายดีใช่จะกลายแต่ จิต เท่านั้นก็หามิได้ จุลินทรีย์(Cell)ในร่างกายก็จะกลายดีขึ้นตามส่วน เพื่อต้านทานหนาวร้อนอ่อนแข็งและโรคภัยไข้เจ็บที่จะทำทุกขเวทนาให้แก่ท่านได้ตัวท่านนั้นแหละ จะเป็นที่พึ่งแก่ตัวท่านเอง นับว่าท่าน ถึง พระรัตนตรัยเป็น ที่พึ่ง แล้ว ท่านจะได้ บรมสุข ตลอดชีวิตทั้งชาตินี้และชาติหน้าแน่แท้ทีเดียวแล ฯ

จบการหาที่พึ่ง และการถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง เพียงเท่านี้

ขอความสุขสวัสดีจงมีแด่ท่านทั่วกันเทอญ

ข้อควรจำ "อัตตาหิอัตตะโนนาโถ" ตนแหละเป็นที่พึ่งของตน

"ศีล"คือ "ไม่ทำ ไม่พูด ให้เขาเดือดร้อน"

คติพจน์ ๑. มีความรู้(อริยสัจ)ก็ถึง"พระพุทธ"

๒. จิตบริสุทธิ์ ก็นึกถึง"พระธรรม"

๓. ปฏิบัติตาม ก็ถึง"พระสงฆ์"

๔. จิตไม่หลง ก็ถึง "นิพพาน"

คำเตือน อ่านบ่อยๆ นะท่านเอ๋ย

อนุโมทนา

คุณนายลำเจียก เนติลักษณวิจารณ์ เจ้าของโรงเรียนเนติศึกษา บริจาคช่วยในการพิมพ์ เป็นเงิน ๑๐๐ บาท

เรื่อง

คำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย

นะโมพุทธายะ

ขอนอบน้อมพระพุทธะทั้งหลาย

สัพพะปาปัสสะอะกะระณัง (สีล) กุสะลัสสูปะสัสปะทา(สมาธิ)สะจิตตะปะริโยทะปะนัง(ปัญญา)เอตังพุทธานะสาสะนัง

ในคัมภีพุทธศาสตรกล่าวไว้ว่า พระพุทธเจ้าที่ได้ตรัสรู้ล่วงลับไปแล้วแต่อดีตกาลมากมายจะนับประมาณมิได้ที่ยังจะมาตรัสในอนาคต ก็มากมายจะนับประมาณมิได้เหมือนกันทั้ง ๆที่มีพระพุทธเจ้ามาตรัสมากมายดังนั้น ในคัมภีร์กล่าวว่าสัตว์โลกที่จะได้เห็นพระธรรมน้อยนัก ดุจจะสายฟ้าแลบแวบเดียวเท่านั้น สัตว์โลกที่จะได้ธรรมะก็น้อยนัก ดุจจะเขาโคกับขนโคฉะนั้น

พระพุทธเจ้าทั้งหลายเหล่านั้น พระองค์มีพระพุทธประเพณีเหมือนกันทุก ๆพระองค์ แม้แต่พระธรรมที่ทรงสอนสัตว์โลกก็ใช้พระธรรมอย่างเดียวกัน ที่เรียกว่า โอวาทะปาฏิโมกข์ มี ๓ ข้อคือ ๑.ศีล ๒.สมาธิ ๓.ปัญญา นี้เท่านั้น

เมื่อความจริงเป็นอย่างนี้ ยังจะมีผู้วิเศษที่เก่า ที่ก่อนกว่าพระพุทธเจ้าอีกหรือ ?และยังจะมีธรรมของใครอีกหรือ ?ที่ดียิ่งไปกว่า สีล สมาธิ ปัญญาซึ่งเป็นพระธรรมของพระพุทธเจ้าทุก ๆพระองค์ที่ได้ทรงตรัสรู้ไว้และ สีล สมาธิ ปัญญา นี้จะแยกจากกันไม่ได้เพราะต่างก็เป็นเหตุเป็นปัจจัยแห่งกันและกันแต่ในระหว่างพุทธันดร ได้มีศาสนาพราหมณ์เกิดแซกแซงขึ้นจึงได้ปะปนกันอยู่ทุกวันนี้

ทำไมพระพุทธเจ้าทุก ๆพระองค์ จึงสอนชาวโลกด้วยพระธรรมอย่างเดียวกัน ? เพราะชาวโลกที่เกิดมามี กาย วาจา ใจ คือมีความเห็นเต็มไปด้วยกิเลสหมดทุกคนจะต่างกันบ้างก็หนาหรือบางกว่ากันเท่านั้น เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้าจึงต้องสอนด้วยพระธรรมอย่างเดียวกัน พระองค์ทรงจัดพระธรรมที่พอเหมาะพอสมแก่พวกที่พระองค์พอจะโปรดได้(เวไนย) จึงตั้งต้นด้วย สีล ก่อน แล้วจึง สมาธิ และ ปัญญา ต่อไป ดังนี้ทุกพระองค์

ชาวโลกทุกสัตว์ทุกคน ย่อมเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในห้วงแห่งสมุทัย คือ ตัณหา เหมือนปลาที่เกิดอยู่แต่ในน้ำฉะนั้น

ตัณหาแปลว่าความทะยานอยากเมื่อมีความทะยานอยากก็เกิดความโลภขึ้น เมื่อเกิดความโลภขึ้นแล้วถ้าไม่ได้ดังใจโลภก็เกิดโทสะขึ้น เพราะโมหะครอบงำทำไม่ให้รู้ สีล สมาธิ ปัญญา จึง หลงโลภหลงโกรธอยู่ตาม ๆกันเหมือนปลาไม่เคยรู้ไม่เคยเห็น บนบก ก็หลงอยู่แต่ในน้ำฉันนั้น

พระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน คือ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระสมณะโคดมบรมศาสดาของพวกเราทั้งหลาย พระองค์เที่ยวสั่งสอนชาวโลกอยู่ ๔๕ ปี พระองค์ก็ทรงสอนด้วยสีล สมาธิ ปัญญา นี้เท่านั้น ครั้นเมื่อพระองค์นิพพานแล้ว พระอรหันต์ท่านประชุมกันทำสังคายนาคือร้อยกรองจัดพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าให้เป็นหมวดเป็นแผนกต่อ ๆกันมาได้พระธรรมถึง ๘๔๐๐๐ พระธรรมขันธ์(คัมภีร์) เรียกชื่อต่างกัน ตามแต่ท่านคณาจารย์จะเรียกตามกาลตามสมัยมีดังนี้

๑. จัดเป็นปิฎก ได้ ๓ ปิฎกเรียกว่า ไตรปิฎก คือ ๑. พระสุตปิฎก ได้แก่ สีล ๒. พระวินัยปิฎก ได้แก่สมาธิ ๓. พระปรมัตถปิฎก ได้แก่ปัญญา

๒. จัดเป็นการศึกษา ได้ ๓ อย่าง เรียกว่าไตรสิกขา คือ ๑. สีลศึกษา ได้แก่พระสูตปิฎก ๒. สมาธิศึกษา บางทีเรียกว่าจิตตสิกขา ได้แก่ พระวินัยปิฎก ๓. ปัญญาศึกษา ได้แก่พระปรมัตถปิฎก

๓. จัดเป็นการศึกษา อีกอย่างหนึ่ง ได้ ๓ อย่างเหมือนกัน คือ ๑. ปริยัติ ได้แก่สีล ๒. ปฏิบัติ ได้แก่สมาธิ ๓. ปฏิเวธได้แก่ปัญญา

๔. จัดเป็นรัตนะ ได้ ๓ รัตนะ เรียกว่า รัตนะตรัย คือ ๑. พุทธรัตนะ ได้แก่ปัญญา ๒. ธรรมรัตนะ ได้แก่สมาธิ ๓. สังฆรัตนะ ได้แก่ สีล

๕. จัดเป็นอริยสัจจ์ ได้ ๔ อริยสจจ์ คือ ๑. ทุกขอริยสัจจ์ ๒. สมุทัยอริยสัจจ์ ๓. นิโรธอริยสัจจ์ ๔.มัคคอริยสัจจ์ในอริยสัจจ์ทั้ง ๔. นี้องค์ที่จะปฏิบัติ คือ มัคคอริยสัจจ์ หรือเรียกว่า มัคคสัจจ์ หรืออริยมัคค์

มัคคสัจจ์มี ๘ มัคค์ จัดเป็น สีล สมาธิ ปัญญา ดังนี้

๑. สัมมาทิฏฐิ กับ สัมมาสังกัปโป ๒. มัคค์นี้ เป็น ปัญญา

๒. สัมมาวาจา สัมมา กัมมันโต สัมมาอาชีโว ๓ มัคค์นี้ เป็น สีล

๓. สัมมาวายาโม สัมมาสติ สัมมาสมาธิ ๓ มัคค์นี้ เป็น สมาธิ ท่านจัดเป็นโพธิปักขิยธรรมและอื่น ๆ อีก ก็คือ สีล สมาธิ ปัญญา ทั้งนั้น

สีล สมาธิ ปัญญา นี้เพียงข้อปฏิบัติเบื้องต้น ที่จะก้าวขึ้นไปถึง ธรรม ต่อไป เมื่อท่านได้ปฏิบัติถึง ธรรม แล้วนั่นแหละจึงจะข้ามพ้นจากห้วงสมุทัยคือ ตัณหา

พระพุทธเจ้าทุก ๆ พระองค์ ทรงสอนชาวโลกให้หัดน้อม สีล สมาธิ ปัญญา เข้ามาไว้ในตัว (โอปะนะยิโก) ดังนี้

สีล หัดน้อมเข้าไว้ที่ กายกับวาจา กายและวาจาก็จะบริสุทธิ์ขึ้น

สมาธิ คือ ความมั่น หัดน้อมเข้าไว้ใน ใจ ก็จะทำใจให้แน่วแน่อยู่ที่ สีล เสมอ

ปัญญา คือ ความรู้ผิดรู้ถูก หัดน้อมเข้าไว้ที่ความคิดความเห็น ก็จะทำความผิดความเห็นให้ถูกดีขึ้น

เมื่อท่านสับปุรุษทั้งหลาย ได้น้อม สีล สมาธิ ปัญญา เข้ามาไว้ที่ กาย วาจา ใจ ดังกล่าวแล้ว องค์ปัญญาก็จะให้ท่านเข้าถึงฝั่งคือ พระไตรลักษณ์ ยึด อนิจจัง หรือ ทุกขัง เป็นอารมณ์ แล้วท่านก็จะก้าวขึ้นถึงภูมิภาค บนบก คือ อนัตตา ท่านก็จะตั้งอยู่บนพื้นภูมิภาคกว้างใหญ่ไพศาล ตระการไปด้วยความเกษมสำราญเป็นบรมสุขจนตลอดชีวิต

พระพุทธวจนะ

พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า ธรรมข้อใดที่ไม่เบียดเบียนตนและไม่เบียดเบียนผู้อื่น นั่นแหละคือ ธรรมของพระตถาคตปฏิบัติเถิด!

อีกประการหนึ่ง ธรรมที่ทำผู้ปฏิบัติให้หมด โลภะ โทสะ โมหะ นั่นแหละเป็นธรรมของพระตถาคต!

คำเตือน

เท่าที่บรรยายมาแล้วนั้น ยังจะมีทางปฏิบัติที่ดียิ่งไปกว่า สีล สมาธิ ปัญญา อีกหรือ? ไม่มีแล้ว อย่าหลงเชื่อเลย! ถ้ามี ก็ไม่ใช่พระพุทธสาสนัง! ไม่ใช่ของหลุดพ้น!

พระธรรมคำสอนของพระพุทธทั้งหลาย ไม่มีลับลมคมในไม่มีเล่ห์เหลี่ยม ไม่มีหลอกลวง ไม่มีปิดบัง ไม่มีพรรคไม่มีพวก ไม่มีอวดและไม่ทำให้ค้ากำไรทางอ้อม ไม่มีเพื่ออามิสเมื่อฟังธรรมของพระองค์แล้ว

พระองค์ยังทรงเตือนว่าอย่าเพิ่งเชื่อพระองค์ คิดเสีย ก่อน แล้วจึงปฏิบัติ หรือถ้าจะปฏิบัติ ก็อย่าปฏิบัติเพราะนับถือพระองค์และถ้าปฏิบัติตามพระธรรมของพระองค์ไม่ได้ ก็ไม่มีผีหรือเจ้าหักคอ การทำดีไม่ได้นั้นแหละฅนก็จะต้องเวียนว่ายตายเกิดทนทุกข์ต่อไป และพระองค์ทรงอนุญาตให้บอกกันต่อ ๆ ไปอย่างเปิดเผย

เมื่อครั้งพุทธกาล มีลัทธิของพวกเดียรถีย์ พวกนิครณ์และพวกลัทธิอาถรรพเวทมากมาย และยังมีแพร่หลายอยู่จนทุกวันนี้ พวกท่านอาจารย์และพวกสาวของเขาเหล่านั้น เขาถือว่าเขาเข้าใจว่า ตัวเขาสำเร็จแล้ว! หลุดพ้นแล้ว! เป็นพระอริยะแล้ว : พวกเหล่านี้ได้ไปสำเร็จในสำนักพระพุทธเจ้าก็มากมายดังนี้ ท่านพุทธศาสนิกหรือท่านพุทธมามกะยังจะหลงเชื่อลัทธิโมหะอยู่อีกหรือ

(ในตำรา จิตตศาสตร์ มีวิธีสกดดวงจิตต์ (**HYPNOTIZE**) รัสปูติน ใช้วิชานี้จนมีชื่อเสียงมาก ฝรั่ง แขก ใช้เล่นละคร หมอใช้รักษาโรคได้ ฯลฯ แต่ก็ไม่ง่ายทำขลัง ๆ ถึงกับเผาตัวบูชาพระได้ ใกล้ๆกับวิธี คว้านท้องของยี่ปุ่น ๆ ถือใจเด็ด (มิจฉาสมาธิ) ตายไปโดยไม่สยดสยองเลยและยังมีอีกหลายลัทธิที่น่าพิศวงและน่านับถือ น่าขอมเป็นศิษย์)

สีล สมาธิ ปัญญา คืออะไร

สีล หรือ ศีล คือการ ไม่ทำ ไม่พูด ให้เกิดทุกข์แก่ตนและคนอื่น สีล เป็นเครื่องป้องกัน โลภะ โทสะ ภายนอก

สมาธิ คือจิตต์มั่นในสีลอย่างเด็ดขาด เป็นเครื่องป้องกัน โลภะ โทสะ ภายใน

ปัญญา คือความคิด ความเห็นถูก เรียกว่าสัมมาทิฏฐิ ปัญญาเป็นเครื่องป้องกันโมหะ

สีล (ศีล)

เมื่อกล่าวถึง ศีล ขอท่านผู้รู้แล้วอย่าเพ่อ อ๋อ! หรืออย่าเพ่อเบื่อ! หรืออย่าเพ่อละเลยไป! เพราะศีลไม่ใช่หมายความเพียงแต่รู้เท่านั้น

ศีล สำหรับชาวบ้านก็คือ ศีล ๕ ศีล ๘ ศีลที่เป็นหลักเป็นแก่นแท้ๆ ก็คือศีล ๕ ท่านเรียกว่า นิจสีล แปลว่าเป็นศีลประจำ ศีล ๕ เป็น มนุสสธรรม คือเป็นธรรมให้คนเป็นมนุษย์ ถ้าใครไม่มีศีล ๕ ก็ไม่ใช่มนุษย์สมชื่อ

ศีล ๕ เป็นศีลพระโสดา ศีล ๕ เป็นเครื่องบอกว่า เป็นชาวพุทธศาสนิกอันแท้จริง ผู้มีศีล ๕ จึงจะเป็นพุทธมามกะ

ศีล ๕ คือสมบัติของผู้ดี ศีล ๕ คือความสุขในโลก

ยอดพระพุทธศาสนา

ข้อปฏิบัติคือ สีล สมาธิ ปัญญา ที่กล่าวนี้ ปัญญา เป็นองค์ยอดของการปฏิบัติ องค์ปัญญา คือ วิปัสสนา ที่จะส่องให้เห็นแจ้งรู้จริงซึ่งพระธรรม

พระธรรม คืออะไร? **พระธรรม** คือ ความจริง ซึ่งมีอยู่ในสิ่งทั้งหลาย (รูป—นาม) แต่พระธรรมนี้แบ่งออกเป็น ๒ ตอน พระธรรมตอนต้นได้แก่ พระอริสัจจ์ ๔ คือ ๑. ทุกขอริยสัจจ์ ๒. สมุทยอริยสัจจ์ ๓. นิโรธอริยสัจจ์ ๔. มัคคอริยสัจจ์, หรือเรียกว่า ทุกขสัจจ์, สมุทยสจจ์, นิโรธสัจจ์, มัคคสัจจ์, หรือ อริยมัคค์ก็เรียก

การปฏิบัติพระอริสัจจ์ใช้สติ

พระอริสัจจ์ทั้ง ๔ นี้ องค์ที่จะปฏิบัติ คือ ทุกขสัจจ์ กับมัคคสัจจ์ เท่านั้น ในทุกขสัจจ์ พระผู้มีพระภาคทรงสอนว่า (ปริญเญยฺยันติ) ให้มีสติกำหนดรู้ไว้ว่า สังขารทั้งหลายเต็มไปด้วยทุกข์เช่นร่างกายของเรามีทุกข์ประจำ อยู่ ๔ ทุกข์คือทุกข์อันแรกได้แก่ ชาติทุกข์ ต่อมาก็ถึงชราทุกข์ เมื่อถึงชราทุกข์ แล้วก็ถึง พยาธิทุกข์ แล้วก็ถึง มรณทุกข์ เป็นที่สุดทุกข์ทั้ง๔ นี้แก้ไม่ได้ เพราะเป็นทุกข์ประจำสังขาร นอกจากไม่ยึดเท่านั้นกับจะได้รับทุกข์ภายนอกอีก ๘ ทุกข์คือ ๑. โสกะความศร้าใจหรือเสียใจ ๒. ปริเทวะ ความร่ำไรถึง ๓. ทุกขะความไม่สบายกาย ๔. โทมะนัสสะความไม่สบายใจ ๕. อุปายาสะ ความแค้นใจหรือความเจ็บใจ ๖. อัปปิเยหิสัมปะโยคะได้ของไม่ชอบ ๗. ปิเยหิวิปฺปะโยคะ เสียของรักไป ๘. ยัมปิจฉังนะละภะติ ไม่สมปราถนา รวมทุกข์ในกาย ๔ ทุกข์นอกกาย ๘ เป็น ๑๒ ทุกข์กับทุกข์ประจำโลกอีกคือ หนาว ร้อน อ่อนแข็งเป็นต้นในพระอริยสัจจ์นี้พระองค์สอนให้มีสติกำหนดรู้จักทุกไว้ข์เสมอจนเกิดองค์ปัญญาคือสัมมาทิฏฐิเห็นทุกข์จริง ๆ แล้วจะได้ปฏิบัติตามมัคคสัจจ์ เพื่อจะได้แหวกออกจากทุกข์

มัคคสัจจ์ หรือ อริยมัคค์

เมื่อเกิดปัญญา คือ สัมมาทิฏฐิ เห็นทุกข์กลัวทุกข์ นับว่าท่านได้พระอริยมัคค์องค์ที่ ๑ แล้ว ผู้มีปัญญาก็คง คิดหรือดำริที่จะหนีทุกข์การคิดจะหนีทุกข์นี้ คือ สัมมาสังกัปโปเป็นพระอริยมัคค์ องค์ที่ ๒ มัคค์องค์ที่ ๑,๒ นี้ ท่านจัดเป็นองค์ปัญญา

เมื่อเห็นทุกข์ กลัวทุกข์และคิดจะหนีทุกข์ จะให้ทำอย่างไรจง ปฏิบัติพระอริยมัคค์องค์ที่ ๓ เรียกว่าสัมมาวาจาคือ ไม่พูดให้เกิดทุกข์ด้วยวจีกรรม ๔ คือ ๑ ไม่พูดเท็จ ๒. ไม่พูดส่อเสียด ๓. ไม่กล่าวคำหยาบ๔. ไม่พูดเหลวไหล นี่คือมัคค์องค์ที่ ๓

เมื่อมี วาจา ดีแล้ว ก็ต้องรักษากาย ให้ดีด้วยเป็นมัคค์องค์ที่ ๔ เรียกว่า สัมมากัมมันโต คือ ไม่ทำ ให้เกิดทุกข์ ด้วยกายกรรม ๓ ดังนี้ ๑. ไม่ฆ่าสัตว์ ๒. ไม่ลักทรัพย์ ๓. ไม่ผิดในกาม

เมื่อท่านได้มัคค์องค์ที่ ๓ คือสัมมาวาจา รักษาวจีสุจริต ๔ และมัคค์องค์ที่ ๔ ชื่อสัมมากัมมันโต รักษา กายสุจริต ๓ ดังกล่าวแล้ว จิตต์ก็สุจริตไปด้วย จิตต์ก็จะไม่คิดให้เกิดทุกข์ด้วยมโนกรรมอีก ๓ อย่าง คือ ๑. ไม่คิดอยากได้ทรัพย์ของผู้อื่น (ไม่โลภมาก) ๒. ไม่คิดพยาบาทอาฆาตมาตรร้ายใคร ๆ (ไม่เบียดเบียน) ๓. มีความคิด กลัวทุกข์ กลัวโทษในการประพฤติทุจจริตผลประโยชน์ใด ๆ ที่ได้จากวจีสุจริตกายสุจริตมโนสุจริตก็เป็นของบริสุทธิ์เอามาเลี้ยงตนและเลี้ยงครอบครัว ก็เป็นสัมมาอาชีโว คือ หาเลี้ยงชีพในทางที่ชอบธรรมเป็นมัคค์องค์ที่ ๕ พระอริมัคค์องค์ที่ ๓, ๔, ๕ นี้ ท่านจัดเป็นองค์ สีล

เมื่อท่านได้ปฏิบัติตามพระอริยมัคค์ดังกล่าวแล้ว จงพยายามรักษาแนวทางที่ได้ปฏิบัติมาแล้วนั้น ให้เจริญยิ่ง ๆขึ้นอย่าให้ชะงักและอย่าละเลยเสีย

การเพียรพยายาม. ที่จะก้าวหน้าในการปฏิบัติให้เจริญยิ่ง ๆ ขึ้นนั้น เรียกว่า สัมมาวายาโม แปลว่า เพียรชอบ นับเป็นพระอริยมัคค์องค์ที่ ๖ แล้ว

การที่จะให้ กาย วาจา ใจ ตั้งมั่นไม่ให้ผิดไม่ให้พลาดไปจากมัคค์ทั้ง ๖ ได้นั้น ต้องมีสติดี เสมอ การมีสติดี เรียกว่าสัมมาสติ เป็นพระอริมัคค์องค์ที่ ๗

องค์สัมมาสติ นี้สำคัญที่สุด เป็นดุจจะลมหายใจ หรือน้ำมันในตะเกียง เมื่อมีสัมมาสติคอยประคอง กาย วาจา ใจ ให้แน่วอยู่ในพระอริยมัคค์ทั้ง ๖ ดังกล่าวแล้วนั้น ได้ทุกขณะ ทุกอิริยาบถ ทุกลมหายใจ ทุกหน ทุกแห่งไม่เผลอ ไม่ลืม นับว่าท่านได้แหวกแนวทุกข์ออกไปได้ จนเข้าถึงจุดหมายปลายทาง คือมัคค์องค์ที่ ๘ เรียกว่า สัมมาสมาธิ คือ เป็นผู้มีจิตต์มั่นในสีล สมาธิ ปัญญาอย่างเด็ดขาด เป็นอันเข้าถึงพระธรรมของพระอริยเจ้าคั่นต้นแล้ว พอหลบทุกข์ภัยได้แล้ว ดังนี้ เรียกว่าปฏิบัติพระธรรมตามพระอริสัจจ์เป็นคั่นหนึ่ง มัคค์องค์ที่ ๖, ๗, ๘ ท่านจัดเป็นสมาธิ

รวมความในมัคคสัจจ์ที่กล่าวนี้ ก็คือให้รักษากรรมบถ ๑๐ นับเป็นองค์สีล ให้มั่นจนเด็ดขาด นับเป็น สมาธิ แล้วใช้ปัญญาพิจารณาสังขาร (รูป-นาม) ให้เห็นทุกข์สัจจ์ เป็นองค์ปัญญา

การปฏิบัติปรมัตถสัจจ์ใช้ปัญญา

พระธรรมตอนที่ ๒ เรียกว่า พระปรมัตถสัจจ์ ได้แก่ พระไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เมื่อได้ใช้สติกำหนดรู้ทุกข์สัจจ์ และได้ปฏิบัติตามมัคคสัจจ์ดังกล่าวแล้วนั้นท่านมีสีลบริสุทธิ์แล้ว ท่านมีความเห็น (ทิฏฐิ) บริสุทธิ์แล้วท่านจงใช้ ปัญญา พิจารณาดูสังขาร (รูป—นาม) ตั้งแต่ เกิดขึ้น (ชาติ) แล้วค่อยๆ เปลี่ยนไปๆ (ชรา) เป็นอนิจจัง คือ

ความไม่เที่ยงของสังขารทั้งหลาย แล้วพิจารณาต่อไป จะเห็นสังขารทั้งหลายถูก พยาธิ เบียดเบียน ให้คร่ำคร่าทรุดโทรมไปนี่คือ ทุกขัง แปลว่า เป็นทุกข์ เพราะไม่ยั่งยืน ไม่คงทนอยู่ได้ ต่อไปพอถึง มรณะ สังขารก็แตกทำลายไป หาชิ้นหาอันมิได้เป็นอนัตตา

การใช้ปัญญาพิจารณาให้เห็นสังขารว่า เกิดแล้ว ตั้งอยู่ชั่วขณะหนึ่ง แล้วก็แตกดับไปตามธรรมดา จนเห็นสรรพสิ่งทั้งหลายในโลกมี เกิด แล้ว ก็ ดับ ดับแล้วก็เกิดอีก เกิดแล้วก็ดับอีก เกิด–ดับ อยู่อย่างนี้เป็น อนิจจังทุกขังอนัตตา ทั้งนั้นดังนี้เรียกว่าเจริญวิปัสสนา เป็นข้อปฏิบัติธรรม ตามทาง พระปรมัตถสัจจ์เป็นขั้นสูงสุด เป็นขั้นหลุดพ้น เอตังพุทธานะ สาสะนัง นี่เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้า ทุกๆ พระองค์

ยอดหรือแก่นพระธรรม

พระธรรม คือ พระไตรลักษณ์ ได้แก่ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา

อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา นี้คือ ธรรมะ หรือธรรมดา

อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา นี้คือ ความจริงที่ไม่มีเปลี่ยนแปลง

อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา นี้คือ ความจริงของโลก (รูป–นาม)

อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ๓ องค์นี้ เมื่อรวมเข้าก็ได้แก่นพระธรรมองค์เดียว คือ อนัตตา

อนัตตา เป็นยอดพระธรรมที่พระพุทธเจ้าทุกๆ พระองค์ทรงสอนให้พวกเรารู้ ให้พวกเราเห็น

อนัตตานี้มีแต่พระพุทธเจ้าเท่านั้น ที่ได้ทรงตรัสรู้

พระอนัตตา คือ พระนิพพาน

คนอย่างไรจึงจะเรียกว่าเป็นคนมีศีลมีธรรม? คนมีศีลมีธรรมคือท่านที่มีเจตนาจะรักษาศีล แล้วรักษาไว้ได้จนเป็นปรกติดังท่านสัปปุรุษทั้งหลายนี้ แต่เมื่อท่านได้สมาทานศีลแล้วหรือท่านได้ปฏิญาณแล้ว ถ้าคนไม่มีจิตต์มั่นในศีลคือไม่มีสมาธิก็ไม่มีประโยชน์อะไรเลย คนมีศีลไม่ใช่เพียงแต่เปล่งวาจาหรือแสดงอาการ เท่านั้น

คนมีศีลมีธรรมต้องเป็นคนมีจิตต์มั่น (สมาธิ) ในศีลเสมอคือ

๑. เป็นผู้ไม่ฆ่าสัตว์ไม่เบียดเบียนสัตว์ เป็นผู้มีโทษะเบาบางและมีเมตตากรุณาเป็นอารมณ์

๒. เป็นผู้ไม่ลักทรัพย์และไม่แสวงหาทรัพย์ในทางทุจจริต เป็นผู้มีความโลภเบาบางมาก ไม่คิดแต่จะได้ฝ่ายเดียว เป็นผู้มีสัมมาอาชีวะคือหาเลี้ยงชีพในทางที่ชอบธรรม

๓. เป็นผู้ไม่มักมากในกาม ชาย—หญิงเมื่อได้เป็นคู่ครองกันแล้วต่างก็มีธรรมคือไม่นอกใจกัน ถ้าเป็นชายโสดก็ไม่ทำชู้กับบุตรภรรยาของท่าน ถ้าเป็นหญิงสาวก็พยายามรักษาพรหมจารีไว้

๔. เป็นคนไม่พูดเท็จ เพราะมีธรรมคือเป็นคนมีความสัตย์

๕. เป็นคนไม่กินสุราและเมรัย เพราะมีธรรมคือมี สติสัมปชัญญะอยู่เสมอ ท่านพวกที่ ๓, ๔, ๕ นี้เป็นผู้มีโมหะเบาบางมาก ผู้มีเจตนาละชั่วประพฤติดี ดังกล่าวนี้ เรียกว่าเป็นคนมีศีลมีธรรม

เท่าที่บรรยายมานี้ ก็เพื่อแสดงว่าผู้ที่จะมีศีลก็ต้องมีสมาธิด้วย และศีลกับสมาธินี้เป็นปัจจัยให้เกิด ธรรม ขึ้นเป็นคู่กันเพื่อให้ศีลบริสุทธิ์ยิ่งๆ ขึ้น

ศีล จะตั้งอยู่ได้หรือจะบริสุทธิ์ได้ต้องอาศัยสมาธิ เพราะฉะนั้น ศีลสมาธิ จึงเป็นปัจจัยแห่งกันและกัน

ศีล เป็นข้อปฏิบัติที่จะขจัด โลภะ โทสะ โมหะ ให้เบาบางดังกล่าวแล้ว ท่านที่มีศีลและมีธรรมนั้นแหละ เป็นผู้ที่ได้ชำระจิตต์วิญญาณของท่านให้พ้นโทษพ้นทุกข์ไปแล้ว

ศีล ไม่เป็นเครื่องขัดขวางแก่กิจการใดๆ เลย ถ้าท่านเป็นพ่อค้าก็อย่าปนอย่าปลอมอย่าโกงด้วยเครื่องชั่งตวงวัด ถ้าเป็นชาวนาชาวสวน ก็ควรให้ความปลอดภัยแก่สัตว์ในนาในสวนทุกๆ วันพระหรือวันเกิดหรือวันใดๆ ก็ได้ ถ้าเป็นข้าราชการก็พยายามทำการงานในหน้าที่ ให้เต็มความสามารถและตรงต่อเวลา ถ้าเป็นกรรมกรหรือนายจ้างก็อย่าเอารัดเอาเปรียบกันทำตามสัญญาที่ได้ตกลงกันไว้ ศีลและธรรมของท่านจะไม่ชอกช้ำหรือด่างพร้อยเลย เมื่อท่านทำอะไร ? ไปที่ไหน? ให้มีจิตต์มั่นอยู่ที่ศีลอย่างเผลอ ? อย่าลืมศีล! นั่นแหละคือจิตต์เป็นสมาธิศีลท่านจะบริสุทธิ์เสมอ

อานิสงส์ของศีล

เมื่อท่านได้รักษาศีลจน กาย วาจา ใจเป็นสุจริตแล้ว นับว่าท่านได้เอาร่างกายและชีวิตของท่านบูชาพระพุทธเจ้าทุกๆ พระองค์ ทั้งอดีต ปัจ-จุบัน และอนาคต แล้วท่านเป็นผู้ทรงไตรปิฎกไว้ได้แล้ว ท่านได้ปฏิบัติตามพระธรรมครบทั้ง ๘๔๐๐๐ พระธรรมขันธ์แล้ว ท่านถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งแล้ว ท่านได้บำรุงพระพุทธศาสนาให้ถาวรแล้ว ท่านไม่เป็นคนทำกรรมที่เบียดเบียนตนและเบียดเบียนคนอื่นแล้ว ท่านเกิดมาไม่เสียชาติแล้วประตูอบายจะปิดไม่รับท่านแล้ว

สีเลนะสุคะติงยันติ ท่านได้เสวยสวรรค์สมบัติแล้ว
สีเลนะโภคะสัมปทา ท่านได้เสวยมนุษย์สมบัติแล้ว
สีเลนะนิพพุติงยันติ ท่านได้เสวยนิพพานสมบัติแล้ว
ตัสมาสีลังวิโสธะเย เพราะฉะนั้น (ท่าน) จงชำระสีลให้บริสุทธิ์เถิด ฯ

ดังนี้จึงว่า อย่าเลย! อย่าละ! อย่าข้าม! ศีลไปเสีย

ข้าแต่ท่านสัปปุรุษทั้งหลาย เรายังเป็นปุถุชนจิตต์ใจเต็มไปด้วย โลภ โกรธ หลง ดุจบอระเพ็ดเต็มไปด้วยรสขมเพราะฉะนั้นในวันหนึ่งๆ จงเอา สีล เป็นน้ำเชื่อมเชื่อมบอระเพ็ด คือกาย วาจา ให้ความขม คือ ทุจจริตค่อย ๆ หมดไปจนให้เป็นบอระเพ็ดแช่อิ่ม

เมื่อเชื่อม กาย วาจา ด้วยสีล แล้ว เอาภาวนาคือการเจริญอานาปาณสติ (ลมหายใจ) เป็นเครื่องกรองจิตต์พวกเราถูกกระทบกระเทือนด้วย โลภ โกรธ หลง เหมือนน้ำที่มีตะกอนถูกกระทบกระเทือนอยู่ตลอดเวลา น้ำไม่อาจจะใสได้ทางพระพุทธศาสนาท่านให้เจริญภาวนาคือให้ยกจิตต์ไปตั้งอยู่ที่กรรมฐาน คือที่ลมหายใจเข้าออก (อานาปาณสติ) ให้มีสติกำหนดรู้อยู่ทุกขณะ อย่าให้จิตต์ฟุ้งซ่านไปคิดอื่น หัดรั้งจิตต์ให้แน่วแน่อยู่ที่ลมหายใจ (เป็นสมาธิ) นับว่าท่านได้ทำมหากุศลอันวิเศษแล้ว เหมือนยกเอาแก้วน้ำไปตั้งไว้ในที่ไม่กระเทือน ตะกอนก็จะจมลงไปนอนนิ่งอยู่ที่ก้นแก้ว น้ำก็จะมีเวลาใสได้ฉะนั้น เอตังพุทธานะสาสะนัง นี่แหละคือ คำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ดังนี้แลฯ

เชิญอ่าน เรื่องไม่กินเนื้อสัตว์

ของคุณพระโสภณเพชรรัตน์ (ก. โสภโณดร) ได้พิมพ์แจกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๒ ข้าพเจ้าเห็นว่าเข้าอยู่ใน สีล สมาธิ ปัญญาของพระพุทธศาสนา จึงขออนุญาตพิมพ์อีก ท่านก็ยินดีอนุญาต

เด็กบ้าน

สมาคมสงเคราะห์สัตว์

ชื่อนี้เป็นชื่อของสมาคมที่ท่านผู้มีใจเมตตากรุณา คณะหนึ่งได้ตั้งขึ้นมาหลายปีแล้ว เมื่อข้าพเจ้าได้ยินชื่อนี้ที่ไร ให้รู้สึกจับอกจับใจไม่รู้หายเลย เป็นเหตุให้ข้าพเจ้าเกิดความคิดได้ว่า

คนเราทุก ๆ คนย่อมรักชีวิต อยากให้มีชีวิตยืนยาวต่อไปได้นานๆ ไม่มีใครอยากตายเลย นอกจากจะเกิดเป็นบ้าบางจำพวกขึ้น

การป้องกันชีวิต

๑. รัฐบาลได้จัดสร้างโรงพยาบาล ให้มีนักเรียน ๆ วิชาแพทย์ นางพยาบาล และการอนามัย ก็เพื่อจะให้ช่วยแนะนำการป้องกันโรคป่วยเจ็บ และรักษาพยาบาลผู้เจ็บป่วยทนทุกข์เวทนาอยู่นั้นให้รอดพ้นจากความตาย

๒. ผู้ที่เจ็บป่วยทนทุกขเวทนาอย่างแสนสาหัส ไม่มีเงินพอจะรักษาพยาบาล และซื้ออาหารกิน เที่ยวขอทานเขากิน ได้กินบ้างไม่ได้กินบ้าง ก็ยังสู้ทนทรมานการรับทุกข์นั้นอยู่ก็เพราะไม่อยากตาย อยากให้มีชีวิตอยู่ต่อไป ที่ท่านผู้มีทรัพย์อยู่บ้างก็พยายามวิ่งเต้นหาหมอที่ดีที่เก่งมารักษาพยาบาล แม้หมอที่มีวิชาสามารถเห็นว่าไม่มีทางที่จะหายได้ ก็ยังพยายามแก้ไขกันแม้แต่ให้อยู่ได้อีกสักชั่วโมงสองชั่วโมง ก็ยังแก้ไขกันไว้ก็เพื่อจะให้มีชีวิตยืดยาวต่อไป

๓. กฎหมายทุกประเทศทั่วโลก ห้ามการฆ่าฟันเอาชีวิตกันแม้รัฐบาลมีอำนาจลงโทษฆ่าคนได้ ถ้าไม่มีความผิดที่ร้ายเหลือเกินแล้ว ก็ยังไม่ลงโทษประหารชีวิต และบางประเทศถึงแม้จะมีความผิดร้ายแรงเพียงไร ก็ไม่มีการประหารชีวิตมนุษย์และก็มีอีกหลายประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนาสอนให้ละเว้นการฆ่า แม้แต่สัตว์ที่เล็กที่สุดก็ให้ละเว้นแต่กฎหมายของประเทศเหล่านั้น ที่ยังมีการฆ่าการประหารชีวิตอยู่ ก็เพื่อป้องกันไม่ให้ฆ่าฟันเอาชีวิตกัน แต่ไม่ช้าคงจะต้องเลิกสักวันหนึ่ง

๔. เช่นกับผู้ที่มีทรัพย์นับแสน ๆ เมื่อต้องโทษประหารชีวิตก็ยังพยายามให้พวกพ้องวิ่งเต้นหาทางช่วยเหลือ ให้รอดพ้นจากการประหารชีวิต แม้จะต้องเสียเงินสักกี่แสนก็ยอมเสียให้ได้ก็เพราะต้องการให้มีชีวิตยืดยาวต่อไป

๕. เช่นกับเราไปพบสัตว์ร้ายต่าง ๆ มีงูพิษเป็นต้น โดยมากคนพยายามไล่ตีฆ่าให้ตาย เพราะกลัวมันจะไปกัดเด็กเล็กผู้คนเข้า นี่ก็เพื่อป้องกันชีวิตของหมู่คณะของตน

เพราะฉะนั้นสัตว์ทั้งหลายที่มีชีวิต ก็ย่อมรักชีวิตอิสสระภาพอยากให้มีชีวิตยืนยาวต่อไปเหมือนกัน แต่สัตว์นั้นมีความรู้น้อยและโง่จึงไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงหนีภัยได้ คนเรามีความรู้ความคิดฉลาดกว่าสัตว์ จึงล่อลวงจับมากักขังเลี้ยงไว้เพื่อให้อ้วนให้โต แล้วก็ฆ่ากินเลือดเนื้อเป็นอาหารบำรุงร่างกายและชีวิต ถือเอาว่าเป็นธรรมดาโลก เพราะคนเราฉลาดกว่าและมีอำนาจเหนือสัตว์เหล่านั้น

คนเราแม้แต่เพียงถูกหลอกลวงให้เสียทรัพย์ ยังไม่ต้องถึงชีวิตก็ยังร้องแรกแหกกะเฌอให้ช่วยกันจับกุมมาลงโทษลงโพย

นี่มันเป็นสัตว์ สัตว์มันโง่กว่าเราและไม่มีอำนาจ ที่จะต่อสู้หลีกเลี่ยงเราไปได้ทั้งไม่ได้รบกวนให้เราได้รับความเดือดร้อนรำคาญเลย เช่นนี้ เราจะไม่ให้ความกรุณาสงสารบ้างเลยหรือ?

ก็ถ้าจะว่าเราไม่ได้ฆ่าและไม่ได้สั่งให้ฆ่า คำนี้เป็นความจริงแต่ผู้ฆ่านั้นก็ไม่ได้ฆ่าสำหรับตนจะกิน ฆ่าสำหรับขายให้ผู้ซื้อผู้ซื้อก็ซื้อสำหรับผู้กิน เช่นนี้ เราผู้กินจะปฏิเสธไม่เกี่ยวข้องด้วยได้แล้ว ก็ทำไมจะมีคำว่า บาปอยู่กับผู้ทำ กรรมอยู่กับผู้กิน คำนี้มาจากไหน? ก็คงมาจากการกระทำสำหรับผู้กินนั่นเอง ถ้าจะว่าถึงเราไม่กินก็ยังมีผู้ทำ ที่มีผู้ทำก็เพราะยังมีผู้กิน ถ้าทุก ๆ คนไม่กิน ก็คงไม่มีคนทำ เช่นกับในหมู่พวกแขกไม่มีคนฆ่าหมูขาย ก็เพราะแขกไม่กินหมู จึงไม่มีคนฆ่าคนทำ หมาทำไมไม่มีคนฆ่าขาย ก็เพราะไม่มีคนกินจึงไม่มีคนทำ

คนเรานิยมชอบกินเนื้อ หมู เป็ด ไก่ กุ้ง ปลา โค กระบือ พูดถึงโคกระบือแล้วยิ่งซ้ำร้ายใหญ่ น่าสงสารที่สุด! น่าเวทนาที่สุด! น่าหาทางช่วยเหลือที่สุด เพราะว่าเมื่อมันยังหนุ่มยังแน่นมีกำลังวังชา เราก็ได้ใช้แรงมันลากเข็นเกวียนและไถนาเป็นต้น ครั้นเมื่อมันแก่เฒ่าหมดกำลังวังชาทำการงานให้เราไม่ไหวแล้ว กลับถูกเราประหารชีวิตเพื่อกินเลือดเนื้อเป็นอาหารบำรุงร่างกายและชีวิตเรา ดูมนุษย์ช่างมีใจอำมะหิตโหดร้ายทารุณ อย่างน่าสยดสยองเสียเหลือเกิน

ที่คนเราเมื่อยังหนุ่มแน่นมีกำลังวังชา ก็รับเข้าทำราชการงานเมือง พอแก่เฒ่าลงแล้ว ก็ยังได้รับเบี้ยบำเหน็ดบำนาญเลี้ยงชีพตลอดชีวิต โดย

ไม่ต้องทำการงาน กินแป๊ะเจี๊ยะส่วนโคกระบือ ลิตรงกันข้าม กลับถูกคนประหารชีวิตกินเลือดเนื้อส่งไป

นี่แหละ! มนุษย์ที่เรียกว่า สัตว์ประเสริฐ คือมีสติปัญญามีความรู้จักผิดรู้จักชอบ

นี่มันเป็นสัตว์ สัตว์ที่โง่และไม่มีอำนาจ พูดภาษามนุษย์ไม่ได้ ถ้ามันพูดได้มันคงพูดว่า ข้าพเจ้าไม่มีทางใด ๆ เลยที่จะต่อสู้และหลีกเลี่ยงท่านได้ มีอยู่ทางเดียวคือ ขอความกรุณา! ขอความกรุณา! โดยไม่มีความผิดเช่นนี้

ถ้าจะเปรียบว่าเราถูกผู้มีอำนาจเหนือเรา ลงโทษประหารชีวิตโดยไม่มีความผิด และไม่ยอมให้โอกาสแสดงความจริงแก้ตัวด้วย เช่นนี้ ใจเราจะรู้สึกอย่างไรบ้าง อย่าต้องประหารชีวิตเลย แม้แต่เพียงต้องตำหนิติโทษเท่านั้น เราจะรู้สึกเสียอกเสียใจ แค้นอำนาจที่ไม่เป็นธรรมนี้สักเพียงไร

เพราะฉะนั้น เมื่อเวลายังไม่สู้จำเป็นแล้ว เราควรให้ความเมตตากรุณา ผ่อนผันช่วยเหลือให้สัตว์นั้นได้รอดพ้นจากอำนาจ ที่โหดร้ายทารุณอันอยุติธรรม ซึ่งมันไม่มีความผิด และไม่มีทางที่จะต่อสู้หลีกเลี่ยงได้บ้าง

ถ้าเช่นนั้นเรามิไม่ต้องกินเนื้อสัตว์หรือ? ถ้าจะไม่กินเสียเลยก็จะผิดธรรมดาที่มนุษย์โดยมากในโลกเขานิยม และทางวิชาแพทย์ก็แนะนำว่าต้องกินบ้าง ถ้าไม่กินเสียเลยจะเกิดโรคต่าง ๆ มีร่างกายไม่แข็งแรง ทำการงานไม่ได้เป็นต้น และแพทย์บางคณะ ก็แนะนำว่ากินผักต่าง ๆ ก็มีประโยชน์เหมือนกัน และก็กรรมของสัตว์โลกอีกอย่างหนึ่งที่สัตว์ ใหญ่กินสัตว์เล็ก อำนาจน้อยแพ้อำนาจมาก

เมื่อเช่นนี้ก็ยังมีแต่ทางเดียว คือทางผ่อนผันให้บ้าง เมื่อเวลายังไม่มีความจำเป็น การผ่อนผันช่วยเหลือสัตว์ที่มีมาแล้วคือ

๑. รัฐบาลออกกฎหมายห้ามไม่ให้ฆ่าสัตว์บางชนิด มีโคกระบือเป็นต้นเมื่อไม่จำเป็น ถ้าผู้ใดขืนฆ่าผู้นั้นต้องมีโทษ ถ้ามีความจำเป็นจะต้องฆ่าก็ให้ขออนุญาตต่อเจ้าพนักงาน เมื่อได้รับอนุญาตแล้วจึงฆ่าจึงทำได้

๒. กฎหมายห้ามทรมานสัตว์ก็เพื่อไม่ให้สัตว์ได้รับความเดือดร้อน

๓. สมาคมสงเคราะห์สัตว์ ทำการรักษาพยาบาลสัตว์ที่เจ็บป่วยทนทุกข์เวทนาอยู่นั้น

ยังมีอีกทางหนึ่งคือ พวกเราที่มีใจเป็นบุญเป็นกุศลอยู่บ้างควรช่วยกันคิด ช่วยกันสร้างให้เป็นอนุสาวรีย์ไว้เป็นที่ระลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระพุทธเจ้าอีกสักอย่างหนึ่ง

อนุสาวรีย์ที่ได้สร้างทำกันแต่โบราณมาจนบัดนี้คือ สร้างพระพุทธรูป โบสถ์ วิหาร ศาลา เจดีย์ วัดวาอารามเป็นต้น มีมากมายทั่วไปทุกหนทุกแห่ง สิ่งทั้งหลายนี้ก็สร้างก็ทำไว้เป็นที่ระลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระพุทธเจ้าทั้งนั้น

"อนุสาวรีย์" อีกอย่างหนึ่งนั้นคือ พวกเราทุก ๆ คนที่มีใจเป็นบุญเป็นกุศลและความกตัญญู ระลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระพุทธเจ้า แล้วก็สร้างก็ทำกันได้ทุก ๆ คน อนุสาวรีย์นี้จะเห็นไม่ได้ด้วยตา แต่จะรู้สึกได้ด้วยใจ ไม่เหมือนอนุสาวรีย์อื่น ๆ จะสร้างจะทำต้องมีเงินจึงจะสร้างจะทำได้

"อนุสาวรีย์" นี้จะสร้างได้โดยไม่ต้องมีเงินมีทอง สร้างได้ด้วย "ใจที่มั่นคง" ต่อสิ่งที่ดีที่ชอบคือให้ความ "เมตตากรุณาต่อชีวิตว์

การสร้างบุญสร้างกุศลและสิ่งที่ดีที่ชอบที่มีประโยชน์ ไม่ใช่ของง่ายเลย เป็นของอยากนักยากหนา ไม่ใช่เห็นดีเห็นชอบอยากจะทำกันได้ทุก ๆ คน ย่อมจะเป็นไปไม่ได้ บางคนจึงจะทำได้ บางคนก็ทำไม่ได้

ถ้าทุกคนเห็นดีเห็นชอบและอยากจะทำก็ทำได้แล้ว โลกก็คงจะไม่เป็นโลกนี้อยู่ได้ เพราะไม่มีใครอยากทำชั่ว ถ้าไม่มีความจำเป็นแล้วก็อยากจะทำแต่ดีที่ชอบด้วยกันทุกคน

โลกนี้เต็มไปด้วย "ดีกับชั่ว" เที่ยวแซกแซงปะปนอยู่ในหมู่คนทั่วไปทุกหนทุกแห่ง การทำบุญโดยมากมักจะต้องทำบาปก่อน ต้องมีส่วนได้พร่าเอาชีวิตสัตว์ไม่โดยตรงก็โดยอ้อมเป็นเหยื่อไปล่อบุญ แล้วจะได้แต่บุญอย่างเดียวละหรือ?

อนุสาวรีย์ที่เราปลงใจจะสร้างเพื่อระลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณพระ—พุทธเจ้านั้น จะได้ผลทันตาเห็นถึง ๓ ประการคือ

๑. ได้บุญกุศลคือเราจะรู้สึกในใจ เต็ม ไปด้วยความอิมเอิบปีติยินดีว่าเราได้ช่วยชีวิตว์สัตว์ ที่กำลังถูกอำนาจอันโหดร้ายทารุณจะประหารชีวิตอยู่นั้นให้รอดพ้นไปได้

๒. เราได้ชื่อว่า เราเป็นผู้มีใจกรุณาเมตตาต่อชีวิตสัตว์

๓. เราได้ทรัพย์ในการที่ได้ประหยัดทรัพย์ เพราะการทำบุญกุศลช่วยชีวิตสัตว์

"อนุสาวรีย์" นี้ คือ เชิญท่านเข้าเป็นสมาชิกของ คณะกรุณาสัตว์ ขอได้ตรวจดูข้อบัญญัติและการจะเข้าให้ละเอียดถ่องแท้เสียก่อนสักสองสามวันว่าจะมีอะไรบ้างเป็นที่เสียหายต่อตัวเราและผู้อื่น ถ้าไม่มีอะไรเป็นที่เสียหายต่อเราและผู้อื่นแล้วคงจะมีประโยชน์อยู่บ้าง จึงควรเข้าเป็นสมาชิก

คณะกรุณาสัตว์

ข้อบัญญัติของคณะ

ข้อ ๑. ผู้ที่สมควรจะเป็นสมาชิกได้ คือมนุษย์ทุกชาติทุกภาษา ทุกเพศ ทุกชั้น เป็นสมาชิกได้ไม่จำจัด ผู้ที่จะเป็นสมาชิกของคณะไม่ต้องมีผู้นำผู้รับรอง ไม่ต้องเสียค่าเข้าค่าบำรุง เป็นแต่ต้องปฏิญานในใจตนเองว่า "จะขอเข้าเป็นสมาชิกของคณะกรุณาสัตว์ ยอมปฏิบัติตามข้อบัญญัติทุกๆข้อ" และยอมเป็นสมาชิก ๑ ปีหรือกี่ปี หรือตลอดชีวิต(แต่อย่างน้อยต้องเป็น ๑ ปี) จึงจะได้เห็นทั้งผลทั้ง ๓ ประการ

ข้อ ๒ ถึงวันพระทุกๆวันพระซึ่งเป็นวันที่ระลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระพุทธเจ้า สมาชิกทุกๆคนต้องงดเว้น "ไม่กินเนื้อสัตว์" ทั้งสด, แห้ง,เค็ม, ตลอดทุกสิ่ง ที่ประกอบปรุงขึ้นด้วยเนื้อสัตว์ อุทิศถวายไว้เป็น "อนุสาวรีย์" ที่ระลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระพุทธเจ้า วันหนึ่ง

ข้อ ๓ สมาชิกทุกคน ต้องมีกระปุกหรือกระบอกไม้ไผ่เจาะรูพอสตางค์ลอดลงไปได้ แต่เทออกไม่ได้ เพื่อใส่สตางค์เก็บไว้ และช่วยบอกข่าวชักชวนพวกพ้องให้เข้าเป็นสมาชิกด้วย

"คำอธิบายข้อบัญญัติ"

ตามบัญญัติข้อ ๒ ที่ว่าถึง "วันพระ" จึงงดเว้นไม่กินเนื้อสัตว์ดูประโยชน์ก็จะไม่ได้เท่าไรนัก เพราะว่ามันไม่ตายวันนี้ มันก็ตายพรุ่งนี้

ความเห็นเช่นนี้เป็นความเห็นแต่ผิวๆเผินๆไปแต่ความจริงไม่ใช่เช่นนั้น ความจริงต้องว่า "มันไม่ตาย" เลย

เช่นประมาณว่า ตามปกติสัตว์จะต้องถูกฆ่ากินวันละ ๑,๐๐๐ ชีวิตทุก ๆวัน ในเดือนหนึ่งสัตว์จะต้องถูกฆ่ากินถึง ๓๐,๐๐๐ ชีวิต ในปีหนึ่งรวมถึง ๓๖๐,๐๐๐ ชีวิต

"ถ้ามี" ผู้ที่มีใจเป็นบุญกุศล ให้ความเมตตากรุณาช่วยชีวิตสัตว์อยู่บ้างแล้ว ถึง "วันพระ" ซึ่งเป็นวันที่ระลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระพุทธเจ้า งดเว้นไม่กินเนื้อสัตว์[๑]เป็นอนุสาวรีย์ที่ระลึกถึงพระพุทธเจ้า "ถ้ามีเช่นนี้" การฆ่าสัตว์กินเป็นอาหาร เมื่อถึงวันพระก็ต้องลดน้อยลงเพียงวันพระละ ๑๐๐ ชีวิต ตามปกติฆ่าวันละ ๑,๐๐๐ ถึงวันพระก็ฆ่าเพียง ๙๐๐ ชีวิต สัตว์ถูกฆ่ากินได้ลดน้อยลงทุก ๆวันพระ ได้วันพระละ ๑๐๐ ชีวิต เดือนหนึ่ง ๔ วันพระสัตว์ได้รอดชีวิตไม่ถูกฆ่ากินถึงเดือนละ ๔๐๐ ชีวิต ในปีหนึ่งสัตว์ได้รอดพ้นจากถูกฆ่ากินถึง ๔,๘๐๐ ชีวิต เช่นนี้น่าปลื้มใจไหม?ที่เราไม่ได้เบียดเบียนชีวิตเขา

ตามบัญญัติข้อ ๓ ที่ว่าต้องมีหม้อกระปุกหรือที่เก็บสตางค์นั้น สมมุติว่าครอบครัวเล็ก ๆมี ๒ คนผัวเมีย เมื่อก่อนเป็นสมาชิกของคณะกรุณาสัตว์ จ่ายกับข้าวต้องซื้อหมู หรือเนื้อ หรือปลา และกุ้งของสดคราวรวมทั้งอื่น ๆวันละ ๓๐ สตางค์ (ค่ากับข้าวที่กล่าวนี้กล่าวเมื่อเมื่อก่อนสมัย พ.ศ. ๒๔๗๒) เมื่อเข้าเป็นสมาชิกของคณะคืองดเว้นไม่กินเนื้อสัตว์ในวันพระคงจ่ายถั่ว งา ผัก และ เต้าหู้ เต้าเจียว ฯ คงเหลือค่าเนื้อในวันพระ ๑๕ สตางค์ ให้เก็บใส่หม้อกระปุกไว้เดือนหนึ่ง ๔ วันพระ รวมสตางค์ที่เหลือเก็บไว้ได้ถึงเดือนละ ๖๐ สตางค์ ปีหนึ่งเก็บไว้ได้ ๗๒๐ สตางค์

---

๑ ปัจจุบันนี้รัฐบาลห้ามไม่ให้ฆ่าวัวกับหมูในวันพระแล้ว แต่เรื่องนี้ได้เขียนไว้ก่อน และท่านของดเว้นสัตว์ทุกชนิด(ให้รักษาศีลเคร่งขึ้น)

เงิน ๗๒๐ สตางค์นี้ เป็นเงินที่เราตั้งอกตั้งใจทำบุญกุศลจึงให้ผลทันตาเห็น ให้เราได้มีเงินช่วยรัฐบาลคือเสียค่ารัชชูปการ(สมัยนั้นชายทุกคนที่ลุนิติภาวะแล้วต้องเสียเงินรัชชูปการทุกคน) ก็พอจะเรียกว่าเป็นพลเมืองดีได้ ถ้าครอบครัวใหญ่ๆจ่ายวันละ ๒ บาท ถึงวันพระคงจ่ายเพียงวันละ ๑ บาทคงเหลืออีก ๑ บาท เดือนหนึ่งคงเหลือ ๔ บาท ปีหนึ่งคงเหลือ ๔๘ บาท หรือมากกว่านั้น เงินที่เหลือด้วยความเมตตากรุณาช่วยชีวิตสัตว์นี้ เท่ากับเราได้เช็ดขัดชำระล้างจิตต์ให้บริสุทธิ์ผ่องใส ดั่งแก้วอันหาค่ามิได้ ถ้าจะส่งเข้าบำรุงสมาคมสงเคราะห์สัตว์หรือโรงพยาบาล จะเป็นการให้ความสงเคราะห์ต่อไปอีกชั้นหนึ่ง

เพราะเหตุตามที่กล่าวมาแล้ว ข้าพเจ้าขอเชิญท่านหญิงชายผู้มีใจบุญกุศลทั้งหลายด้วยความเคารพ มีแม่ชีคณะถือศีลเป็นต้นขอเชิญเข้าเป็นสมาชิกของ "คณะกรุณาสัตว์" เพราะว่าในบัญญัติของคณะไม่เป็นที่ขัดขวางต่อทางการถือศีลของท่านเลย กลับเป็นการส่งเสริมให้ศีลของท่านปราศจากมลทินขาวบริสุทธิ์ประดุจแก้วอันหาตำหนิมิได้

อีกประการหนึ่ง สมาชิกของคณะคงจะจดจำ "วันพระ" ซึ่งเป็นวันที่ระลึงถึง พระมหากรุณาธิคุณของพระพุทธเจ้าได้ดีกว่าเมื่อก่อนเป็นสมาชิก และถ้าสมาชิกจำได้แม่นยำว่า "วันนี้เป็นวันพระที่ระลึงถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระพุทธเจ้าและเป็นวันที่เราได้ให้ความเมตตากรุณาช่วยชีวิตสัตว์"

เมื่อความจำของเรามุ่งอยู่เช่นนี้แล้ว ก็คงจะไม่มีความคิดที่จะทำไป "ความชั่วต่างๆ" ในวันนั้น ถ้าเป็นเช่นนี้ได้จริงก็จะเป็นประโยชน์แก่การปกครองได้บ้าง

ความจริงการเขียนเรื่องนี้เขียนตามความคิดความเห็นของเอกชนคนหนึ่ง เพราะฉะนั้นขอท่านที่ได้พบได้เห็นหนังสือนี้ ขอได้โปรดอ่านเอาแต่เหตุผลและใจความเป็นที่ตั้ง และท่านไม่มีความเห็นพ้องวด้ยประการใดๆแล้ว ขอได้โปรดบอกบ่าวแก่พวกพ้องของท่านแลทั่วๆไปด้วย ตามความคิดความเห็นของท่าาก็จะมีประโยชน์เป็นอันมาก

ควรมิควรประการใดแล้วแต่จะโปรด

เรื่องโทษของชการกินสุราและกินเนื้อสัตว์
ของ
ขุนชำนาญขบวนสอน (โพธิ์อุทัยจันทร์)

อันว่า "สุราเมรัย และอาหารที่ประกอบด้วย เนื้อสัตว์ นม เนย ไข่ น้ำมันสัตว์" เป็นข้าศึกแก่พรหมจรรย์ ผู้ปฏิบัติในทางบำเพ็ญสมถะและวิปัสสนากัมมฐาน ควรละเว้นโดยเด็ดขาด เพราะเป็นทางก่อให้เกิดเพลิงกิเลศ คือ โลภะ โทสะ โมหะ เป็นช่องทางให้กิเลสกาม และวัตถุกาม กำเริบประดุจไฟสุมขอน

"สุราเมรัย" เป็นทุกข์โทษมหันต์ ทำลายศีลและธรรมให้เสื่อมถอย ทำลายชีวิตตน บุตรและภรรยาและทรัพย์สมบัติให้ถึงความหายนะ เป็นทางให้พยาธิเบียดเบียนเผาผลาญ ตรงกับพระพุทธภาษิต "สุราเมระยะปาณัญจะ โยนะโรอะนุบุญชะติอิเทวะเมโสโลกัสสมึง มูลังขะนะติอัตตะโนแปลว่า เป็นคนประกอบการดื่มกินสุราและเมรัยด้วย ผู้นั้นชื่อว่าขุดมูลราก คือความเจริญของตนในโลกนี้แน่แท้ๆ เพราะเหตุว่าสุราเมรัยเป็นของมึนเมาทำให้โมหะจริตเข้าครอบงำง่าย หลงระเริงแต่ในกามสุขทำให้จิตต์ใจไม่สงบทำให้ขาดสติสัมปะชัญญะเป็นเหตุให้เกิดความประมาท

บุคคลผู้ปฏิบัติธรรมตามโอวาทของพระพุทธองค์ และเชื่อฟังคำแนะนำของครูอาจารย์ ผู้เชี่ยวชาญในทางพระกัมมฐานพยายามปลดเปลื้องตัณหา และกามราคะความกำหนัดให้พ้นจาก"กามะสุขัลลิกานุโยค" คือไม่ประกอบความเพียรให้ตนเข้าไปพัวพันในกามคุณ (ตามใจตัว) และละเว้นสุราเมรัยและเนื้อสัตว์ นมเนย น้ำมันสัตว์เด็ดขาด โดยพิจารณาเห็นว่าเป็นการเบียดเบียนชีวิตสัตว์แล้ว ย่อมทำให้เกิดกิเลสกามและวัตถุกามเบาบางลง เป็นการง่ายแก่การปฏิธรรม

การละเว้นสุราเมรัยและเนื้อสัตว์ นม เนย น้ำมันสัตว์หรืออาหารที่ปรุงขึ้นจากสัตว์นั้น ไม่เป็นการหาทุกขเวทนาใส่ตนที่เรียก"อัตตะกิละมัตถานุโยค" เพราะมีอาหารอย่างอื่นแทนเช่นถั่วและผักต่าง ๆเป็นต้น ซึ่งนายแพทย์ปริญญา ผู้มีชื่อเสียงได้ชี้แจงว่า ถั่วและผักต่าง ๆสามารถบำรุงเลี้ยงร่างกายให้เจริญและเติบโตได้ผลเป็นอย่างดีเพราะมีธาตุโปรตีน (Protein) น้ำมันถั่วไม่แพ้เนื้อสัตว์ ทั้งไม่ทำให้ร่างกายทรุดโทรมด้วยฯลฯ

โทษของสุราเมรัย
(จากคีหิปฏิบัติ)

สุราเมรัยย่อมให้โทษแก่ผู้เสพ อย่างย่อ ๆมี ๖ อย่างคือ

๑. เป็นเหตุให้เสียทรัพย์โดยไม่จำเป็น และเป็นทางให้เสียการงาน

๒. เป็นเหตุให้เกิดการวิวาท หรือเกิดความรำคาญแก่ครอบครัวและเพื่อนบ้าน

๓. เป็นเหตุให้เกิดโรค

๔. เป็นเหตุให้เสียชื่อเสียง (เป็นนักเลงขี้เมา)

๕. เป็นเหตุให้ประพฤติมารยาตที่น่าอดสู

๖. ท่อนกำลังปัญญา

พิษสุราเมรัย

(จากแถลงการสาธารณสุข)

๑. สุราเมรัย ทำให้ลักษณะของโลหิตในร่างกายเปลี่ยนแปลง

๒. อวัยวะต่าง ๆผิดปกติ ตับจะกลายเป็นเนื้อแข็ง และใหญ่ขึ้น

๓. กล้ามเนื้อหัวใจอ่อน ไตผิดปกติ ปอดเปลี่ยนแปลงทำการไม่ได้เต็มที่

๔. การหายใจสั้นและถี่ขึ้นตามลำดับ ความจำทรุดโทรมสติปัญญาเสื่อม ทำให้หลง ๆลืมๆ

๕. เวลานอนกลางคืนมักฝันร้าย หรือกระสับกระส่ายตลอดรุ่งโดยไม่รู้ตัว ทำให้เบื่ออาหารและอ่อนเพลีย (ถ้าไม่ได้กินเหล้า)

๖. ประสาทอ่อน มักสดุ้งตกใจ และตื่นกลัวง่าย

๗. พิษสุรานี้ เมื่อเริ่มเป็นลิ้นและมือมักสั่น ถ้าหัวใจอ่อนมักเป็นลมบ่อย ๆ ถ้ากำเริบมากขึ้นถึงตาย

๘. ทำให้อายุสั้น

๙. กลายเป็นคนติดเหล้า เป็นผลร้ายแก่บุตรที่เกิดภายหลัง

๑๐. หญิงเมาสุราจนเสียกิริยา เป็นที่อัปยศ

(อุบัติเหตุประจำวัน เพราะสุราเมรัย 99%)

เรื่อง

พระธรรมคืออะไร? ฯลฯ

ของ หลวงธรรมสารประศาสน์

นะโมพุทธายะ

ความนอบน้อม (ของข้าจงมี) แด่พระพุทธเจ้าทั้งหลาย

ภาคปริยัติ

ธัมมังสะระณัง คัจฉามิข้าถึงพระธรรมเป็นที่พึ่งพระธรรมคืออะไร ? อยู่ที่ไหน? จะถึงทำไม? เป็นที่พึ่งได้อย่างไร? ปัญหา ๓ ข้อนี้จะมีท่านผู้ใดคิดบ้างหรือไม่ก็ไม่ทราบ ข้าพเจ้าก็ไม่เคยคิดเหมือนกัน ถึงเวลาก็สวดว่า สวากขาโตภะคะวะตาธัมโม พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้ว! บางแห่งว่า พระธรรมคือคำสอน หรือ พระธรรมคือศาสนาอันพระผู้มีพระภาคแสดงไว้ดีแล้ว ! ในคำนมัสการคุณานุคุณว่า ธรรมะคือคุณากร ฯ ดังนี้เป็นต้น ถ้าฟังเผลอ ๆ ดูเหมือนว่ารู้จักพระธรรมแล้ว บางแห่งแปล พระธรรมว่า ความดีที่ทรงผู้ปฏิบัติไม่ให้ตกไปในที่ชั่ว! และแปลว่า ทรงไว้ ! และยังแปลได้อีกหลายอย่างและถือว่าเป็น พระธรรม !

แท้จริงคำที่กล่าวหรือคำที่สวดนั้น ท่านก็บอกไว้ชัดๆ ว่า ธรรมคุณ! คือเป็นคำแสดงคุณของพระธรรม ไม่ใช่องค์พระธรรม! บางท่านเอาหนังสือใบลานที่พระเทศน์ หรือหนังสือพระไตรปิฎกที่พิมพ์ขายเป็นพระธรรม! ก็มี

ปัญหาข้อ ๑

พระธรรมคืออะไร ?

ข้าแต่ท่านทั้งหลาย หนังสือหรือคำสวดที่ว่านั้นคงไม่ใช่ พระธรรมแน่ ถ้าจะเป็นพระธรรมก็เป็นพระธรรมที่สมมุติ เพราะบาลีว่า สัพเพ ธัมมาอนัตตา ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตาคือไม่มีตัว! สิ่งที่ไม่มีตัว คือที่ว่างเปล่าย่อมมีอยู่ทั่วไป เรียกว่าอากาศธาตุ แม้ในชิ้นเนื้อหรือในแท่งเหล็กก็ยังมีที่ว่าง ด้วยความจริงนี้เอง ไม่ว่าอะไรท่านว่าเป็น พระธรรม! ไปหมด ดี! ก็ว่า ธรรม! ไม่ดี! ก็ว่า ธรรม! ไม่ดีไม่ชั่ว! ก็ว่า ธรรม! ดังบาลีว่า กุสะลาธัมมา กุศลก็ว่า ธรรม! อกุสะลาธัมมา อกุศลก็ว่า ธรรม! อพยากะตาธัมมา ไม่ใช่กุศล–อกุศล ก็ว่า ธรรม! ถ้าใช้กับสิ่งที่มีชีวิต สิ่งที่มีตัว มีรูป เช่นต้นไม้เรียกว่า "ธรรมชาติ" ถ้าใช้กับคนหรือสัตว์มักเรียกว่า "ธรรมดา"

คำว่า ธรรมชาติ! ก็คือ ธรรม + ชาติ (ตัวจริงธัมมะ + ชาตะ) นั้นเอง ธรรมดา! ก็เหมือนกันคือ ธรรม+ดา (บาลี ธัมมะ+ตา) ก็เป็นธรรมดาไป

เพราะฉะนั้นคำว่า "ธรรม" เป็นคำเรียกชื่อสิ่งทั้งหลายทั่วไป ถ้าจะแปลคำว่า "ธรรม" ตามศัพท์ก็แปลได้มากมายหลายอย่างดังที่กล่าวแล้ว แต่ในที่นี้จะขอแปลเอาความ! จะผิดถูกอย่างไร ขอท่านวินิจฉัยเอาเอง ดังต่อไปนี้

พระธรรมคืออะไร ? แปลเอาความว่า

พระธรรมคือความจริง! แต่ไม่ใช่ความจริงที่ สมมุติหรือบัญญัติขึ้น เป็นความจริงอย่างปรมัตถสัจจ์

พระธรรมคือความจริง! เป็นความจริงที่ไม่มีใครเสกสรรปั้นขึ้น ความจริงนั้นเองตั้งขึ้น (สภาวะ)

พระธรรมคือความจริง! เป็นความจริงที่ไม่มีเสื่อมไม่มีสูญ และไม่มีเปลี่ยนแปลงด้วยเหตุและการใด ๆ ทั้งสิ้นแม้แต่โลกจะสลายไปพระธรรมคือความจริง! ก็ยังคงมีอยู่เสมอ เป็นอมตะ !!

พระธรรมคือความจริง! เป็นความจริงอันประเสริฐที่สุด! บริสุทธิ์ที่สุด! เด็ดขาดที่สุด! และแน่นอนที่สุด !

ที่กล่าวมานี้ก็รู้แต่ว่า "พระธรรมคือความจริง" เท่านั้น ยังไม่รู้ว่าความจริงคือพระธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้นั้นคืออะไร? จะได้บรรยายให้ทราบดังต่อไปนี้

พระธรรมคือความจริง. ที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้นั้นมีอยู่ ๓ อย่าง เป็นของเกิดกับดับพร้อมกัน ดังนี้คือ

๑. ความไม่เที่ยง! สิ่งทั้งหลายในโลกเกิดขึ้น (ชาติ) เพราะกรรม คือการกระทำ แล้วสิ่งนั้น ๆ จะค่อย ๆ แก่! ค่อย ๆ เก่า! เปลี่ยนจากรูปเดิมไปด้วย ชรา! ทุก ๆ วินาทีไม่มีหยุดเลย ตามธรรมชาติของสิ่งที่เกิดขึ้น ไม่ว่าคนหรือสัตว์หรือวัตถุ

ที่ ชรา! ทำให้สิ่งทั้งหลายเปลี่ยนแปลกไปนี้ เรียกว่า "อนิจจัง" แปลว่า ไม่เที่ยง!

เพราะอะไรสิ่งทั้งหลายจึงไม่เที่ยง? เพราะสิ่งทั้งหลายนั้น ๆ เป็นธาตุประสม เรียกว่า "สังขาร" มันจึงไม่เที่ยง!นี่เป็น พระธรรมคือความจริง! ที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้อย่างที่ ๑. แล้วความจริงอย่างที่ ๒ ก็เกิดตามมาด้วยคือ

๒. การเสื่อมโทรม! เมื่อสิ่งทั้งหลายได้ถูกเปลี่ยนแปลงด้วย ชรา! แล้ว ในขณะเดียวกันนั้นก็มีการเสื่อมโทรมไปด้วย คือมันจะค่อย ๆ ทรุดโทรมไป! ทรุดโทรมไปเสื่อมคุณภาพลงทุกที ๆ ด้วย พยาธิ! คือโรคต่าง ๆ

ที่ พยาธิ! ทำสิ่งทั้งหลายให้ทรุดโทรม และให้เสื่อมคุณภาพไปนั้น เรียกว่า "ทุกขัง" แปลว่า เสื่อมโทรม! หรือเป็นทุกข์! นี่เป็น พระธรรมคือความจริง! ที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ อย่างที่ ๒ แล้วสิ่งทั้งหลายนั้น ๆ ก็มี พระธรรมคือความจริง. อย่างที่ ๓ เกิดขึ้นคือ

๓. การแตกดับ (ตาย)! เมื่อสิ่งทั้งหลายได้ถูกเปลี่ยนแปลงด้วย ชรา! แล้ว ซ้ำถูกพยาธิ! ทำให้ทรุดโทรมลงอีก พอหมดอายุก็แตกดับด้วย มรณะ!! สิ่งทั้งหลายเหล่านั้นก็แตกกระจายละลายเป็นธาตุต่าง ๆ รูปร่างหรือตัวตนก็หายไป เรียกว่า "อนัตตา" แปลว่า ไม่มีตัว! นี่เป็น พระธรรมคือความจริง! ที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ อย่างที่ ๓.

ที่กล่าวมานี้ก็คือทุกขอริยสัจจ์! นั้นเอง แต่ในทุกขอริยสัจจ์นั้น มีลักษณะ ๓ ลักษณะคือ ๑.อนิจจลักษณะ (ความไม่เที่ยง) ๒. ทุกข ลักษณะ (การเสื่อมโทรม) ๓. อนัตตลักษณะ (การแตกดับหรือไม่มีตัว) ท่านเรียกว่า "พระไตรลักษณ์"

ลักษณะ ๓ อย่างนี้ ไม่อยู่ในอำนาจใคร ใครจะเปลี่ยนแปลง ใครจะแก้ไข ใครจะหนักหน่วง ใครจะรีบเร่งอย่างไรไม่ได้ทั้งนั้น ใครๆ และอะไร ๆ ก็ต้องตกอยู่ในอำนาจ ๓ ลักษณะนี้ทั้งนั้น

ข้าแต่ท่านนักปริยัติทั้งหลาย ในโลกธาตุจะมีสักกี่แสนโกฏิล้านจักรวาลก็ตาม จะเป็นอดีตหรือปัจจุบันและอนาคตก็ตาม ที่จริงที่สุด! บริสุทธิ์ที่สุด! ประเสริฐที่สุด! และเด็ดขาดที่สุด! ยุติธรรมที่สุด! นอกจาก อนิจจัง (ความไม่เที่ยง) ทุกขัง (การเสื่อม) อนัตตา (ไม่มีตัว) ที่เรียกว่า "พระไตยลักษณ์" จะมีอะไรอีกหรือท่าน! คิดดูให้ดี อย่าเพ่อเชื่อ!

อนิจจัง! ทุกขัง! อนัตตา! นี้แหละคือ ธัมมะ! หรือพระธรรม เรียกว่า พระปรมัตถสัจจ์บ้างพระอริยสัจจ์บ้าง .พระอภิธรรมบ้าง และยังเรียกได้อีกหลายอย่าง แต่ยอดที่สุดก็คือ พระไตรลักษณ์ นี่เอง

พระไตรปิฎกทั้ง ๘๔๐๐๐ พระธรรมขันธ์ได้แก่ พระสูตรพระวินัย พระปรมัตถ์ จุดหมายใจความที่สำคัญที่สุด ก็คือพระไตรลักษณ์ที่กล่าวนี้ หนาท่าน!

ในคัมภีร์พระอภิธรรม ว่าด้วยเรื่องจิตต์ เจตสิก รูปนิพพาน เพื่ออะไร? ก็เพื่อจะให้พวกเรารู้แจ้ง (วิชชา) ซึ่งความจริงของสังขาร (อุปา

ทินนกสังขาร (สังขารที่มีจิตต์ครอง) ว่า กรรม! ได้ปรุงแต่ง จิตต์! ขึ้นด้วย เจตสิก รูป (สี) แต่เจตสิกกับรูปนี้มีธาตุรวมกันอยู่ในนั้น ๕ อย่าง เรียกว่าขันธ์ ๕ แล้วขันธ์ ๕ นี้ก็เป็นไปตามความจริง ๓ อย่างที่กล่าวนั้น และขันธ์ ๕ นี้เมื่อกลั่นกรองเข้าจริงๆ ก็ได้เนื้อคือ รูป, กับ นาม, เท่านั้น แล้วเอารูป—นาม เข้าสกัดอีก ก็จะพบแต่อนิจจัง! ทุกขัง! สกัดอนิจจัง! ทุกขัง! หนักเข้า ก็เป็น อนัตตา! ไปหมด ไม่มีอะไรเลย

แต่ นิพพาน! ท่านว่าเป็นขันธวิมุตติคือ พ้น (ไม่ยึด) ขันธ์ ๕ ไปแล้ว จึงจะเป็น นิพพาน! เพราะฉะนั้นนิพพาน! ก็คือ อนัตตา! นั้นแล

ในพระอภิธรรมท่านสอน ให้รู้!' ขันธ์ ๕ ก็ดี รูปนามก็ดี ต้องเป็นไปตามกฎของพระไตรลักษณ์คือ อนิจจัง! ทุกขัง! ที่สุดเป็นอนัตตา! ดังนี้ทั้งนั้น เมื่อรู้ความจริงแล้วความยึด (อุปาทาน) ในรูป-นาม ก็จะน้อยลง (นิโรธสัจจ์)

ข้าแต่ท่านนักศึกษาทั้งหลาย ธรรมใดๆ ไม่มุ่งให้รู้! ให้เห็น! ความจริง ๓ อย่าง (พระไตรลักษณ์) นี้แล้ว ธรรมนั้นไม่ใช่ทางหลุดพ้น! ไม่ใช่ ธรรม! ของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย

อนัตตา! นี้ มีแต่พระพุทธเจ้ากับพระปัจเจกพุทธเจ้าเท่านั้น ที่ทรงตรัสรู้ (วิชชา) ได้ด้วยพระองค์เอง อนัตตา! ไม่มีในศาสนาใดๆ เลย นักปราชญ์โบราณท่านจึงเรียกพระพุทธศาสนาว่า "พระบวระ" พุทธศาสนา คือเป็นศาสนาที่เลิศที่สุด ตรงที่มี อนัตตา! คือตัวหลุดพ้นนี้แล

พระธรรมคือความจริง! ที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้นั้นคือ อนิจจัง! ทุกขัง! อนัตตา! นี่แหละเรียกว่า สวากขาโตภควตาธัมโม พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้ว! หรือ พระธรรมคำสอยที่พระผู้มีพระภาคแสดงไว้ดีแล้ว! นี่ พระธรรมคือความจริง! นั้นอย่างนี้รวมความว่า

พระธรรมคือความจริงที่ไม่มีเปลี่ยนแปลง

คือ อนัตตา! (ไม่มีตัวตน)!!

อนัตตา คือ พระนิพพาน (นิพฺพานํปรมํสุญฺญํ) !

พระนิพพาน คือ อมตะ (ไม่ตาย) !

อมตะ คือ พระธรรม (อนัตตา) !

ได้กล่าวแล้วว่า พระธรรมเป็นอมตะ! มีอยู่ทั่วไปเสมอ ครั้นเมื่อ ณ วันพุธเพ็ญวิสาขมาส (กลางเดือน๖) พระสิทธัตถะได้ตรัสรู้ พระธรรม! สำเร็จเป็น พระพุทธเจ้า! เกิดขึ้นในโลก ต่อแต่นั้นมาอีก ๒ เดือน พระพุทธเจ้าจึงได้ทรงประกาศ พระธรรม! ให้ปรากฏขึ้นในโลกให้เทวดาและมนุษย์รู้ ท่านโกณฑัญญะฤาษีฟังพระธรรมได้สำเร็จ เป็นพระสงฆ์องค์แรกในโลก. พระธรรม! พระสงฆ์! เกิดปรากฏขึ้นในโลก เมื่อ ณ วันเพ็ญอาสาฬหมาส (กลางเดือน ๘) ก่อน พ.ศ. ๔๕ ปี ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวันเมืองพาราณสี, ทางคณะสงฆ์ไทยได้ประกาศเป็นวันอาสาฬหบูชาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๑ อีกวันหนึ่งเป็นต้นมา

ปัญหาข้อ ๒

พระธรรมอยู่ที่ไหน ?

ได้กล่าวแล้วว่า พระธรรม! ไม่มีตัว เป็นนามธรรมคือมีแต่ชื่อแต่เป็นของมีจริง ๆ และไม่ใช่ของเร้นลับ แล้วก็มีอยู่ทั่วไปด้วย มีอยู่ใน

คน มีอยู่ในสัตว์ ในวัตถุ ในแร่ ในธาตุในดิน ในน้ำ ในลม ในไฟ และก็มีอยู่ในท่านผู้อ่านและท่านผู้ฟังแล้ว (ท่านอย่าเพ่อ เอ๊ะ)

ที่ว่า พระธรรมคือความจริง! มีอยู่ในสิ่งทั้งหลายนั้น เป็นเส้นผมบังภูเขา ดูซิท่าน! ในโลกนี้ไม่ว่าคนหรือสัตว์หรือสิ่งใดๆ ทั้งสิ้น เมื่อเกิดขึ้น! (ชาติ) ต้องตกเข้าไปในเพื่องจักรคือ อนิจจัง! (ชรา) ทุกขัง! (พยาธิ) บดขยี้อยู่ทุกๆ วินาทีไม่มีหยุดเลย ช้าบ้าง เร็วบ้าง หนักบ้าง เบาบ้างแล้วแต่กรรม ที่สุดไปจบลงที่จุดมรณะ ! เป็นอนัตตาไป! แต่เป็นอนัตตาเฉพาะสังขารเท่านั้น ส่วนจิตต์! ที่ยังไม่หมด บาป บาป! ก็พาจิตต์ไปสู่พหใหม่ แล้วก็จัดปรุงแต่งจิตต์! ด้วยเจตสิกให้มีรูปเป็นสังขารขึ้นอีก แล้วก็ผลักเข้าไปสู่อนิจจัง! ทุกขัง! อนัตตา! อีก ไม่มีสิ้นไม่มีสุด เพราะยังไม่หมดบาปบาปหรือกรรมนี่แหละที่ทำให้เราไม่รู้ว่า ตัวเราตกอยู่ในทุกขสัจจ์ซึ่งเป็นทุกข์แสนสาหัส

ทุกคน ! ทุกสัตว์! ได้ตกเข้าไปในกงจักร อนิจจัง! ทุงขัง! อนัตตา! มาหลายกัปหลายกัลป์อนันตชาติจนนับไม่ถ้วน ในชาตินี้เวลานี้เราท่านทุกคนก็กำลังตกอยู่ในกงจักรแห่งอนิจจัง! ทุกขัง! คือต้องแก่ ต้องเจ็บไข้ ต้องเศร้าใจ เสียใจแค้นใจ อยากได้อะไรก็ไม่ได้ ต้องตะเกียกตะกาย แย่งกัน ชิงดีกัน เบียดเบียนกัน ที่สุดก็ถึงมรณะ! หายหน้าไปเสวยกรรมในภพต่อไป นี่! คือทุกขสัจจ์ ! ซึ่งทุกคนทุกสัตว์ได้รับประจำอยู่ทุกวี่ทุกวันทีเดียว ท่านจะไปฟังเทศน์ที่ไหน? ท่านจะไปปฏิบัติที่ไหน? พระธรรมคือความจริง! นี้ ท้าท่านอยู่เสมอว่า "เอหิ ปัสสิโก" เชิญท่านมา (อ่าน) ดูซิ! ท่านจงเห็นความจริงเสียซิ! แต่ไม่มีใครนำพา ไพล่ไปนำพาเอาของไม่จริงว่าจริงไปตามๆ กัน จึงว่า พระธรรมคือความจริงมีอยู่ในสิ่งทั้งหลายทั่วไป! ดังนี้แล

เพราะเหตุใด! จึงไม่มีใครรู้ใครเห็นความจริงนี้ด้วยปัญญาอันแท้จริง? เพราะ อวิชชา คือความไม่รู้จักพระธรรมจึงได้ ทะยานอยาก ให้สิ่งทั้งหลายเป็น นิจจัง เป็นสุขัง เป็นอัตตา มัวหลง ผูกแก้กันอยู่ตลอดชีวิตเลยไม่เห็นพระธรรม! หรือบางทีจะเห็นพระไตรลักษณ์เป็นหญ้าปากคอกหรือเห็นเป็นธรรมที่ไม่สำคัญไปละกระมัง จึงไม่นำพาต่อ พระไตรลักษณ์! เหมือนฝูงปลาที่หลงเพลินละเลิงเล่นอยู่แต่ในน้ำ ปลา! แม้เพื่อนกบจะเล่าเรื่องความสุขหรือความสวยงามบนบกให้ฟังว่าที่บนบกมีแสงแดดสว่างจ้า มีลมพัดเย็น ในท้องฟ้ามีอากาศโปร่ง มีก้อนเมฆสีต่าง ๆ ลอยเป็นกลุ่ม ๆ น่าดู เวลากลางคืนดาวกระจายเต็มท้องฟ้า บางคืนพระจันทร์ทรงกลดมีรัศมีสีสวยสด ดูเย็นใจสบายตา ที่พื้นดินมีสนามหญ้ายาวเหยียดมีสระกว้างใหญ่ มีต้นไทรแผ่กิ่งสาขา มีต้นไม้นา ๆ ใบเขียวชะอุ่ม มีภูเขาสูงจดขอบฟ้ามีฝูงนกบินโผผกไปมา น่าดูมากปลาฟังไม่ออก! ปลาฟังไม่รู้เรื่อง! ที่สุดปลาก็ไม่นำพาในเรื่อง บนบก! ที่เพื่อนกบเล่าให้ฟัง นี้ฉันใด? เหมือนเราท่านทั้งหลายที่ไม่รู้ความจริงหลงสีลพัตต์! ว่าเป็นธรรม! ในพระศาสนาไปหมด แท้จริง ทั้งธรรม! ทั้งวินัย! ก็บอกอยู่ชัด ๆ แต่ความอยากสำเร็จ ความอยากเป็นผู้วิเศษ.? ความอยากจะรื้อสัตว์ขนสัตว์ แบบอาจารย์ทั้ง ๖ มัยพุทธกาล ฯลฯ จึงไม่นำพาในเรื่องจะอ่านจะฟัง จะปฏิบัติ, ตามพระไตรลักษณ์! ก็ฉันนั้น บางท่านพอเอ่ยว่า "พระไตรลักษณ์" ก็รับว่า อ๋อ ! แปลว่า รู้แล้ว! แต่ก็รู้ด้วยสัญญาคือจำชื่อได้ พูดได้ สวดได้ พวกบริษัทฟังเพลิน น่าเลื่อมใส แต่หารู้ด้วยปัญญาจนเกิดวิชชาไม่

เมื่อมีโมหะคือความหลงผิด ๆ เข้าครอบงำแล้ว ซ้ำมีความทะยานอยาก! ให้สำเร็จอย่างความคิดผิด ๆ นั้นด้วยอีก ก็เกิดมีความยึด! (อุปทาน) สิ่งที่เป็นอนิจจัง! ว่าเป็นอนิจจัง! ไป เห็นเป็นประโยชน์ (โลภะ) ใหญ่ล้วนแต่โกยเอาบุญไปสวรรค์ไปนิพพานตาม ๆ กัน ที่แท้ก็หลงเอามือเข้าไปซุกหิบโดยไม่รู้ตัว ตั้งหน้าแต่จะค้ากำไรปลื้มเปรมไปตาม ๆ กันไม่มีการสละความโลภเสียเลย จึงหาผู้ที่จะรู้จะเห็น ความจริง! คือพระไตรลักษณ์ ด้วยปัญญาจนเกิดวิชชาหรือญาณได้ยากนัก หนาท่าน!

ขอได้โปรดทราบไว้ ! ขอได้โปรดระลึกไว้ !

จบข้อพระธรรมมีอยู่ทั่วไป

ปัญหาข้อที่ ๓

จะถึงพระธรรมทำไม? และจะถึงได้อย่างไร?

ข้าแต่ท่านสาธุชนทั้งหลาย เป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องถึงพระธรรม ท่านอ่านทราบแล้วว่า พระธรรมคือพระไตรลักษณ์ ได้แก่ อนิจจัง (ความไม่เที่ยง) ทุกขัง (ความเสื่อมโทรม) อนัตตา (ไม่มีตัว) และก็ทราบว่า พระธรรม! มีอยู่ทั่วไป (ตามหนังสือเล่มนี้) และหนังสือเล่มนี้ก็ได้กล่าวว่า ทุกสิ่งทุกอย่างรวมทั้งเราท่านทั้งหลายด้วย ได้ถึง! ได้อยู่! กับพระธรรม! มานานแล้ว และได้ถูก พระธรรม! บดขยี้ให้ย่อยยับแล้วย่อยยับเล่า ตั้งต้นมากี่แสนโกฏิล้านชาติแล้วไม่มีใครรู้ และยังจะถูกพระธรรม! บดขยี้ไปอีกเท่าไร ก็ไม่มีใครรู้เหมือนกัน

ก็เมื่อ พระธรรม! เป็นตัวมหายักษ์อันร้ายกาจ ตั้งหน้าแต่จะคอยบดขยี้สัตว์เล่นเป็นกีฬาอยู่อย่างนี้ พวกเรายังจะปรารถนาถึงพระธรรม! อีกหรือ? คิดดูให้ดี! จะถึงพระธรรม! ไปทำไม?

ข้าแต่ท่านผู้ถึงความเจริญแล้วทั้งหลาย เป็นความจำเป็นอย่างยิ่งนะท่าน! ที่ท่านผู้เจริญแล้วจะต้อง ถึง! จะต้อง ถึง! พระธรรมจริงๆ

ได้กล่าวแล้วข้างต้นว่า กุศล ก็พระธรรม! อกุศลก็พระธรรม! ที่พวกเราถูกพระธรรมบดขยี้นี้ ก็เพราะพวกเราได้สร้างพระธรรมที่เป็นอกุศลไว้ จึงต้องถูกพระธรรมบดขยี้ถ้าจะไม่ให้พระธรรมบดขยี้ก็ต้อง ใช้พระธรรมที่เป็น กุศล! ซึ่งจะได้กล่าวในภาคปฏิบัติเอามาแก้จึงจะได้ นี่! เป็นความจำเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้รู้ตัว! จะต้องพยายามถึงพระธรรม! ด้วยเหตุนี้

การคิดค้นหาทางถึงพระธรรม! เพื่อเอาพระธรรมมาแก้กันนี้ ได้มีพราหมณ์ ฤาษี มุนี ชฎิล ดาบส โยคีและนักพรตอื่นๆ ก่อนพระพุทธเจ้า ได้พยายามคิดค้นกันมานานแล้ว แต่ไม่ใช่วิสัยของท่านเหล่านั้นจึงไม่ได้ความรู้ (วิชชา) ว่าอัตตมัน (อัตตา) เป็นอนัตตมัน (อนัตตา) เป็นวิสัยของพระพุทธเจ้ากับปัจเจกพุทธเจ้าเท่านั้น แต่ท่านโยคีเหล่านั้นบางพวกคิดค้นได้ถึงอรูปฌาน ตายในฌานจิตต์บริสุทธิ์ไปเกิดเป็นอรูปพรหมเสวยสุขอยู่ในอรูปพรหม เรียกว่า นฤวาน (นิพพาน) อัตตมันเป็น นิจจัง! สุขัง! เป็นอมตะ! ได้เพียงนี้ก็น่าสรรเสริญมาก

ท่านพวกเหล่านี้มีบางพวกคิดค้นจับตัว อัตตมัน (อัตตา) คือ จิตต์! ได้ เขารู้ว่า จิตต์! ต้องอาศัยร่างกายซึ่งเป็นบ่อเกิดแห่งกิเลส! กิเลส! จึงทำจิตต์! ให้เป็นอนิจจัง! ทุกขัง! มาหลายโกฏล้านชาติแล้ว เขาคิดค้นหาทางปฏิบัติได้ ๒ ทางที่จะทำให้จิตต์บริสุทธิ์ ซึ่งเป็นลัทธิศาสนาใหญ่ที่สุดในโลก ยังมีปรากฏอยู่จนทุกวันนี้คือ

ลัทธิอันหนึ่ง พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเรียกว่า อัตตะกิละมัตถานุโยค คือการทรมานกาย! ทางลัทธิเรียกว่า ตบะ! คือความเพียรเผากิเลส (ร่างกาย) ให้เหือดแห้ง ที่พระองค์เคยบำเพ็ญมาแล้วไม่ได้ผล ผู้ที่มีความเพียรกล้าแข็งเผ็ดร้อนถึงขั้นทุกกรกิริยา! นับว่าท่านผู้นั้นสำเร็จ อรหันต์ ตายในตบะจิตต์บริสุทธิ์ (หมดกิเลส) ไปเกิดในนฤวาน (นิพพาน) ผู้บำเพ็ญเรียกว่า "ดาบส" ลัทธินี้ละกาม! เป็น **พหรมจรรย์!**

ลัทธิอันสอง เรียกว่า กามะสุขัลลิกานุโยค คือการทำกิเลสให้อิ่มจะได้ไม่รบกวนจิตต์ และติเตียนพวกลัทธิทรมานกายว่าเป็นลัทธิผิดใช้ไม่ได้ ไม่ใช่ทางกำจัดกิเลสออกจากจิตต์ เพราะกิเลสเป็นตัวมหาอำนาจ จะต้องอะไรก็บังคับจิตต์ให้คิด! ให้ทำ! ให้พูด! ทางที่ถูกต้องบำรุงบำเรอกิเลสด้วยกามคุณ! เมื่อกิเลสอิ่มแล้วพอแล้วก็จะไม่รบกวนจิตต์ จิตต์! ก็บริสุทธิ์ตายไปเสวยสุขในนฤวาน (พิพพาน) อัตตมัน! เป็นอมตะ! พวกโยคีถือลัทธินี้ จึงมีครอบครัว (ในนารายณ์สิบปางมีหลายเรื่อง) และในอินเดียทุกวันนี้ก็ยังมีลัทธินี้ปรากฏอยู่

ต่อมามีท่านดาบสและท่านฤาษีเหล่าอื่น ๆ เห็นลัทธิทั้ง ๒ นี้ใช้ไม่ได้ จึงไปตั้งบำเพ็ญทาง จิตต์! บังคับจิตต์! ไม่ให้ฟุ้งซ่านไปในกาม บังคับจิตต์ให้เกาะอยู่ที่ จุดหมาย! คือ วัตถุที่ไม่มีกาม! และไม่เกิดกาม! เช่นธาตุทั้ง ๔ และสีต่าง! เรียกว่า กสิณ! หรือ กรรมฐาน! (รูปฌาน)

การเพ่ง! ให้จิตต์เกาะติดอยู่ที่ดวงกสิณหรือกรรมฐานนี้ เรียกว่า ฌาน! ท่านอาฬาละ ท่านอุทกะ และท่านดาบสบางท่าน ทำได้ถึงอรูปฌาน! ตายไปเสวยสุขในอรูปพรหมดังกล่าวแล้ว

ที่กล่าวมานี้เป็นวิธีที่จะให้ถึงพระธรรม! ทั้งนั้น แต่ทุกวันนี้ท่านสาธุชนไม่คิดจะถึงพระธรรมคิดแต่จะไปสวรรค์ทุกคน จึงรักษาศีลบ้าง ฟังเทศน์บ้าง ไปพระบาทบ้าง ไปพระแท่นบ้าง ไปวัดบ้าง สร้างโบสถ์บ้าง และทำบุญต่างๆ บ้าง เจริญฌานบ้าง เจริญสมถะวิปัสสาบ้าง เจริญกรรมฐาน ๔๐ บ้าง ยังมีทางที่ท่านอรรถกถาจาริย์บอกไว้อีก ๗ ทางมี ๓๗ ข้อด้วยกัน (อาจซ้ำกันบ้าง) เรียว่าโพธิปักขิยธรรม เป็นทางปฏิบัติที่จะให้ไปสวรรค์เหมือนกัน

ทำไมจึงมีมากทางนัก ? เพราะท่านฤาษีและท่านอาจาริย์พราหมณ์คิดค้นทำกันมามาก จึงได้มีมามข้อมากทาง แล้วแต่ใครจะอยากและชอบแบบไหน ควกมมุ่งหมายของการปฏิบัติเพื่อให้จิตต์เป็น สมาธิ! กิเลสเก่าก็สงบไปกิเลสใหม่ก็ไม่เข้าจิตต์ก็บริสุธิ์ตายไปเกิดเป็นพรหม เสวยสุขอยู่ชั่วนิรันดร

ที่กล่าวนี้ไม่ใช่ทางพรพุทธศาสนา เพราะยังมี อัตตา (อัตตมัน) เสวยสุขอยู่ ทางพระพุทธศาสนา การทำจิตต์! ให้บริสุทธิ์ก็หมายถึง สมาธิ! เหมือนกัน แต่ไม่ใช่สมาธิ! เฉพาะเมื่อหลับตา

จบข้อจะถึงพระธรรมทำไม ?

จบภาคปริยัติ

ภาคปฏิบัติ

(มรรคคือทางปฏิบัติ)

ทางปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนามี ๒ ทางคือ ทางพระสูตรอย่างหนึ่ง ทางพระปรมัตถ์อย่างหนึ่ง

ทางพระสูตร! การปฏิบัติพระธรรมในพระพุทธศาสนา ไม่มีพิธีอะไร มีแต่ข้อปฏิบัติและเป็นข้อปฏิบัติใครทำใครได้ ไม่มีพระเจ้าช่วย ไม่ใช่เวทมนตร์ ไม่ใช่พระปริต ไม่ใช่การบูชา ไม่ต้องชุมนุมผีสางเทวดา เป็นทางปฏิบัติสาธารณะไม่เลือกชั้นวรรณะ ไม่เลือกเพศไม่เลือกวัย ใคร ๆ ก็ปฏิบัติได้และไม่อยาก จนคนทำไม่ได้ มีข้อปฏิบัติเพียง ๓ ข้อและเป็นข้อปฏิบัติที่ติดต่อกันคือ สีล! สมาธิ! ปัญญา! เท่านั้น

เมื่อท่านเห็น สีล! สมาธิ! ปัญญา? นี้เข้า อย่าเพ่อเบื่อและอย่าหมดอาลัยเสีย สีล! สมาธิ! ปัญญา! นี้ไม่ใช่ของอื่นไกลที่ไหน และไม่ใช่ของเร้นลับอะไรเลย สีล! สมาธิ! ปัญญา! คือตัวตนเราท่านทั้งหลายนี้เอง พระพุทธเจ้า ทุก ๆ พระองค์ท่านไม่เอาของนอกกายที่ไหนมาสอนเลย ท่านเอาของที่พวกเราทุกคนต้องทำ! ต้องพูด! ต้องคิด! อยู่ทุกวัน ๆ นี้แหละมาสอนคือ

สีล ! ได้แก่กายกับวาจาที่เราทำเราพูด แต่พระองค์สอนว่า อย่าทำ! อย่าพูด! ซึ่งเจือด้วยความโลภ ความโกรธความหลง ความอวดดี (ประมาท) จนคนอื่นหรือสัตว์อื่นเดือดร้อนเท่านี้ ท่านก็เป็นคนมีสีล! ท่านก็ไม่เป็นคนเบียดเบียนใคร! ท่านก็ไม่เป็นคนทำความเดือดร้อนให้แก่ใคร!

ถ้าพวกเราท่านทุกคนมีสีลมากขึ้น คนอื่น ๆ และสัตว์อื่น ๆ ก็จะได้รับความปลอดภัยจากพวกเรามากขึ้น

รักษากายวาจาได้ดังว่า
คือสีลห้าเป็นนาวาพาผันผาย
รักษากายวาจาอย่าวุ่นวาย
เป็นความสุขเลิศหลาย ทั่วกันแลฯ

สมาธิ! ได้แก่ใจ คือใจมั่น! มั่นอยู่ที่สีล! คิดจะไม่ทำ! ไม่พูด! ให้เขาเดือดร้อน ให้ได้มากที่สุดทุกขณะ ใจ! ก็จะไม่มีบาปมารบกวน ใจ! ก็บริสุทธิ์ ใจ! ก็เป็นสุข ดังนี้เรียกว่า สมาธิ! คือใจมั่น (ไม่ใช่นั่งหลับตา)

การรักษาใจให้มั่นนี้
ต้องมีสติดีจึงจะได้
ต้องนึกถึงสีลอยู่ร่ำไป
สีล สมาธิ! จึงอยู่ได้ตลอดกาล ฯ

ปัญญา! ได้แก่ความรู้! เมื่อรู้เมื่อเห็นอะไร ต้องคิดต้องค้นจนเกิดวิชชา! คือรู้เหตุผลต้นปลาย เช่นสีล! สมาธิ! เป็นทางปฏิบัติให้เกิดสุขจริงไหม? คิดค้นไปจนเกิดวิชชาคือรู้แจ้งชัดหมดสงสัยเป็น สัมมาทิฏฐิ! ความคิดคือปัญญาก็เป็นปัญญาบริสุทธิ์ เพราะคิดถูกอย่างจริงแล้ว จึงว่าสีลสมาธิ ปัญญา คือตัวตนของเราอย่างแท้จริง และเป็นทางชอบแล้วที่เราจะต้องทำ กาย วาจา ใจ ของเราให้พ้นโทษ! พ้นทุกข์! ไปด้วยสีล สมาธิ ปัญญา เถิดท่าน!

ที่กล่าวมานี้เรียกว่า "มรรค" คือหนทางปฏิบัติ ถ้าจะให้ถึงผลต้องมีสัมมาวายาโม เพียรปฏิบัติ สีล สมาธิ ปัญญาไป ระวัง กาย วาจา ใจไป รักษากายวาจาใจไปจนจิตต์แน่วอยู่ที่ สีล สมาธิ ปัญญา เป็น สัมมา-สมาธิ! คือไม่มีเผลอ ติดเป็นนิสัย เกิดเป็นสัญชาตญาณขึ้น ไม่ทำ! ไม่พูด! ไม่คิด! ได้เองโดยไม่ต้องระวัง เหมือนตาเมื่อหลบย่อมกระพริบได้เอง หรือแขนขวายกขึ้นป้องกันได้เอง ดังนี้เรียก

ว่าถึง "ผล" แล้ว แล้วจะเป็นอย่างไรนั้น ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ ท่านจะรู้แจ้งเฉพาะตัวท่านเอง! ปฏิบัติทางพระสูตรเป็นปัญญาวิมุตติคือหลุดพ้นด้วยปัญญา! ดังนี้

ทางพระปรมัตถ์! การปฏิบัติพระธรรมทางพระปรมัตถ์นี้ เป็นเจโตวิมุตติ ท่านเรียกว่า "การเจริญวิปัสสนา" แปลว่า "ทำความเห็นแจ้งให้เกิดขึ้น" ดังจะได้กล่าวต่อไปนี้

การเจริญวิปัสสนา! จะต้องใช้สมถะเป็นมรรค คือเป็นทางปฏิบัติท่านให้มี สติ! คุมจิตต์ไว้ จิตต์จะคิดดีหรือจะคิดชั่วอย่างไรให้ตามรู้ตามเห็นไปด้วย (สติปัฏฐาน) เช่นเมื่อตาเห็นรูป, หูได้ยินเสียง, จมูกได้กลิ่น, ลิ้นได้รส, กายได้สัมผัส ตามปรกติต้องเกิดเวทนาคือชอบ! หรือไม่ชอบ! ถ้าชอบก็เกิดโลภะ คืออยากได้, ถ้าไม่ชอบก็เกลียดเกิดโทษะท่านให้ระลึกถึงพระธรรม เอาพระธรรมเป็นกรรมฐานเข้าแก้ทั้งโลภะและโทษะมีอยู่ ๔ บทจะใช้บทไหนก็ได้เพื่อให้จิตต์เกาะเรียกว่าวิปัสสนากรรมฐานคือ

บทที่ ๑ ให้พิจารณาว่า "สิ่งนั้นๆ เป็นอนิจจัง! ทุกขัง! ที่สุดเป็นอนัตตา" เอาพระธรรมเป็นกรรมฐานเข้าแก้อย่างนี้ เรียกว่า "เจริญวิปัสสนาภาวนา" แปลว่าทำให้เกิดขึ้นซึ่งความเห็นแจ้ง! ภาวนาไป! ดูจิตต์ไป! ระลึกถึงอนิจจัง! ทุกขัง! อนัตตา! ไว้ (ธัมมานุสสติ) นี่แหละโอปะนะยิโก คือน้อมพระธรรมเข้าไว้ในใจ! เรียกผู้ปฏิบัติว่า วิปัสสนายานิกะ เป็นทางปฏิบัติที่จะให้ถึงพระธรรม เมื่อถึงพระธรรมแล้วอกุศลธรรมก็บดขยี้เราไม่ได้อีก

บทที่ ๒ เมื่อได้ประสบ นินทา ไม่ได้ลาภหรือเสื่อมลาภ ไม่ได้ยศ หรือเสื่อมยศ ได้รับทุกข์ ๔ อย่างนี้เป็นของไม่ชอบ เกิดโทษะ! ท่านให้มีสติ! ระลึกถึงพระธรรม ภาวนาว่า

(สัพเพสังขาราอนิจจา! สัพเพธัมมาอนัตตา!)

สิ่งทั้งหลายไม่เที่ยง! สิ่งทั้งหลายเป็นอนัตตา! เอาพระธรรม แก้โทษะ! ระลึกถึงพระธรรมไว้ เรียกว่า "เจริญวิปัสสนาภาวนา" ดูจิตต์จะโกรธหรือจะเกลียด! หรือจะเสียใจ! เศร้าใจ! อย่างไร ให้ยึดมั่นพระธรรมไว้ ภาวนาไป! ภาวนาไป! จิตต์จะค่อย ๆ สบายขึ้น ๆ อย่างนี้เป็นมรรค! คือทางปฏิบัติที่จะไปถึงผล! คือพระธรรม ได้อีกอย่างหนึ่ง

บทที่ ๓ เมื่อได้รับสรรเสริญ ได้ลาภ ได้ยศ ได้ความสุข เป็นของชอบเป็นของต้องประสงค์ เกิดโลภะ! ท่านให้มีสติ! ระลึกถึงพระธรรม ภาวนาว่า

(อนิจจาวะตะสังขารา ฯลฯ อุปัชชิตะนวนิรุชชันติ)

สิ่งทั้งหลายไม่เที่ยงหนอ! เกิดขึ้น, แล้วก็ดับไป! มีสติระลึกถึงพระธรรม เอาพระธรรมเข้าแก้โลภะอย่างนี้เรียกว่า "เจริญวิปัสสนาภาวนา" ปฏิบัติไป! บำเพ็ญไป! ความโลภก็จะน้อยลง บารมีมากขึ้นก็จะถึงพระธรรม อกุศลธรรมก็จะหมดไป

บทที่ ๔ คือพระไตรลักษณ์ ภาวนาว่า

(นามะรูปังอนิจจัง นามะรูปังทุกขัง นามรูปังอนัตตา)

นาม รูปไม่เที่ยง! นาม รูปเป็นทุกข์! นาม –รูปเป็นอนัตตา! ดังนี้เรียกว่า "เจริญวิปัสสนาภาวนา" บางทีเรียกว่า "สมถะภาวนา" การเจริญจะเรียกว่าอะไรก็ได้เมื่อปฏิบัติแล้วให้ โลภ, โกรธ, หลง, หมดไปเป็นใช้ได้เป็น สวากขาโตภะคะวะตาธัมโม! ทั้งนั้น

ที่กล่าวมานี้เป็น "มรรค" คือทางปฏิบัติ ปฏิบัติไป ปฏิบัติไป! จนถึง "ผล" คือพระธรรม! พระธรรมก็จะเป็นเจ้าแห่งจิตต์ อกุศลธรรมก็จะเข้าไม่ได้แล ฯ

จิตเป็นสมาธิแล้วก็จะเกิดปัญญาแล้วจะเกิดวิชชาคือญาณ

เมื่อท่านมี สติ! คุมจิตต์ พยายาม (สัมมา-วายาโม) บำเพ็ญไป ภาวนาไป มีสติ! ประคองจิตต์ให้มั่น(สมาธิ)ในพระไตรลักษณ์ เอาใจใส่ (จิตติทธิบาท)ไม่ละวางพระธรรมบารมีคือทุนจะมากขึ้น ก็จะเกิดวิชชา! คือความรู้แจ้ง(วิปัสสนาญาณ) ชื่อว่า อุทะยัพ พะยะญาณ รู้ว่าสิ่งทั้งหลาย(รูป-นาม)เกิดขึ้น! แล้วก็ดับไป! ไม่มีอะไรเลย! เป็นวิปัสสนาญาณเบื้องต้น

เมื่อนักวิปัสสนาได้ญาณนี้แล้ว ความทะเยอทะยานอยากบางอย่างจะค่อย ๆระเหยไป(สำเร็จ)จะไม่กลับเกิดอีกและไม่ต้องบังคับ

เมื่อท่าน พยายาม (สัมมา-วายาโม) เจริญวิปัสสนาคือหมั่นภาวนาพระไตรลักษณ์ และหมั่นพิจารณา รูป ฯลฯไปหลาย ๆวัน หลาย ๆเดือน หลาย ๆปี จนจิตต์มีสมาธิคือมั่นอยู่ที่พระไตรลักษณ์เสมอจะเกิด วิชชา คือวิปัสสนาญาณอีก ชื่อว่าอาทินะวะญาณ คือรู้ชัดว่า รูป เสียง กลิ่น รส สัสผัสส์ ลาภ ยศ สรรเสริญ เป็นเครื่องทำให้เกิดทุกข์ เกิดโทษ เกิดภัย(เห็นทุกขสัจจ์)ความทะยานอยากในสิ่งเหล่านั้นก็จะเบาบางลงอีก เรียกว่าละสมุทยสัจจ์ได้บ้างแล้ว นี่เป็นความจริงอันดับที่ ๒ ของนักเห็นแจ้งคือนักวิปัสสนา

เมื่อท่านได้เจริญวิปัสสนา คือพยายามพิจารณา รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสส์ ทั้งชอบและไม่ชอบ พิจารณาไป! พิจารณาไป!บำเพ็ญมากขึ้น ๆ (วิริยิทธิบาท) จิตต์เป็นสมาธิมั่นอยู่ที่ตรงไตรลักษณ์มากขึ้น ก็จะเกิด

วิชชา คือวิปัสสนาญาณอีก ชื่อว่า "นิพพิทาญาณ" คือ ความเบื่อหน่าย (ไม่เกลียด) ไม่ปรารถนา รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ลาภ ยศ สรรเสริญ (ระวังนิพพิทาญาณนี้ ถ้าท่านโยคีมีศรัทธากล้าหรือเพียรกล้า ขาดสติ มัก จะฟุ้งจะกลายเป็นผู้สำเร็จไปต้องมีสติสัมปะชัญญะไว้)

เมื่อได้นิพพิทาญาณคือไม่ปรารถนา รูป ฯลฯ วงสังคมจะแคบเข้า คือมีเฉพาะไม่ฟุ่มเฟือย, ไม่เพ้อเจ้อ, การพูด, การทำ, การคิด, ก็น้อยลง จะมีแต่ สัมมา-สติ! คือคอยระวังกาย วาจา จิตต์เสมอ

การได้นิพพิทาญาณคือเบื่อหน่ายใน รูป-นาม เห็นทุกข์เห็นภัยในการ หลงยึดรูป-นามดังนี้เรียกว่าทิฏฐิวิสุทธิ! คือองค์สัมมาทิฏฐิในพระอริยมรรค (มรรค ๒)

เมื่อได้ นิพพิทาญาณคือเบื่อหน่ายในรูป–นาม แต่ธรรมชาติของ จิตต์ต้องอาศัยรูป–นามจึงจะอยู่ได้ จะให้ทำอย่างไร ? ท่านให้เจริญวิปัสสนา เอาพระไตรลักษณ์เป็นอารมณ์ไปเถิดบารมีแก่กล้าก็จะเกิด วิชชา คือวิปัสสนา ญาณขึ้น จะทำให้จิตต์สงบมีความสุข เรียกว่าสังขารุเปกขาญาณ!จิตต์จะเป็น อุเบกขาคือไม่ยินดียินร้ายในรูป-นามเพราะรู้แจ้งเห็นจริงดังกล่าวแล้ว(แต่อย่า ลืมว่าไม่ใช่เกลียดคือปล่อยให้รางกายสกปรกผมเผ้ารุงรังและทรุดโทรม ต้อง เลี้ยง! ต้องระวัง! ต้องรักษา! ร่างกาย (รูปนาม) ให้ถูกหลักอนามัย เพราะร่างกายเป็นเกวียนหรือนาวาที่จะพาจิตต์(สร้างบารมี)ไปให้ถึงพระธรรม

ท่านให้ยึดพระไตรลักษณ์เป็นอารมณ์ไปเถิด จิตต์จะเป็นสุขด้วยอำ นาจอุเบกขาญาณ จะละสักกายะทิฏฐิได้เพราะมีกัมมัสสกะตะญาณคือรู้แจ้ง ชัดว่าสัตว์ทั้งหลายรวมทั้งตัวเราด้วยมีกรรมต่างๆกันเป็นของแห่งตนจิตต์เต็ม ไปด้วยพรหมวิหารเป็นปัจจัยจะให้ได้โคตรภูญาณต่อไป

ที่กล่าวมานี้กล่าวตามทางปฏิบัติวิปัสสนาแบบปรมัตถ์แต่ท่านนักปฏิบัติจะปฏิบัติได้แค่ไหนเป็นอย่างไรนั้น แล้วแต่บารมีและอิทธิบาทของท่าน (ตามทรรศนะของข้าพเจ้า)

จบภาคปฏิบัติคือมรรค

ภาคปฏิเวธคือผล

การทำให้จิตต์เป็นอุเบกขาในสิ่งทั้งหลายมีรูปเป็นต้นนั้น ภาเวตัพ-พันติ ต้องบำเพ็ญไป! บำเพ็ญไป! จนเกิด วิชชาคือความรู้แจ้ง!! ที่เรียกว่า "วิปัสสนาญาณ" เป็นขั้น ๆดังที่กล่าวแล้ว ปฏิเวธคือองค์ปัญญาวิเศษ (พุทธะ)ก็จะเกิดขึ้น

ปฏิเวธคือปัญญาวิเศษ ! ที่รู้แจ้งแทงตลอดรู้จริง ๆเห็นแจ้งจริงๆ ว่า "สัพเพสังขาราอนิจจา, สัพเพธัมมาอนัตตา" สิ่งทั้งหลายไม่เที่ยง! สิ่งทั้งหลายเป็นอนัตตา! เกิดแล้วก็ดับไป! ตามธรรมชาติของมัน! หมดสงสัย (วิจิกิจฉา) หมด! หมด! อุปาทานคือไม่ยึดว่าสิ่งทั้งหลายเป็นนิจจัง! เป็นสุขขัง! เป็นตัวเป็นตน! ดังนี้ เรียกว่าได้ วิปัสสนาปัญญา (วิปัสสนาญาณ) เป็นเจโตวิมุตติคือหลุดพ้นกิเลสด้วยจิตต์! อย่างนี้เรียกว่า ปฏิเวธ! แปลว่า แทงตลอด!คือถึง "ผล" แห่งการปฏิบัติแล้ว

ข้าแต่ท่านพุทธเวไนยทั้งหลาย เมื่อท่านได้สังขารุเปกขาญาณจิตต์เป็นอุเบกขา คือไม่ยินดียินร้ายไม่หวั่นไหวเมื่อตาได้เห็นรูป หูได้ยินเสียง จมูกได้กลิ่น ลิ้นได้รส กายได้สัมผัส ก็สักแต่ว่า......เท่านั้น ไม่ยึด! ไม่ติด! เพราะมีองค์สัมมา-สติคุมจิตต์ให้เป็น สัมมา-สมาธิ! คือมีพระไตรลักษณ์เป็นอารมณ์อยู่ทุกขณะ จิตต์จะบริสุทธิ์สดใส หมดกาลรบกวนด้วยอกุศลธรรมมีโลภ โกรธ, หลง, เป็นต้น จิตต์จะเป็นอิสสระ!

ท่านได้ปฏิบัติ คือบรรลุ "ผล" แล้ว!!
ท่านถึงกระแสธรรม(โสดาบัน)แล้ว!!
เวธท่านเป็นพุทธมมกะอันแท้จริงแล้ว
ท่านกล่าวว่า "ธัมมังสะระณังคัจ ฉามิ
ข้าถึงพระธรรมเป็นที่พึ่ง" ได้แล้ว!!
ท่านแหละทำพระพุทธศาสนาให้ถาวร!!

การถึงพระธรรมคือ "ถึง" อย่างที่กล่าวมานี้ หนาท่าน! ท่านจะเที่ยววุ่นวายไปหาพระธรรมที่ไหนอีก เชิญปฏิบัติเถิดท่าน! พระธรรมที่อ่านมานี้เป็นทางหลุดพ้นจริงๆ

จบภาคปฏิเวธคือผล

ปัญหาข้อ ๔

พระธรรมเป็มที่พึ่งได้อย่างไร?

(ธัมมานุภาพ)

ข้าแต่ท่านพุทธมามกะทั้งหลาย ยอดปรารถนาของหนังสือเล่มนี้ (ขออภัยโทษ) ก็ต้องการให้ท่านทั้งหลายรู้จักพระธรรม! เมื่อถึงพระธรรมแล้ว สันทิฏฐิโก ท่านจะเห็นพระธรรมเอง อกาลิโก พระธรรมจะให้ท่านได้รับ "ผล" ที่เรียกว่าอำนาจหรืออานุภาพของพระธรรมตลอดทางดังนี้คือ

๑. เมื่อกำลังปฏิบัติอยู่ท่านจะได้ สติดี (สัมมา-สติ) ระวัง! กาย วาจา ใจ (อินทรีสังวรสีล) ให้สงบอยู่เสมอเป็นสีลวิสุทธิ! ซึ่งเป็นสุขที่สุดในโลก ถ้าตายก็ไปสวรรค์สีลวิสุทธิ!นี้เป็นวิสุทธิแรกของผู้ที่จะถึงวิปัสสนา ผู้เจริญวิปัสสนาถ้าไม่มีสีลวิสุทธิ!ก็ไปไม่ได้

๒. เวลาปฏิบัติ ท่านจะได้สมาธิ! คือมั่นอยู่ในการระวัง!กาย วาจา ใจ ไม่เผลอไม่พลาดให้อกุศลธรรมเข้าจิตต์ได้ จิตต์ก็บริสุทธิ์คือไม่ถูกอกุศลธรรมรบกวน เรียกว่าจิตตวิสุทธิ! เป็นวิสุทธิข้อ ๒ ของผู้เจริญวิปัสสนาเหมือนกัน

ท่านที่ได้วิปัสสนาแล้วจะหมดการระวัง(ศิล)เป็นสมุจเฉทวิรัติจิตต์เป็นสัมมา-สมาธิ! ไม่มีเผลอตื่นอยู่เสมอตลอดกาล จิตต์หลุดพ้นจากโลภ โกรธ หลง เป็นบอระเพ็ดแช่อิ่ม พระธรรม! เป็นที่พึ่งอย่างนี้

๓. ท่านจะได้องค์สัมมาทิฏฐิ คือมีความเห็นถูกเรียกว่าทิฏฐิวิสุทธิ! เป็นวิสุทธิอันที่ ๓ เพราะได้วิปัสสนาญาณรู้ชัดว่า สัตว์ทั้งหลายมีชีวิตเป็นอนิจจัง! ทุกขัง! อนัตตา!เหมือนกันหมด มีกรรมเป็นของตน! มีชีวิตเป็นอยู่ด้วยกรรมต่างๆกัน! ไม่มีชั้นวรรณะ ไม่มีเขา ไม่มีเรา มีแต่จิตต์อาศัยขันธ์ ๕ อยู่เท่านั้น มีชีวิตเป็นที่รัก! มีชีวิตเป็นอันเดียวกันทั้งโลกเพราะต้องแก่ ต้องเจ็บ! ต้องตาย! และปรารถนาความอยู่เย็นเป็นสุขเหมือนกัน ที่เห็นอย่างนี้เพราะได้พระธรรมเป็นที่พึ่ง

๔. ผู้ถึงพระธรรมเป็นที่พึ่งจะหมดโลภ! หมดเกลียด! หมดโกรธ! หมดอิจฉาริษยา!หมดอาฆาตพยาบาท!จะไม่ก่อเวรแก่ใคร ๆตั้งอยู่ในพรหมวิหาร (เหมือนบิดามารดา) มี

เมตตา! คือ เมื่อตนได้รับสุขอย่างไร ก็คิดถึงครอบครัวญาติมิตรและผู้อื่นอยากให้ได้รับสุขอย่างนั้นบ้าง(การแผ่เมตตาท่านให้แผ่ให้แก่ตนก่อนคือให้ตนและครอบครัวได้รับความสุขก่อน)เมตตา! เป็นมโนกรรม เป็นธรรมให้หมดเวรคือไม่เบียดเบียนกัน !!

กรุณา! เมื่อจิตต์เมตตาแล้ว ก็คิดช่วยผู้อื่นให้พ้นทุกข์ด้วยประการต่างๆ กรุณา เป็นกายกรรมคือต้องทำ เมตตาจึงจะเกิดผล ฉะนั้น เมตตา!

กรุณา! เป็นธรรมคู่กัน เป็นธรรมเลี้ยงสัตว์โลก! และเป็นมนุสสธรรม! ด้วยเป็นเหตุให้มนุษย์ช่วยทุกข์บำรุงสุขแก่กันและกัน หมดอาฆาตพยาบาท เป็นความสุขในโลก !!

มุทิตา! เป็นกายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม คือยินดีในการที่สัตว์ทั้งหลายพ้นจากทุกข์ หรือได้รับสุข มุทิตา!เป็นเหตุให้จิตต์หมดอิจฉาริษยาในสัตว์ทั้งหลายเป็นความสุขในโลก !!

อุเบกขา! เป็นมโนกรรมเมื่อเห็นสัตว์ได้รับทุกข์เกิดเมตตากรุณา แต่ช่วยก็ช่วยไม่ได้ ด้วยเหตุสุดวิสัยที่จะช่วยหรือบอกกล่าวได้ ก็ตั้งจิตต์เป็นอุเบกขา! ให้ภาวนาว่า "กัมมัสสะโกมหิ" เป็นกรรมของเขา! เป็นกรรมของเขา !!

๕. ท่านจะมี สันโดส ! คือไม่โลภ ! ยินดีรับเคราะห์ที่แก้ไม่ได้ โดยจิตต์สงบ และพอใจในการครองชีพตามฐานะของตน โดยสุจริต

๖. เมื่อท่านมีสันโดสแล้วจะได้ ขันติบารมี ! คือมีใจอดทนต่อทุกข์ภัยหรือเสียงผรุสวาทต่างๆได้ จะไม่ก่อเวรตอบ และยินดีที่จะทนสู้กรรมเพื่อใช้เวรให้หมดไป แม้ถึงสิ้นชีวิตก็ยอม อย่างพระเจ้าพิมพิสารและพระโมคคัลลาน์เป็นต้น

ปริฬาหูปะสะมะนัง ธัมมะเตเชนะ ด้วยเดชแห่งการถึงพระธรรม! ความเร่าร้อนด้วยกิเลสทั้งภายนอกและภายใน (โลกธรรม) ก็จะหมดไป

เอตังเวสะระณังเขมัง พระธรรมเป็นที่พึ่งอันเกษมดังนั้นแล

เอเตนะสัจจะวัชเชนะ โสตถิเตโหตุสัพพทา ด้วยการกล่าวความจริงนี้ ขอความสวัสดีจงมีแด่ท่านผู้อ่านและท่านผู้ฟังทั้งหลายในกาลทุกเมื่อ เทอญ ฯ

พิมพ์ที่โรงพิมพ์มงคลการพิมพ์ ๑๐[illegible] ถนนตานี บางลำภู พระนคร
โทร. ๘๑๙๖๕๖ นางจำรัส อ่องจริต ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา ๒๕๑๑